Waar school en omgeving elkaar versterken

Iris Wierdsma, Joke Kruiter, Marinka Willemsen en Francien Zwaneveld (Sardes)
Emina van den Berg en Daniel Pritsch (SEO Economisch Onderzoek)

Eindresultaten van de meerjarige landelijke monitor School en Omgeving

December 2025

SARDES

Waar school en omgeving elkaar versterken

Eindresultaten van de meerjarige landelijke monitor School en Omgeving (2022-2025)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 3

Samenvatting 4

1. Inleiding 10

2. Aanpak, uitvoering en samenwerking 13

2.1 Plannen subsidieaanvraag 13

2.2 Vragenlijsten 13

2.3 Schouwen 20

3. Activiteitenaanbod 30

3.1 Plannen subsidieaanvraag 30

3.2 Vragenlijsten 32

3.3 Schouwen 38

4. Kwaliteit van het aanbod 44

4.1 Plannen subsidieaanvraag 44

4.2 Vragenlijsten 44

4.3 Schouwen 46

5. Ervaren effecten 50

5.1 Vragenlijsten 50

5.2 Schouwen 51

6. Financiering en voortzetting 55

6.1 Vragenlijsten 55

6.2 Schouwen 56

7. Ervaren succesfactoren en knelpunten 59

7.1 Succesfactoren 59

7.2 Knelpunten 62

8. Inzichten uit de literatuur: van visie naar effectief aanbod 66

8.1 Wat: een gedeelde visie op kansengelijkheid 66

8.2 Hoe: van gedeelde visie naar effectief aanbod 67

9. Slotbeschouwing 69

Bijlage 1: Achtergrond subsidieregeling School en Omgeving 73

Bijlage 2: Monitoropzet 75

Bijlage 3 Deelname aan de monitor 80

Colofon 84

Samenvatting

Meerjarige landelijk monitor School en Omgeving

De subsidieregeling School en Omgeving bestaat sinds 2022 en heeft als doel de kansengelijkheid in het funderend onderwijs te vergroten door kinderen (extra) buitenschoolse activiteiten aan te bieden. Om de uitvoering en ervaren effecten van de subsidie goed te kunnen volgen, is de regeling landelijk gemonitord in de periode van augustus 2023 tot en met december 2025.

De monitor schetst een zo representatief mogelijk beeld van de praktijk in de schooljaren 2022-2023, 2023-2024 en 2024-2025. Hiervoor is breed informatie verzameld bij verschillende betrokken partijen via de volgende instrumenten:

1. **Vragenlijstonderzoek** onder regievoerders van de coalities, de deelnemende scholen, de betrokken gemeenten en de andere coalitiepartners. Dit is de kern van het onderzoek, omdat dit een jaarlijks terugkomend onderdeel is en een grote groep diverse betrokkenen bereikt.
2. Analyse van alle **toegekende aanvragen** School en Omgeving. Op basis van de aanvragen zijn de doelen, doelgroepen en (beoogde) activiteiten in het programma voor School en Omgeving inzichtelijk gemaakt.
3. **Schouwen** waarmee 19 scholen zijn bezocht door onderzoekers, deelnemers van andere coalities en betrokkenen van OCW, met als doel zicht te krijgen op de stand van zaken en werkzame elementen en om van elkaar te leren.
4. **Literatuurstudie** naar verrijkt en ondersteunend schoolaanbod ter bevordering van kansengelijkheid in het onderwijs en naar vormen van effectieve samenwerking tussen scholen en lokale partijen in het educatieve domein.
5. **Secundaire analyses** op openbare data van DUO en het CBS om het bereik van de subsidieregeling inzichtelijk te maken. Hierbij zijn enkele wijk- en schoolkenmerken van alle deelnemende scholen geanalyseerd.

Belangrijkste uitkomsten van de monitor

Input

Bereik van de subsidieregeling

De regeling 2022 heeft 128 coalities bereikt (44 voorlopers, 49 doorgroeiers en 35 starters) waaraan 604 scholen waren verbonden (457 po, 114 vo en 33 so). De regeling 2023-2025 heeft in schooljaar 2023-2024 132 coalities bereikt (43 voorlopers, 89 overig) waaraan 626 scholen waren verbonden (475 po, 119 vo en 32 so). In schooljaar 2024-2025 waren dat 231 coalities (42 voorlopers, 189 overig) en 889 scholen (644 po, 195 vo en 51 so). Ook vijf coalities die gebruikmaken van de SPUK-regeling Kansrijke Wijk[1] deden vanuit die SPUK mee aan het programma School en Omgeving.

Financiering

Voor de meeste coalities waren de subsidiemiddelen toereikend. In de eerste twee jaar van de regelingen soms zelfs iets te ruim, doordat het opstarten van activiteiten meer tijd kostte dan verwacht. In de praktijk combineerden coalities de subsidie met andere financieringsbronnen, zoals de lumpsumbekostiging van scholen, middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs en gemeentelijke fondsen voor de verrijkte schooldag. Dit deden vooral de voorlopercoalities.

[1] Een specifieke uitkering aan gemeenten voor de twintig gebieden die verbonden zijn aan het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Het grootste deel van de subsidiemiddelen is besteed aan de uitvoering van activiteiten, waarbij het ging om kosten voor het inhuren van externe aanbieders, extra personele inzet en de aanschaf van materialen. Daarnaast benoemen alle regievoerders van de coalities de coördinatie van het programma als uitgavepost, en voor de meesten behoorde het tot de drie grootste kostenposten. Een kleiner deel is besteed aan ondersteunende taken zoals communicatie, monitoring, evaluatie en kwaliteitsverbetering. De meeste coalities en scholen willen de buitenschoolse activiteiten ook in de toekomst aanbieden. De voortzetting is echter sterk afhankelijk van structurele financiering.

In de schouwen zien we een duidelijk verschil tussen scholen die subsidies doelgericht inzetten vanuit een bestaande visie en scholen die pas na toekenning een visie ontwikkelen: de eerste groep werkt vaak met meerdere subsidiestromen aan een integraal plan en regelt de verantwoording achteraf, terwijl de tweede groep vooral stuurt op de vereisten van de regeling. Het subsidiebedrag is meestal toereikend en wordt door sommige scholen gecombineerd met andere financieringsbronnen, waardoor geldstromen moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. De inzet van middelen lijkt samen te hangen met de ontwikkelfase van de coalitie: beginnende coalities richten zich vooral op het realiseren van activiteiten, terwijl meer ervaren coalities inzetten op kwaliteitsverbetering. Er worden zelden ouderbijdragen gevraagd.
Scholen ervaren knelpunten in timing, omvang en bestedingsperiode van de middelen, vooral wanneer toekenning plaatsvindt nadat de formatie al is vastgesteld.

Proces

Samenwerking binnen de coalities

De meerderheid van de coalities is ontstaan naar aanleiding van de subsidieregeling School en Omgeving. Dit toont aan dat de regeling samenwerking tussen scholen en andere wijkpartners effectief heeft gestimuleerd. Een kleiner deel van de coalities bestond al vóór de regeling. Deze voorloperscoalities werken al langer samen en bieden daardoor gemiddeld langer buitenschoolse activiteiten aan dan de overige coalities. De voorloperscoalities komen vaak voort uit andere initiatieven gericht op kansengelijkheid, zoals het Nationaal Programma Onderwijs, de Rijke Schooldag of Vreedzame Wijk.

Uit de schouwen wordt duidelijk dat in coalities waar al sprake was van samenwerking, partners soms al decennialang met elkaar werken aan extra aanbod in het kader van kansengelijkheid. Anderen zijn daar recenter mee begonnen, of hebben al bestaande samenwerking aangegrepen om nu ook samen extra aanbod te realiseren. We zien door deze verschillen in aanleiding allerlei soorten en maten van coalities. Zoals gemeenten of zelfs regio's waarbij alle scholen binnen de regeling samen een coalitie vormen of gemeenten waarbinnen zich meerdere coalities hebben gevormd.

Bij de coalities zijn scholen, gemeenten en andere coalitiepartners betrokken. De rollen die deze partijen hebben, verschillen per coalitie afhankelijk van de afspraken die zij met elkaar maken. Scholen hebben een centrale rol. Zij ontvangen de subsidiemiddelen[2] en bepalen hoeveel leerlingen deelnemen. Voor hun buitenschoolse aanbod zetten zij vaak externe aanbieders in, soms gecombineerd met eigen personeel. Veel voorkomende externe aanbieders zijn kunst- en cultuurinstellingen, sportverenigingen, welzijnsorganisaties en zzp'ers. Gemeenten hebben vooral een faciliterende rol of een rol op de achtergrond. De overige coalitiepartners vervullen voornamelijk coördinerende en uitvoerende taken binnen de coalitie.

Ook uit de schouwen wordt duidelijk dat de verschillende deelnemende organisaties zeer uiteenlopende rollen kunnen vervullen. Gemeenten zijn soms de grote aanjager, en soms alleen medeondertekenaar. Hetzelfde beeld zien we voor schoolbesturen, vaak zijn ze op strategisch niveau betrokken, soms nemen ze ook een coördinerende of ondersteunende rol op zich. Ook de rol en betrokkenheid van aanbieders van

[2] M.u.v. de scholen die meedoen vanuit de SPUK-regeling Kansrijke Wijk.

activiteiten lopen zeer uiteen: soms zijn zij de partij die uitvoert wat een school vraagt en daarna weer weggaat, in andere coalities werken aanbieders en scholen actief samen aan een aanbod op maat en voelen de vakdocenten die zij leveren zich deel van het schoolteam.

De regeling School en Omgeving bevordert langdurige samenwerking tussen coalitiepartners: ongeveer 70 procent van de regievoerders van coalities vindt dat de samenwerking is geïntensiveerd. Veel aspecten van samenwerking, zoals regelmatig overleg, evaluatie en inhoudelijke aanvulling, zijn stabiel over tijd. Coalitiepartners komen meestal af en toe (2–3 keer per jaar) of regelmatig (4–6 keer per jaar) bijeen, hoewel sommige partners dit niet altijd weten. De meerderheid kent elkaars expertise goed en werkt effectief samen. Bovendien zijn de meeste coalitiepartners (zeer) tevreden over de samenwerking. Tevredenheid komt vooral door korte lijnen, goede communicatie, een collectieve aanpak, gedeelde verantwoordelijkheid en het gezamenlijke doel om kinderen te laten ontwikkelen.

Activiteitenaanbod
De meeste coalities richten hun aanbod op meerdere doelen, zoals meer deelname aan sport en cultuur, verbeteren van welbevinden en sociaal-emotionele vaardigheden. Voorloperscoalities focussen relatief vaker op rekenvaardigheid, terwijl overige coalities relatief vaker aandacht hebben voor sociaal-emotionele ontwikkeling en wijkveiligheid. Scholen sluiten hun activiteiten aan op deze doelen, koppelen ze aan cognitieve ontwikkeling en integreren ze waar mogelijk in het reguliere schoolprogramma.

Kwaliteit van het activiteitenaanbod
De meeste coalities hanteren verschillende kwaliteitseisen voor hun activiteiten, gericht op onder andere de kwalificatie van het uitvoerende personeel en de aansluiting van de activiteiten bij de belevingswereld van kinderen. Voorloperscoalities stelden vaker dan overige coalities het evalueren en bijstellen van het aanbod als eis. Bij de meeste coalities zijn de kwaliteitseisen deels of volledig schriftelijk vastgelegd en wordt daar toezicht op gehouden door schooldirecteuren, regievoerders en soms door de aanbieders zelf. De aanbieders maken vrijwel altijd afspraken over de kwaliteit van hun aanbod en personeel.

Over de twee schouwrondes is een duidelijke ontwikkeling zichtbaar in de aandacht voor kwaliteit. Waar in de eerste ronde vooral sprake was van informele en mondelinge afstemming over kwaliteit, zien we in de tweede ronde dat steeds meer coalities formele kwaliteitseisen vastleggen in plannen, reglementen of convenanten en deze ook actief toepassen. Daarnaast ontstaat er meer structuur in werving, evaluatie en monitoring, vaak ondersteund door subsidie voor expertisedeling en gerichte kwaliteitsverbetering.

Scholen zijn overwegend positief over de kwaliteit van de activiteitenbegeleiders. Minder positief zijn zij over vrijwilligers, die meestal wel gemotiveerd zijn maar minder vaak over de benodigde vaardigheden beschikken. Ongeveer de helft van de aanbieders heeft geïnvesteerd in scholing van personeel, voornamelijk op pedagogisch-didactisch of vakinhoudelijk gebied.

Output

Bereik leerlingen
Vrijwel alle scholen richten hun buitenschoolse activiteiten op alle leerlingen. Een kleinere groep scholen richt zich daarnaast specifiek op kwetsbare leerlingen, zoals degenen met een kansarme thuissituatie of extra ondersteuningsbehoefte. Leerlingen kiezen vaak zelf aan welke activiteiten ze deelnemen. De daadwerkelijke deelname varieert (daardoor) sterk. Bij de meerderheid van de po-scholen neemt meer dan 70 procent van de leerlingen deel en bij meer dan een derde zelfs bijna alle leerlingen. In het vo ligt de deelname over het algemeen lager, waarbij op ongeveer de helft van de scholen minder dan de helft van de leerlingen deelneemt. Kwetsbare leerlingen worden vooral bereikt door goede promotie en persoonlijke benadering van leerlingen en ouders. Verplichte deelname wordt nauwelijks toegepast.

Uit de schouwen blijkt dat deelname aan School en Omgeving-activiteiten vaak vrijwillig is en na schooltijd plaatsvindt. Hierdoor worden niet automatisch alle leerlingen bereikt. Hoewel het bereik in aantallen

meestal aanzienlijk is, ervaren scholen moeite om goed zicht te krijgen op wíe precies deelnemen en of juist de leerlingen die het aanbod het hardst nodig hebben worden bereikt. Juist dat blijkt een belangrijke uitdaging, omdat vaak dezelfde of juist niet-beoogde groepen meedoen.

Succesfactoren en knelpunten
Op basis van open input in de vragenlijsten en uit de schouwen zijn succesfactoren en knelpunten opgehaald over de regeling School en Omgeving. Vragenlijst- en schouwuitkomsten komen hier goed overeen. De meest genoemde succesfactoren zijn een sterke verbinding tussen scholen en partners, een zorgvuldige selectie van aanbieders, een duidelijke organisatiestructuur met sterke coördinatie, een toegankelijk en divers activiteitenaanbod en een doorgaande lijn in het aanbod. Uiteraard werden de beschikbaarheid van financiële middelen voor het extra aanbod ook als succesvoorwaarde genoemd.

De meest genoemde knelpunten zijn de beschikbaarheid en kwaliteit van de aanbieders, het bereiken van de meest kwetsbare leerlingen, ruimtegebrek en logistieke uitdagingen, de tijdsinvestering voor organisatie en administratie en de beperkte naschoolse tijd voor de activiteiten. Ook de tijdelijkheid van de regeling School en Omgeving wordt als knelpunt ervaren, omdat het moeilijk is om lange termijnplannen te maken en te werken aan borging van wat er bereikt is.

Outcome
Scholen ervaren door School en Omgeving vooral verbeteringen bij leerlingen in welbevinden, sociaal-emotionele vaardigheden en kennis van de wereld. Ongeveer de helft van de scholen merkt ook vooruitgang in taalvaardigheid en executieve functies, een kleiner deel (ook) in rekenen, schoolloopbaanoriëntatie en po-vo-overgang. Deze effecten zijn voornamelijk vastgesteld via leerling bevragingen en observaties. Overige coalitiepartners zien vergelijkbare verbeteringen, maar hebben minder zicht op taal- en rekenresultaten.

Deelname van leerlingen aan culturele en sportieve activiteiten buiten School en Omgeving is volgens alle betrokken partijen toegenomen. Daarnaast heeft de regeling bijgedragen aan een verbetering van de sociale veiligheid en cohesie op school. Ook is de ouderbetrokkenheid bij een deel van de scholen toegenomen. Een negatief ervaren gevolg is een hogere werkdruk bij schoolleiders. De effecten op sociale veiligheid en cohesie in de wijk zijn minder duidelijk. Gemeenten ervaren wel een toegenomen samenwerking tussen scholen en partners in de wijk.

Uit de schouwen blijkt dat scholen ervaren dat School en Omgeving vooral bijdraagt aan een positievere sfeer op school, versterking van sociaal-emotionele vaardigheden en meer onderlinge verbinding tussen leerlingen en leraren. Daarnaast wordt de leefwereld van leerlingen verbreed, ontdekken zij talenten en zijn er ook positieve effecten op fysieke en mentale gezondheid door sport en ontspanning. Effecten voor leraren zijn wisselend: sommigen ervaren taakverzwaring, anderen juist werkplezier en versterking van het lesgeven door koppeling met buitenschools aanbod. Leerlingen en ouders zijn overwegend enthousiast over het leren van nieuwe vaardigheden, meer motivatie, sociale ontwikkeling en minder schermtijd. Uitvoerders zien ook groei in praktische vaardigheden en wijkverbinding. Daarnaast valt op dat doelen en effecten van School en Omgeving door coalities vaak nog beperkt en vooral kwalitatief worden gemonitord, waardoor structureel inzicht in opbrengsten ontbreekt.

Slotbeschouwing
Literatuur en uitgangspunten
Kansengelijkheid is een complex ‘wicked problem’. Een verrijkte schooldag kan bijdragen aan gelijke ontwikkel- en loopbaankansen, mits er een gedeelde visie, wederkerige samenwerking, inhoudelijk leiderschap en kwalitatief aanbod zijn. De kwaliteit hangt sterk af van de pedagogische en didactische vaardigheden van uitvoerders.

Evidence-informed werken

In de praktijk ontbreekt vaak een duidelijke *theory of change*: doelen sluiten niet altijd aan op het daadwerkelijke aanbod. Oorzaken zijn o.a. te weinig aandacht voor een doordacht aanbod, late subsidietoekenning, beperkt aanbod in de regio en personeelstekorten. Evidence-informed keuzes vragen om:

- heldere analyse van het lokale vraagstuk;
- vertaling van activiteiten naar de eigen context;
- een continue cyclus van leren en bijstellen.

Dit gebeurt nog niet overal, hoewel sommige coalities hier actief aan werken.

Programmakenmerken

Effectieve coalities kenmerken zich door:

- een gedeelde visie en duidelijke rolverdeling;
- structureel overleg en afspraken;
- eigenaarschap bij scholen zonder dat de uitvoeringslast te hoog wordt;
- duidelijke kwaliteitseisen, professionele uitvoerders en regelmatige afstemming;
- aandacht voor toegankelijkheid, zowel op school als in de wijk.

De rol van gemeenten verschilt sterk en hangt af van capaciteit, beleidssamenhang en de relatie met schoolbesturen.

Effecten van de regeling

- Veel scholen richten hun buitenschools aanbod op alle leerlingen, om segregatie te voorkomen en kwetsbare kinderen/jongeren te bereiken;
- Deelname is vrijwillig; daardoor blijft het bereiken van de doelgroep uitdagend;
- Het aanbod helpt talenten zichtbaar te maken en geeft inzichten in de brede ontwikkeling van leerlingen;
- Scholen zien vooral verbeteringen in welbevinden, sociaal-emotionele ontwikkeling en wereldoriëntatie; cognitieve effecten zijn minder zichtbaar;
- De bijdrage aan kansengelijkheid is lastig te isoleren;
- Het aanbod blijkt sterk afhankelijk van subsidie, waardoor duurzaamheid beperkt is.

Betekenis voor beleid en praktijk

Een effectief programma begint bij heldere doelen en activiteiten die daarbij passen. De focus op 10 uur aanbod sluit niet altijd aan bij regionale mogelijkheden of schooldoelen. Scholen hebben bovendien meer tijd en ondersteuning nodig om doordachte keuzes te maken. Coalities helpen bij het bieden van structuur en borging, maar individuele aanvragen van scholen kunnen naast meer eigenaarschap ook leiden tot versnippering.

Kernadviezen

Voor beleid

- Voorzie scholen tijdiger en consistenter van middelen, zodat zij onderbouwde en lange termijn keuzes kunnen maken. Maak de subsidieregeling eventueel flexibeler, zodat ongebruikte middelen kunnen worden doorgeschoven naar volgende jaren. Zo kunnen coalities hun aanbod opstarten, uitbreiden en innovatiever inzetten, zonder dat geld verloren gaat.
- Investeer in ondersteuning bij het ontwikkelen van een evidence-informed aanpak.
  De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) biedt scholen hierbij al ondersteuning en heeft de afgelopen jaren steeds meer handreikingen ontwikkeld om scholen te helpen werken aan kwaliteit. Daarnaast faciliteert de GKA dat coalities onderling van elkaar leren en zo een onderbouwde aanpak ontwikkelen. Deze ondersteuning kan scholen helpen om structureel en doelgericht te bouwen aan duurzaam en passend aanbod voor hun leerlingen.

Voor coalities

- Focus op het doel en de kwaliteit van het aanbod centraal, niet het aantal uren buitenschools aanbod.

- Organiseer samenwerking zó dat de voordelen van coalities worden benut, onderlinge concurrentie wordt tegengegaan én scholen eigenaarschap behouden.
- Betrek maatschappelijke aanbieders en als dat past bij de doelen de kinderopvang structureel en maak hun rol helder in de governance van het programma.

1. Inleiding

Aanleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) volgt met een landelijke meerjarige monitor de voortgang van het programma School en Omgeving om inzicht krijgen in de ervaringen, succesfactoren en knelpunten binnen het programma. Ook wil het ministerie leren hoe de uitvoering van het programma verder versterkt kan worden om beter bij te dragen aan kansengelijkheid en talentontwikkeling voor leerlingen.

Dit rapport vormt de derde en laatste rapportage binnen de landelijke monitor van de subsidieregelingen School en Omgeving 2022 en 2023–2025. In dit rapport beschrijven we de stand van zaken met betrekking tot het programma in de schooljaren 2022–2023, 2023–2024 en 2024–2025. De rapportage is in eerste instantie bedoeld voor beleidsmakers die op landelijk niveau betrokken zijn bij de regeling School en Omgeving, maar biedt ook interessante inzichten voor anderen die betrokken zijn bij School en Omgeving of een verrijkte schooldag of er belangstelling voor hebben — van schoolleiders en coördinatoren School en Omgeving tot onderzoekers. Het rapport is opgesteld door onderzoekers van Sardes en SEO Economisch Onderzoek, in opdracht van het ministerie van OCW.

Deze rapportage bouwt voort op de twee voorgaande rapporten van de meerjarige landelijke monitor School en Omgeving:

- Meerjarige landelijke monitor School en Omgeving – Terugblik op schooljaar 2022-2023
- Meerjarige landelijke monitor School en Omgeving – Terugblik op schooljaar 2023–2024

In dit eindrapport presenteren we de overkoepelende uitkomsten van alle metingen en sluiten we af met een integrale slotbeschouwing.

Relatie tot ander onderzoek naar School en Omgeving

Naast de meerjarige landelijke monitor van School, vinden ook andere onderzoeken plaats naar School en Omgeving. Zo wordt er momenteel in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek opbrengstgericht onderzoek gedaan in zes regio's[3]. Ook is recent een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de randvoorwaarden om de kwaliteit van het programma School en omgeving te borgen[4]. Daarnaast zijn er ook diverse lokale onderzoeken naar varianten van School en Omgeving, onder andere in opdracht van gemeenten en coalities zelf. Voor zover deze onderzoeken al (deels) zijn afgerond hebben we ze meegenomen in het literatuuronderzoek bij deze monitor.

Monitoropzet

De meerjarige landelijke monitor School en Omgeving richt zich op het volgen van activiteiten, deelnemers, samenwerking en het bevorderen van kansengelijkheid binnen de regeling. De monitor bestaat uit verschillende bouwstenen:

- Een bronnenanalyse (wetenschappelijke literatuur, lokale documenten en bestaande openbare data);
- Vragenlijsten onder alle betrokken partijen in de coalities;
- Schouwen op 19 scholen.

[3] Zie https://www.nro.nl/onderzoeksprogrammas/school-en-omgeving-opbrengstgericht-onderzoek-in-de-praktijk

[4] Karssen, M., Petit, R., Bruck, S., Conijn, J. M., B. M., & Elshof, D. (2024). *Randvoorwaarden om kwaliteit van het programma School en Omgeving te borgen*. Kohnstamm Instituut.

Met deze combinatie van onderzoeksinstrumenten is een breed beeld verkregen van de voortgang en kwaliteit van het programma en zijn diepgaande inzichten verzameld vanuit de praktijk. In Bijlage 2 lichten we onze monitoropzet verder toe.

Deelname aan de monitor

We **analyseerden** voor de monitor de **plannen** die de coalities bij de subsidieaanvraag indienden: in totaal 93 aanvragen voor de regeling 2022 en 122 aanvragen voor de subsidieregeling 2023-2025.

De deelname aan de **vragenlijsten** was als volgt:

- *Deelname meetronde 1 – schooljaar 2022-2023**
    - 60 penvoerders (47%) en 33 projectleiders
    - 232 scholen (41%)
    - 51 overige coalitiepartners
- *Deelname meetronde 2 – schooljaar 2023-2024*
    - 81 projectleiders (61%)
    - 422 scholen (67%)
    - 47 gemeenten (60%)
    - 58 overige coalitiepartners
- *Deelname meetronde 3 – schooljaar 2024-2025*
    - 148 projectleiders (64%)
    - 648 scholen (73%)
    - 52 gemeenten (50%)
    - 104 overige coalitiepartners

*In meetronde 1 is in de vragenlijsten nog onderscheid in starters, doorgroeiers en voorlopers, omdat hier in de subsidieregeling 2022 onderscheid in werd gemaakt. Deze categorieën zijn vanaf de tweede meetronde losgelaten. Bij het presenteren van de resultaten uit de drie meetrondes maken we nog wel onderscheid in de voormalige voorlopers en overige coalities. Want hoewel de categorie ‘voorlopers’ in de subsidieregeling niet meer bestaat, geldt voor deze coalities nog steeds dat zij voorlopen op de rest. Zij hebben immers al langer ervaring met het organiseren van een buitenschools aanbod. Om deze reden kijken we steeds of er verschillen zijn tussen voorloperscoalities en de overige coalities met minder ervaring.

In meetronde 2 en 3 voerden we **verdiepende schouwen** uit bij verschillende coalities die deelnamen aan de regeling:

- In de periode juni-oktober 2024 (meetronde 2) schouwden we bij 9 coalities en hielden we een interview met een 10^{e} coalitie.
- In de periode maart-juni 2025 (meetronde 3) schouwden we bij 10 coalities.

We schouwden bij coalities met verschillende kenmerken: in verschillende regio’s, in stedelijk en landelijk gebied, met po- en/of vo-scholen, bestaande uit meerdere scholen en scholen die individueel de regeling hebben aangevraagd. In totaal bezochten we 18 po-scholen en 8 vo-scholen. Tijdens de schouwen spraken we met verschillende betrokkenen, zoals de regievoerders van de coalities, directieleden van de scholen, coördinatoren, aanbieders, leraren, leerlingen, ouders en beleidsmedewerkers van gemeenten en van schoolbesturen. In Bijlage 3 lichten we de deelname aan de monitor uitgebreider toe.

Leeswijzer

In dit rapport doen we verslag van alle drie de metingen van de meerjarige landelijke monitor School en Omgeving. Voor lezers die vooral geïnteresseerd zijn in de belangrijkste bevindingen en conclusies volstaat het lezen van de **samenvatting** en **hoofdstuk 9 (slotbeschouwing).** Lezers die juist meer inzicht in de onderliggende gegevens en analyses willen, of willen weten hoe de resultaten tot stand zijn gekomen

vinden in **hoofdstuk 2 tot en met 7** de uitgebreide resultaten per thema. In deze hoofdstukken beschrijven we de uitkomsten van de vragenlijsten en schouwen, verdeeld over de volgende thema's:

- Aanpak, uitvoering en samenwerking;
- Activiteitenaanbod;
- Kwaliteit van het aanbod;
- Ervaren effecten;
- Financiering;
- Ervaren succesfactoren, knelpunten.

In deze zes hoofdstukken starten we steeds met de uitkomsten van de analyse van de plannen in de subsidieaanvraag, vervolgens de uitkomsten van de vragenlijsten, gevolgd door en aangevuld met de uitkomsten van de schouwen.

In **hoofdstuk 8** beschrijven we vanuit inzichten uit de literatuur het belang van een gedeelde visie en over wat uit eerder onderzoek effectief is gebleken in het aanbod. De inhoud van dit hoofdstuk hielp ons bij het opstellen van **hoofdstuk 9:** de slotbeschouwing van de monitor. In dit hoofdstuk reflecteren we op de onderzoeksuitkomsten en gaan we in op de samenhang tussen aanpak, kwaliteit en resultaten enerzijds en de gestelde doelen en visie anderzijds. Ook gaan we in op de bijdrage van de subsidieregeling aan het (stimuleren van) de doorontwikkeling van de verrijkte schooldag.

Tot slot vindt u in de bijlagen achtergrondinformatie:

- **Bijlage 1** licht de subsidieregeling *School en Omgeving* toe (aanleiding, doel en opzet van de regeling);
- **Bijlage 2** beschrijft de onderzoeksopzet van de monitor (doel, onderzoeksactiviteiten en onderzoeksvragen);
- **Bijlage 3** geeft een overzicht van de deelname aan de metingen (respons).

Bent u op zoek naar specifieke antwoorden op de onderzoeksvragen van de monitor? In de tabel met onderzoeksvragen in **Bijlage 2, onderdeel 'd: Onderzoeksvragen'** is per vraag de vindplaats van het antwoord toegevoegd.

2. Aanpak, uitvoering en samenwerking

Hoe is de samenwerking binnen de coalities georganiseerd, hoe verliep de voortgang van de samenwerking en hoe tevreden kijken coalitiepartners terug op de samenwerking? In dit hoofdstuk presenteren we de plannen van de coalities op het gebied van samenwerking en de uitkomsten van de vragenlijsten en schouwen over dit onderwerp.

2.1 Plannen subsidieaanvraag

Samenwerking

Uit de analyse van de subsidieaanvragen blijkt dat de samenstelling en aard van de samenwerkingen tussen coalities verschillen per regeling en type coalitie. We lichten dat hier onder per regeling toe.

Regeling 2022

In de aanvragen is aangegeven uit welke partijen de coalities bestaan. Veruit de meeste coalities bestaan uit slechts po-scholen. Het valt op dat er een verschil is in de samenstelling van de coalities tussen voorlopers en doorgroeiers. Doorgroeierscoalities bestaan vaker uit slechts vo-scholen (33%, t.o.v. 9% van de voorlopers). Voorloperscoalities bestaan vaker uit zowel po- als vo-scholen (32%, t.o.v. 4% van de doorgroeiers).

Er wordt daarnaast met verschillende partijen samengewerkt:

- Kinderopvang (door 20% van de doorgroeierscoalities en 36% van de voorloperscoalities)
- Culturele organisaties (ongeveer 60% van alle coalities)
- Externe organisaties zoals Naturalis of Mbo-scholen (ruim een kwart van de doorgroeiers en bijna de helft van de voorlopers)
- Sportorganisaties (ongeveer de helft van de coalities)

Op sociaal en cognitief gebied worden minder externe partners betrokken.

Regeling 2023–2025

In de aanvraagronde 2023-2025 gaven coalities aan welke procesafspraken zij binnen de coalities beoogden. Uit de aanvragen blijkt dat de overige coalities (voorheen de starters en doorgroeiers):

- Vaker actief inzetten op partnerschappen en samenwerking (70%) dan voormalig voorlopers (49%)
- Vaker actief inzetten op evaluatie en feedback (63%) dan voormalig voorlopers (51%)

De (voormalig) voorlopers beoogden procesafspraken die duiden op een meer gestructureerde aanpak:

- Bijna de helft maakt afspraken over planning en roostering (46%), terwijl overige coalities dit nauwelijks doen (13%)
- Zij leggen meer nadruk op procesafspraken over bestuur en coördinatie en veiligheid en naleving dan overige coalities.

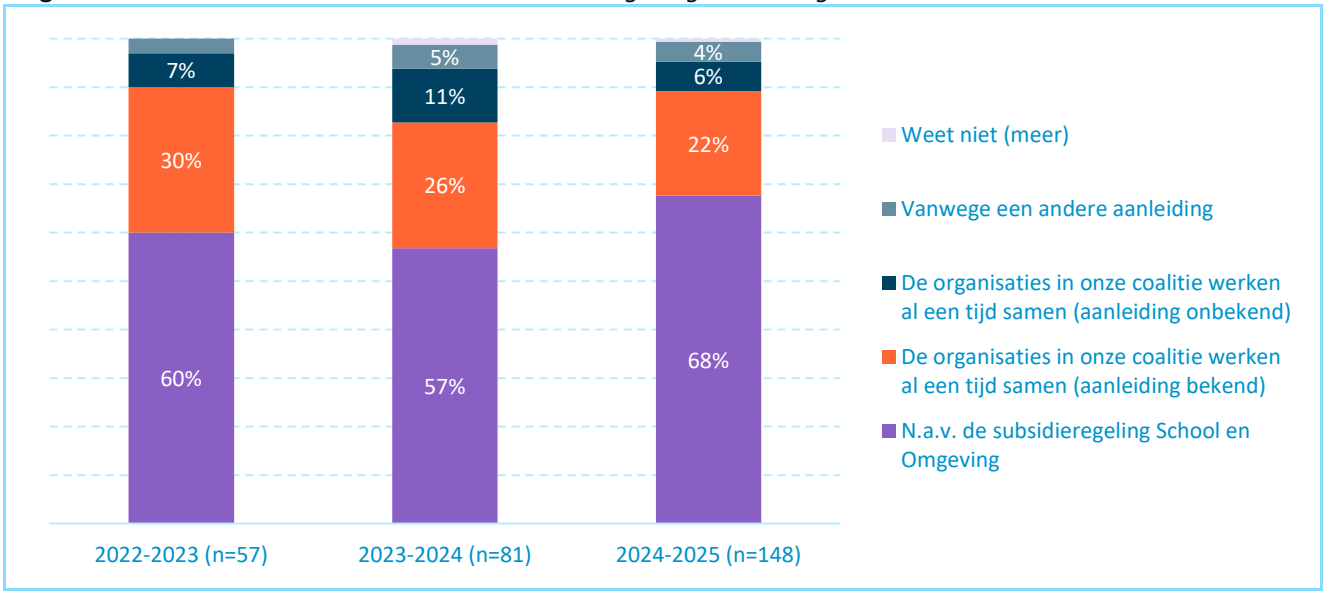
2.2 Vragenlijsten

Coalitievorming

De meerderheid van alle coalities is ontstaan naar aanleiding van de subsidieregeling School en Omgeving. Dit toont aan dat de regeling een belangrijke stimulans is geweest voor het opstarten van samenwerking tussen scholen en andere partijen in de wijk. Een kleiner deel van de coalities bestond al voor de regeling,

veelal naar aanleiding van andere initiatieven op het gebied van kansengelijkheid zoals het Nationaal Programma Onderwijs, Rijke Schooldag en Vreedzame wijk.

Figuur 2.1 *Hoe is uw coalitie voor School en Omgeving tot stand gekomen?*

Bron: Enquête onder regievoerders van coalities, bewerkingen SEO/Sardes (2025)

Voorloperscoalities werken al een tijdje samen en organiseren logischerwijs gemiddeld langer een buitenschools activiteitenaanbod dan de overige coalities. Het aantal jaar dat coalities activiteiten aanbieden voor leerlingen varieert nogal. Zo zijn er coalities bij die dit al langer dan vijf jaar doen, maar ook coalities die nog in de opstartfase zitten.

De meeste coalities (85 procent van het totaal) hebben een gemeenschappelijke visie geformuleerd. Daarin zijn twee groepen te onderscheiden: een groep die een duidelijk geformuleerde en gemeenschappelijke visie heeft die bovendien breed gedragen wordt door alle coalitiepartners en een groep die ook een visie heeft, maar die nog verder uitgewerkt moet worden. De eerst beschreven groep komt net iets vaker voor dan de tweede. Bovendien zijn voorloperscoalities over het algemeen verder gevorderd in het formuleren van een gemeenschappelijke visie dan overige coalities.

Betrokken partijen en rolverdeling

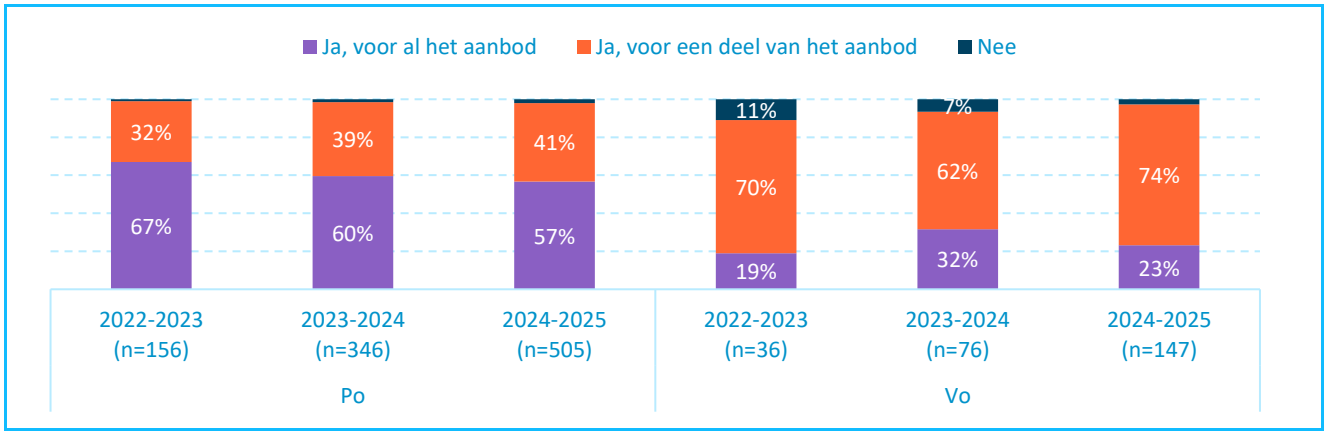
Binnen coalities wordt onderscheid gemaakt tussen scholen, gemeenten en overige coalitiepartners zoals kinderopvang-organisaties, sportverenigingen, aanbieders van kunst en cultuur en welzijnsorganisaties. Elk van deze groepen heeft een eigen betrokkenheid en rol binnen de coalities School en Omgeving.

Scholen

Scholen hebben een centrale rol binnen de coalitie, omdat zij de subsidiemiddelen ontvangen[5] en daarvoor vooraf inschatten hoeveel van hun leerlingen gebruikmaken van het buitenschoolse aanbod. Vrijwel alle scholen maken voor de uitvoering van de activiteiten gebruik van externe aanbieders. In het vo gebeurt dit veelal in combinatie met de inzet van eigen personeel, zoals vak-/groepsleerkrachten, leraarondersteuners en onderwijsassistenten. In het po laat de meerderheid van de scholen de uitvoering volledig over aan extern personeel.

[5] Dit is het geval sinds de regeling 2023-2025. Daarvoor bood de subsidieregeling op coalitieniveau een vast bedrag.

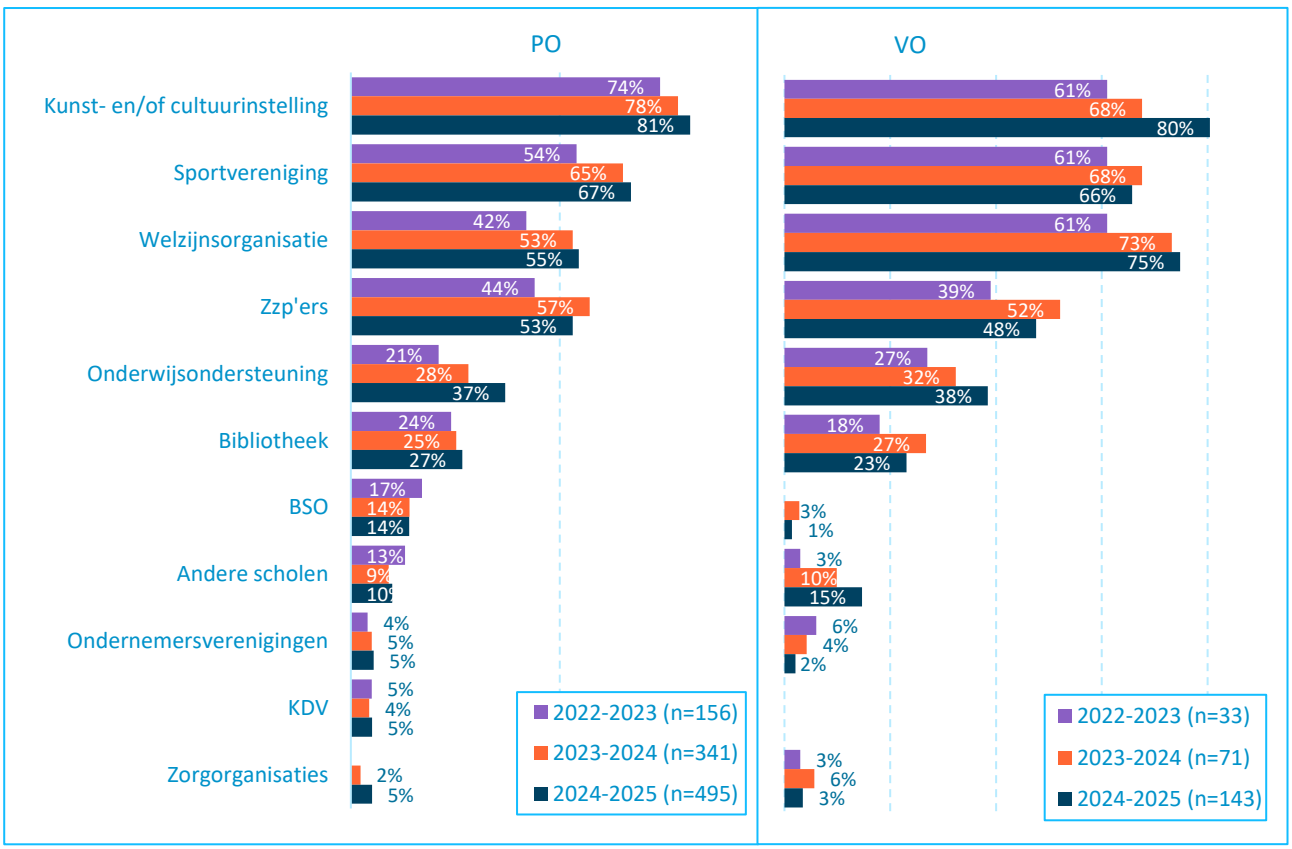
Figuur 2.2 *Heeft uw school gebruikgemaakt van externe aanbieders voor de uitvoering van het buitenschoolse aanbod?*

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

De externe partijen die betrokken waren bij de verzorging van het extra aanbod, waren vooral kunst- of cultuurinstellingen, sportverenigingen, welzijnsorganisaties/jongerenwerk en zzp'ers. Een deel van de scholen heeft (ook) gebruikgemaakt van organisaties voor onderwijsondersteuning (zoals huiswerkbegeleiding) en de bibliotheek. Andere externe partijen, zoals kinderopvangorganisaties (kdv/bso), ondernemingsverenigingen en zorgorganisaties zijn veel minder vaak betrokken bij de uitvoering van het buitenschoolse aanbod.

Figuur 2.3 *Welk type organisaties waren betrokken bij het verzorgen van het extra aanbod?*

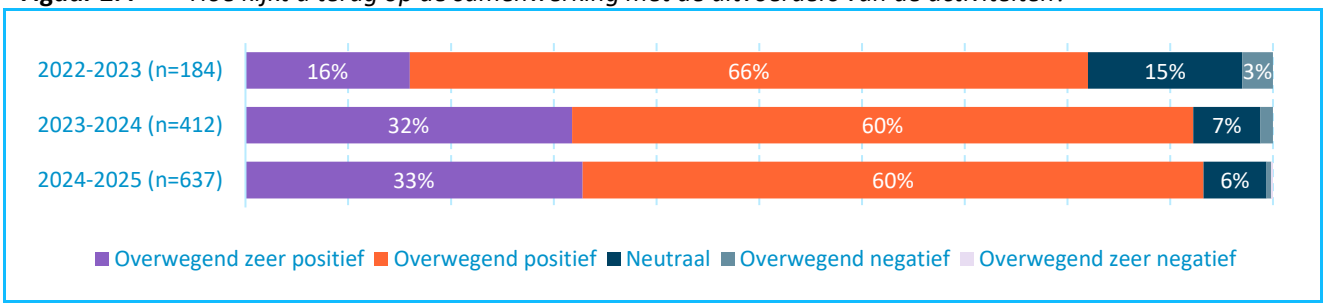

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Het merendeel van de scholen is tevreden over de samenwerking met externe partijen en kijkt er dan ook overwegend (zeer) positief op terug. Op basis van een open toelichting op de tevredenheid blijkt dat deze vooral samenhangt met de goede betrokkenheid van de externe partijen, de kwaliteit van het aanbod dat

zij verzorgden, de goede afstemming en de positieve impact die de activiteiten hebben op leerlingen (zichtbaar plezier, verbreden van hun horizon en verbeteren van sociale vaardigheden en weerbaarheid).

Figuur 2.4 *Hoe kijkt u terug op de samenwerking met de uitvoerders van de activiteiten?*

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Gemeenten

De betrokkenheid van gemeenten is niet uniform en verschilt per coalitie. Ook geven beide schooljaren een iets ander beeld, waarbij de betrokkenheid van gemeenten in 2023-2024 gemiddeld sterker was dan in 2024-2025 (zie Tabel 2.2)[6]. Gemeenten hebben met name een faciliterende rol of een rol op de achtergrond en zijn hier over het algemeen neutraal of (zeer) tevreden mee. Gemeenten zijn vooral tevreden omdat de samenwerking goed werkt, rollen helder zijn, scholen eigenaarschap tonen en omdat zij vanuit een faciliterende positie echt kunnen bijdragen aan een rijker aanbod voor kinderen zonder zelf op de voorgrond te staan. De gemeenten die (zeer) ontevreden zijn met hun rol binnen School en Omgeving (13% van het totaal in schooljaar 2023-2024 (n=6) en 2% van het totaal in schooljaar 2024-2025 (n=1)), wijzen dit merendeels toe aan de wijziging in de regeling waarmee de financiering en regierol bij de scholen kwam te liggen[7]. Gemeenten maken wel formeel onderdeel uit van de coalitie, maar zonder duidelijke taak of middelen, wat volgens hen leidde tot versnippering, verschillen tussen scholen en verlies aan samenhang. De (zeer) ontevreden gemeenten hadden graag een actievere en coördinerende rol gehad om partners te verbinden en kwaliteit te bewaken.

Tabel 2.2 *Hoe betrokken was uw gemeente bij de coalitie School en Omgeving? Hoe zou u de rol van uw gemeenten binnen School en Omgeving omschrijven? Hoe tevreden bent u met de rol van uw gemeente binnen School en Omgeving?*

	2023-2024 (n=47)	2024-2025 (n=52)
Hoe betrokken was uw gemeente bij de coalitie School en Omgeving?		
Nauwelijks betrokken	17%	15%
Een beetje betrokken	19%	31%
Betrokken	32%	23%
Sterk betrokken	17%	19%
Zeer sterk betrokken	15%	12%
Hoe zou u de rol van uw gemeente binnen School en Omgeving omschrijven?		
Met name faciliterend	43%	44%
Met name op de achtergrond	28%	33%
Met name coördinerend	13%	8%

[6] Dit kan komen door verschil in representativiteit tussen de metingen.

[7] In de regeling School en Omgeving 2023-2025 is de subsidie gericht op het bekostigen van scholen, waardoor op de aanvraag geen handtekening van de gemeente meer vereist is. Dit in tegenstelling tot de eerste regeling (2022) waar coalities werden gesubsidieerd en gemeenten moesten meetekenen. In beide regelingen dient wel minimaal één gemeente onderdeel uit te maken van een coalitie.

Met name sturend	4%	6%
Anders[8]	13%	10%
Hoe tevreden bent u met de rol van uw gemeente binnen School en Omgeving?		
Zeer ontevreden	4%	0%
Ontevreden	9%	2%
Neutraal	32%	44%
Tevreden	49%	42%
Zeer tevreden	6%	12%

Bron: Enquête onder gemeenten, bewerking SEO/Sardes (2025)

Overige coalitiepartners

In de vragenlijsten konden de overige coalitiepartners aangeven welke rol ze vervullen binnen de coalitie School en omgeving, waarbij ze konden kiezen uit coördinator van de activiteit, uitvoerder van de activiteiten, ontwikkelaar van de activiteiten, intermediair of anders. Daaruit blijkt dat zij voornamelijk een coördinerende en/of uitvoerende rol vervullen.

De meeste coalitiepartners speelden een belangrijke rol in de organisatie en uitvoering van het programma School en Omgeving, doordat ze veelal geheel of gedeeltelijk betrokken zijn bij de regie. Voor het schooljaar 2023-2024[9] specifiek zag we hierin een verschil per soort coalitie, waarbij de betrokkenheid van overige coalitiepartners bij de regie meer voorkwam bij voorloperscoalities dan bij overige coalities.

Tabel 2.3 *Hoe zou u de rol van uw organisatie omschrijven in de organisatie en uitvoer van het programma School en Omgeving?*

	2023-2024 (n=58)	2024-2025 (n=103)
Betrokken bij de regie	53%	41%
Gedeeltelijk betrokken	33%	41%
Af en toe betrokken	10%	11%
Nauwelijks betrokken	3%	8%

Bron: Enquête onder overige coalitiepartners, bewerking SEO/Sardes (2025)

De betrokkenheid van de kinderopvangsector als partner binnen de coalities School en Omgeving waarin po-scholen deelnemen, ligt rond de 50-60 procent[10]. Het gaat dan vooral om de bso. Redenen volgens de regievoerders om niet samen te werken met de kinderopvangsector zijn onder andere dat weinig leerlingen van de school naar de bso gaan of omdat de betrokken scholen überhaupt niet samenwerken met een kinderopvangorganisatie.

Voortgang van de samenwerking

De regeling School en Omgeving lijkt te zorgen voor een meer langdurige samenwerking tussen coalitiepartners. De meeste regievoerders van coalities (rond 70 procent) geven namelijk aan dat de samenwerking binnen hun coalitie is geïntensiveerd door School en Omgeving. Bij overige coalities is de samenwerking relatief vaker geïntensiveerd dan bij voorlopercoalities.

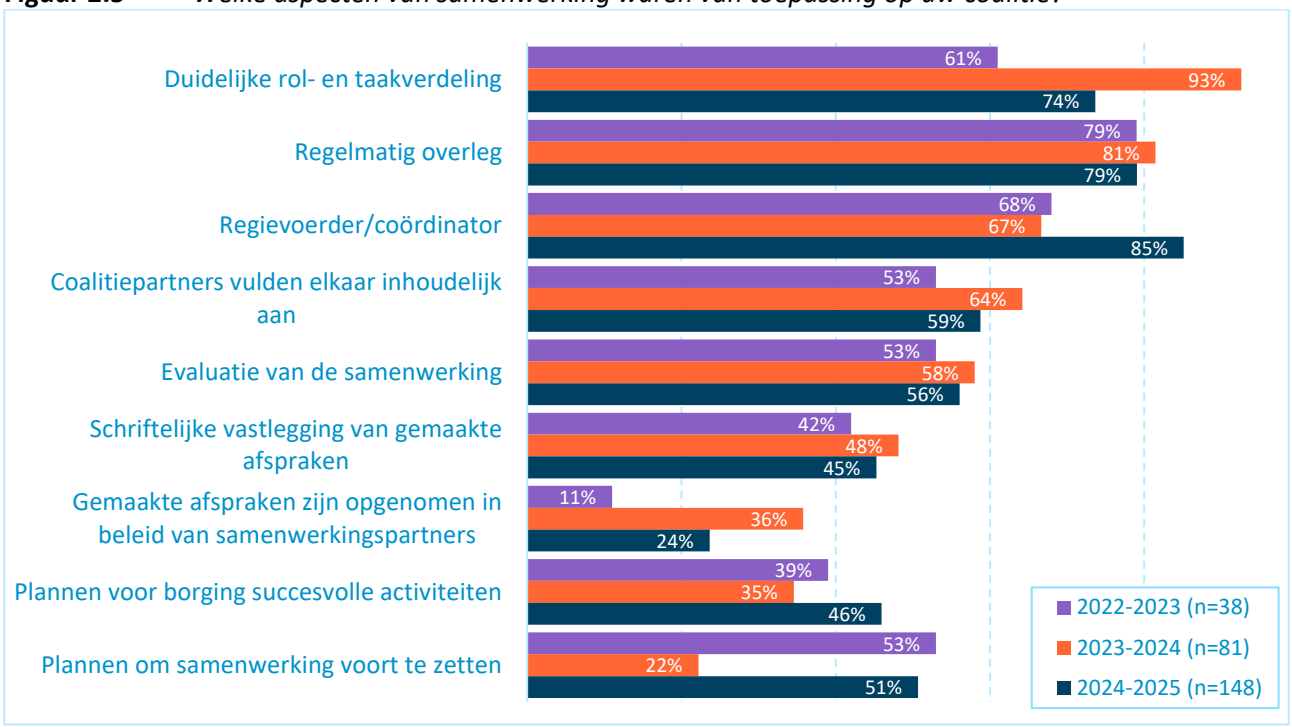
[8] Enkele voorbeelden van een andere genoemde rol van de gemeente zijn: verbindend, samenwerkend, begeleidend en inspirerend.

[9] In de meting over schooljaar 2023-2024 is deze vraag niet gesteld en in de meting van schooljaar 2024-2025 is het aantal voorloperscoalities te klein om aparte uitspraken over te doen.

[10] In schooljaar 2023-2024 was het 61 procent, in schooljaar 2024-2025 50%. De vraagstelling in 2022-2023 week af, waardoor een goede vergelijking met de uitkomsten in dat schooljaar niet mogelijk is.

Op de samenwerking zijn verschillende aspecten van toepassing, waarbij de mate van toepassing op een aantal aspecten relatief stabiel is over tijd en op enkele aspecten varieert. De relatief stabiele aspecten zijn het voeren van regelmatig overleg, het evalueren van de samenwerking, het schriftelijk vastleggen van de gemaakte afspraken, het maken van plannen voor de borging van succesvolle activiteiten en het feit dat de coalitiepartners elkaar inhoudelijk aanvullen. Aspecten van samenwerking die variëren zijn een duidelijke rol- en taakverdeling, de aanstelling van een regievoerder of coördinator, de opname van gemaakte afspraken in het beleid van de samenwerkingspartners en het maken van plannen om de samenwerking voor te zetten. De mate van variatie kent geen duidelijke systematiek per schooljaar. Soms is schooljaar 2023-2024 een uitschieter, soms een van de andere schooljaren.

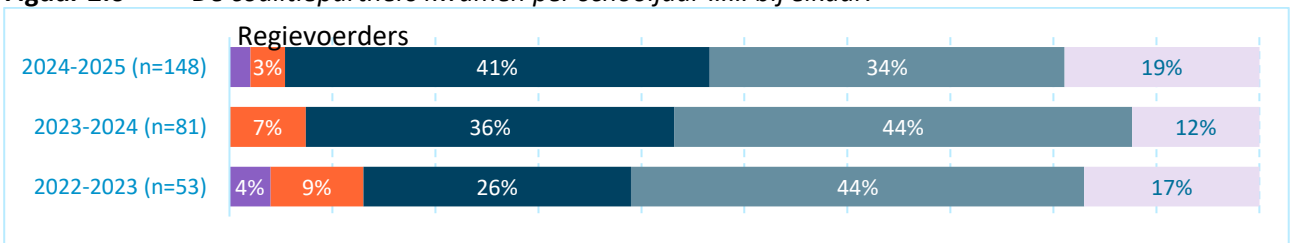
Figuur 2.5 *Welke aspecten van samenwerking waren van toepassing op uw coalitie?*

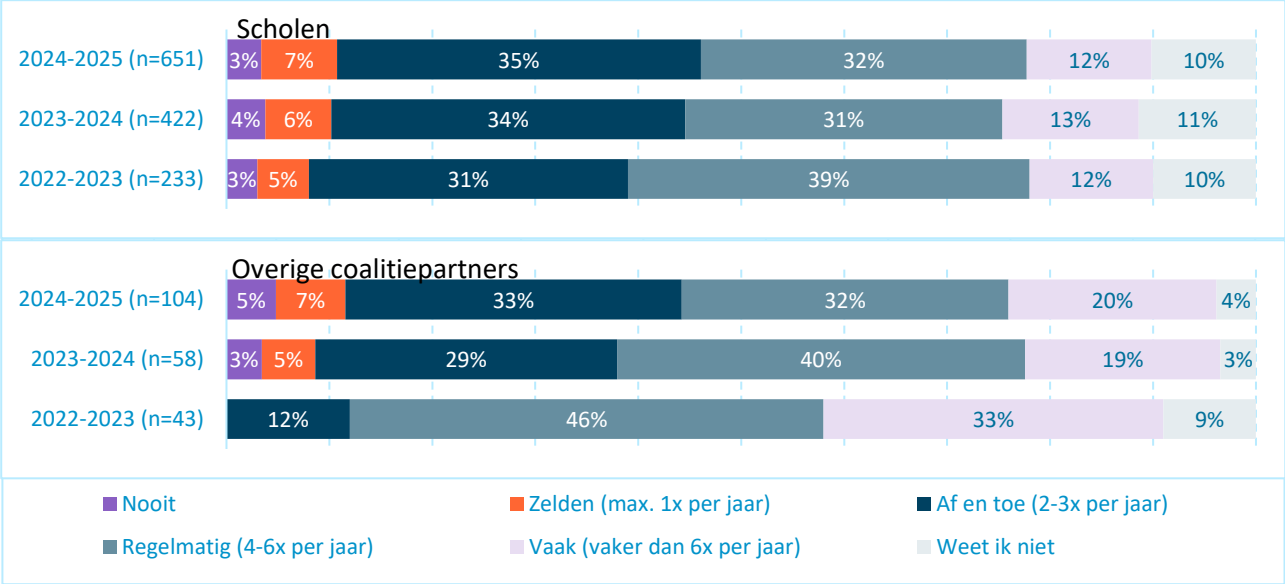

Bron: Enquête onder regievoerders van coalities, bewerkingen SEO/Sardes (2024)

De frequentie waarmee coalitiepartners samen kwamen verschilt enigszins, afhankelijk aan wie dit wordt gevraagd. Gemeenschappelijk is dat in alle jaren het antwoord af en toe (2 tot 3 keer per jaar) en regelmatig (4 tot 6 keer per jaar) het meest is gegeven door de regievoerders, scholen en overige coalitiepartners. Opvallend is dat een deel van de scholen en de overige coalitiepartners niet weet hoe vaak de coalitiepartners bijeen zijn gekomen. Kennelijk maakten zij daar (niet altijd) onderdeel van uit.

Figuur 2.6 *De coalitiepartners kwamen per schooljaar …… bij elkaar.*

Bron: Enquête onder regievoerders van coalities, scholen en overige coalitiepartners, bewerkingen SEO/Sardes (2024)

De meerderheid van de verschillende coalitiepartners geeft aan elkaars expertise (zeer) goed te kennen, (zeer) goed gebruik te maken van elkaars expertise en (zeer) goed samen te werken aan de kwaliteit van het programma School en Omgeving. Hierin zijn de overige coalities overtuigender dan de regievoerders en scholen.

Tabel 2.4 *Hoe kunt u de samenwerking tussen de coalitiepartners het beste omschrijven?*

	Regievoerders van coalities			Scholen			Overige coalitiepartners		
	2022-2023	2023-2024	2024-2025	2022-2023	2023-2024	2024-2025	2022-2023	2023-2024	2024-2025
De coalitiepartners kennen elkaars expertise ….									
Niet	0%	0%	1%	1%	3%	4%	0%	2%	3%
Een beetje	23%	19%	18%	27%	29%	30%	12%	14%	13%
Goed	64%	73%	67%	50%	44%	42%	53%	55%	54%
Zeer goed	13%	9%	14%	11%	11%	14%	30%	28%	25%
Weet ik niet	-	-	-	11%	0%	0%	5%	2%	5%
De coalitiepartners maakten …. gebruik van elkaars expertise.									
Geen	11%	1%	3%	7%	7%	6%	2%	3%	7%
Een beetje	28%	30%	30%	29%	35%	35%	23%	22%	18%
Goed	57%	60%	57%	45%	35%	36%	42%	53%	48%
Zeer goed	4%	9%	9%	7%	9%	11%	28%	17%	19%
Weet ik niet	-	-	-	12%	14%	12%	5%	3%	8%
De coalitiepartners werkten …. samen aan de kwaliteit van het programma School en Omgeving.									
Geen	11%	1%	3%	3%	6%	6%	2%	2%	8%
Een beetje	26%	31%	28%	31%	29%	28%	23%	19%	17%
Goed	55%	59%	59%	45%	41%	43%	47%	55%	48%
Zeer goed	8%	9%	10%	11%	13%	12%	26%	22%	21%
Weet ik niet	-	-	-	10%	12%	11%	2%	2%	6%
n	*53*	*81*	*148*	*222*	*422*	*651*	*40*	*58*	*104*

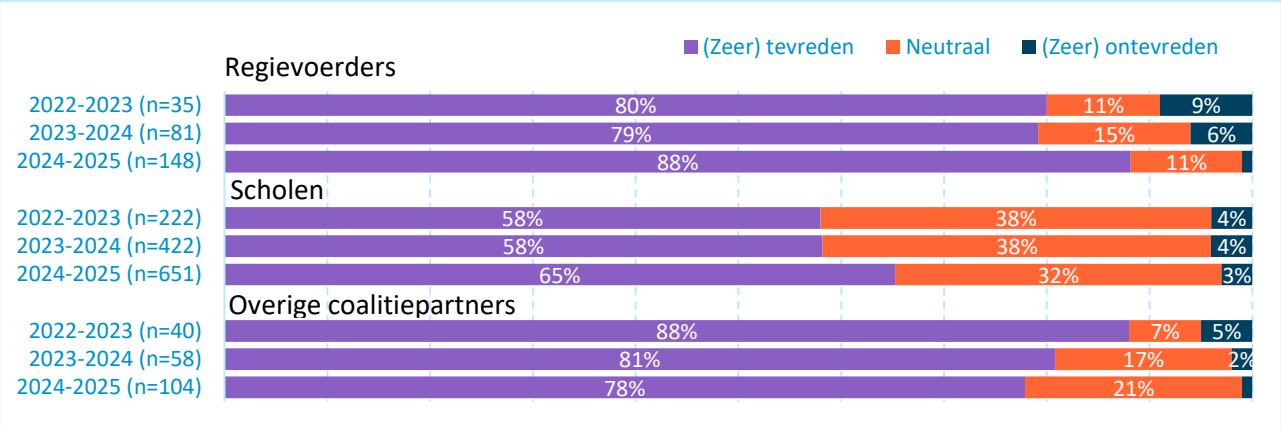
Bron: Enquête onder regievoerders van coalities, scholen en andere coalitiepartners, bewerkingen SEO/Sardes (2024)

Tevredenheid over de samenwerking

De meerderheid van alle coalitiepartners kijkt (zeer) tevreden terug op de samenwerking binnen hun coalitie. Dat geldt relatief minder sterk voor scholen dan voor de regievoerders van coalities de overige coalitiepartners.

Door middel van een open vraag is gevraagd om een toelichting op de ervaren tevredenheid. Regievoerders geven aan vooral tevreden te zijn over de samenwerking dankzij de collectieve aanpak, het effectieve overleg, de korte lijnen en de groei in het aanbod. Deze elementen vormen volgens hen een stevige basis voor verdere ontwikkeling. Ook scholen benadrukken de korte lijnen en de goede onderlinge communicatie. Partijen weten elkaar gemakkelijk te vinden, stemmen goed met elkaar af en delen een gezamenlijke visie. Begrippen als gedeelde verantwoordelijkheid en betrokkenheid worden daarbij regelmatig genoemd. Daarnaast beschouwen scholen evaluatie als een essentieel onderdeel van de samenwerking. Het evalueren en bijstellen, leren van feedback en het toepassen van de PDCA-cyclus worden hierbij expliciet genoemd. De andere coalitiepartners sluiten zich hierbij aan en benoemen grotendeels dezelfde factoren als verklaring voor hun tevredenheid: goede communicatie, flexibiliteit en de ontwikkeling van kinderen als kernwaarde binnen de samenwerking.

Figuur 2.7 *Hoe tevreden kijkt u terug op de samenwerking binnen uw coalitie?*

Bron: Enquête onder regievoerders van coalities, scholen en overige coalitiepartners, bewerkingen SEO/Sardes (2025)

2.3 Schouwen

De eerste schouwronde toonde aan dat coalities heel verschillend georganiseerd zijn, denk aan verschillen in grootte van de coalitie, het type scholen in een coalitie en verschillen in samenwerkingsduur, -partners en processtructuur. De tweede schouwronde bevestigt deze bevinding.

In deze paragraaf lichten we de verschillen in de organisatie van de coalities toe. Eerst vatten we kort de uitkomsten van de eerste schouwronde samen, waarna we de aanvullende bevindingen uit de tweede schouwronde toelichten.

Samenwerkingsduur

In de eerste schouwronde zijn coalities geschouwd met een grote variatie aan samenwerkingsduur. Sommige coalities organiseren al jarenlang samen een buitenschools aanbod, maar over het algemeen zijn coalities vaker naar aanleiding van de coronapandemie gestart met een vorm van buitenschools aanbod en dus nog niet zo lang bezig. We zien deze variatie ook in de tweede schouwronde. Een paar coalities werken pas sinds schooljaar 2024-2025 samen aan een buitenschools aanbod, andere coalities al meerdere schooljaren.

Wijk- of schoolgericht programma

Net als in de eerste schouwronde organiseren de coalities uit de tweede schouwronde vrijwel allemaal (op één na) schoolgerichte activiteitenprogramma's. Dit houdt in dat er per school activiteiten worden georganiseerd op en rond de school, voor de leerlingen van de betreffende school. Meerdere coalities gaven tijdens de schouw aan dat een wijkgericht programma, toegankelijk voor leerlingen van meerdere scholen, niet werkt voor hun doelgroep. Deze overtuiging ontstond vaak door eigen ervaringen of door het horen over negatieve ervaringen van anderen. In één coalitie bestond al een wijkgericht programma, maar dit trok niet de doelgroep die zij beoogden; voor de leerlingen die zij wel wilden bereiken vormde aanbod

buiten de school, met onbekende leeftijdsgenoten, een te hoge drempel. *"Het is niet zo dat wijkgericht niet kan werken, we kennen ook voorbeelden dat dit wel werkt. Maar het kan niet voor onze populatie, niet op onze school.",* aldus een schoolleider in deze coalitie. Een andere coalitie gaf aan dat dit vooral voor de ouders spannend is: *"Ouders hebben meer vertrouwen als activiteiten op school plaatsvinden. Zodra ze naar een andere locatie moeten, vinden ouders dat spannend."*
Eén geschouwde coalitie is hier een opvallende uitzondering in. Deze coalitie bestaat uit drie scholen in dezelfde wijk en biedt een wijkgericht aanbod toegankelijk voor alle leerlingen van de drie scholen. Het aanbod vindt plaats in het buurthuis, bij aanbieders in de wijk zelf of op één van de drie scholen. Vanuit verschillende perspectieven zijn de ervaringen positief. Ouders van de jongere kinderen brengen de kinderen naar de plek waar het aanbod plaatsvindt, de oudere kinderen gaan vaak de eerste keer met hun ouders en vervolgens zelfstandig. De coalitie gaf aan dat het goed werkt, maar dat het wel een kwestie van tijd was voor het goed liep. Sommige ouders vonden het eerst spannend, maar zodra de kinderen enthousiast terugkwamen namen de zorgen af. *"De kinderen zelf zijn de ambassadeurs [van het School en Omgeving programma]: zodra zij enthousiast zijn brengen ze dit over op hun ouders en medeleerlingen.",* aldus een van de scholen van deze coalitie. Hierdoor namen per activiteitenronde de aanmeldingen voor het programma toe.

Coalitievorming

Uit de vragenlijsten blijkt dat coalities om verschillende redenen zijn ontstaan. Vaak was de aanleiding de subsidieregeling en het komt ook voor dat coalities om een andere reden zijn ontstaan. Bijvoorbeeld omdat zij binnen de gemeente al eerder zijn gestart met een verrijkte schooldag. Ook zien we coalities die in de eerste instantie uit slechts één of twee scholen bestonden, waar andere scholen zich op latere momenten bij voegden. Zij kwamen dan pas later in aanmerking voor de subsidie, of zagen het pas op een later moment zitten om met de subsidie aan de slag te gaan. We zien door deze verschillen in aanleiding allerlei soorten en maten van coalities. Zo zijn er gemeenten waarbij alle (doelgroep)scholen samen één coalitie vormen. Of zelfs regio's bestaande uit meerdere gemeenten, waarbij alle (doelgroep)scholen samen één coalitie vormen. We zien daarnaast ook gemeenten waarbinnen zich meerdere coalities hebben gevormd. Bijvoorbeeld coalities in verschillende wijken, of coalities op basis van dezelfde inhoudelijke focus.

Organisatiestructuur van de coalities

Vergelijking schouwronde 1 en 2

Uit zowel de eerste als tweede schouwronde blijkt dat de organisatiestructuur van de coalities sterk varieert, bijvoorbeeld ten aanzien van de organisatie van het aanbod: bij sommige coalities neemt een centrale regievoerder de organisatie op zich, terwijl scholen in andere coalities dit per school doen. Ook zagen we coalities waar externe partijen, zoals maatschappelijke organisaties, welzijnsorganisaties of adviesbureaus, een coördinerende rol spelen. Scholen trekken in verschillende mate samen op. Soms beperkt de gezamenlijkheid zich tot het indienen van een gezamenlijke subsidieaanvraag en regelmatig uitwisselen tussen de schoolleiding en/of coördinatoren van de verschillende scholen, maar de meeste geschouwde coalities trekken intensiever samen op, hoewel op verschillende manieren.
Daarnaast laten beide schouwrondes zien dat een zelfstandige aanpak de scholen veel vrijheid geeft, maar dat het ook veel tijd en goede afstemming met andere scholen in de regio vraagt.
Tot slot bleek uit beide schouwrondes dat niet elke school evenveel gebruik maakt van externe aanbieders; met name de vo-scholen uit de eerste schouwronde zetten vaker eigen personeel in voor buitenschools aanbod. Zowel in de eerste als tweede schouwronde bezochten we ook een po-school die voornamelijk eigen personeel (groepsleerkrachten of onderwijsondersteuners) inzette voor de activiteiten binnen het programma School en Omgeving.

Verschillende rollen: strategisch, organisatorisch, administratief en praktisch

Om de verschillende organisatiestructuren die we bij het schouwen zijn tegenkomen te schetsen, maken we onderscheid in grofweg vier verschillende 'rollen' die we bij de coalities terugzien als het gaat om de coördinatie van het programma School en Omgeving: de strategische, organisatorische, administratieve en

praktische. Deze zijn in de praktijk niet altijd even duidelijk van elkaar te onderscheiden, maar het zijn allemaal noodzakelijke onderdelen van de organisatie, van verschillende aard.

De strategische rol bestaat uit het doen van de aanvraag, eindverantwoordelijkheid voor de verantwoording, het opstellen van een gezamenlijke visie en het uitzetten van hoofdlijnen voor het programma. Over het algemeen wordt deze rol coalitiebreed opgepakt door een projectleiding. Zij faciliteren bijvoorbeeld een bestuurlijk overleg over het programma (met de schoolbesturen, maar soms ook met aanbieders en gemeente), onderhouden het contact met de gemeente en zijn vraagbaak voor subsidie gerelateerde vraagstukken van de scholen.

De organisatorische rol bestaat uit het daadwerkelijk organiseren van het buitenschoolse aanbod op de scholen. Dit houdt in: wensen en behoeftes van de school (personeel, ouders en leerlingen) inventariseren, op zoek naar passend aanbod, afspraken maken met aanbieders, maken van roosters, inrichten van processen (denk aan de aanmeldprocedure voor de activiteiten) en evalueren van aanbod.

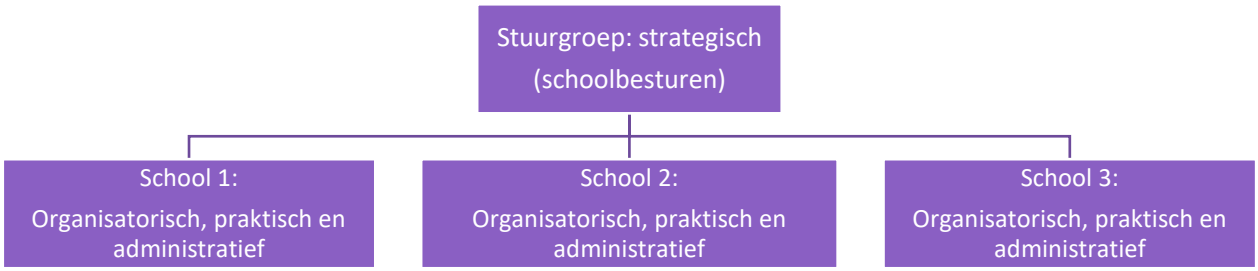
Denk bij de administratieve rol aan de papieren kant van het werven van deelnemers voor de activiteiten (zoals het uitzetten van aanmeldformulieren en het promotiemateriaal, het bijhouden van de aanmeldingen, indelen van groepen en hierover naar ouders, leerlingen en leerkrachten communiceren), maar ook aan het verwerken van facturen van aanbieders en bijhouden van gerealiseerde deelnamecijfers voor de verantwoording.

Tot slot is er de praktische rol, deze duidt op alle werkzaamheden die nodig zijn in en om de school waar het buitenschoolse aanbod plaatsvindt. Denk aan het wegwijs maken van (nieuwe) externe aanbieders, groepen herverdelen of ouders informeren wanneer aanbod onverhoopt niet door kan gaan, afmeldingen van leerlingen doorgeven, vragen van leerlingen, aanbieders of ouders beantwoorden, akkefietjes oplossen en toezicht/kwaliteitscontrole van het aanbod.

Verschillende organisatiestructuren

Bij de meeste geschouwde coalities in ronde twee is er sprake van een gedeelde strategische projectleiding en zijn de andere rollen grotendeels de verantwoordelijkheid van de individuele scholen binnen de coalitie (zie Figuur 2.6). Deze scholen hebben dan een coördinator[11] aangewezen die verantwoordelijk is voor de organisatie. Dit kan iemand van de school zelf zijn, zoals de directeur, een leerkracht of onderwijsassistent, maar er zijn ook scholen die hier extern iemand voor aanstellen, zoals een zzp'er uit de buurt waar ze al bekend mee zijn of een aanbieder van het naschoolse aanbod. De verantwoordelijkheden van deze coördinator variëren. We spraken meerdere coördinatoren die zowel de organisatorische, administratieve en praktische rol op zich nemen. Op een van de geschouwde scholen werd de coördinatierol verdeeld: de een was organisatorisch verantwoordelijk, de ander administratief. De praktische rol werd uitgevoerd op basis van wie welke dag beschikbaar was.

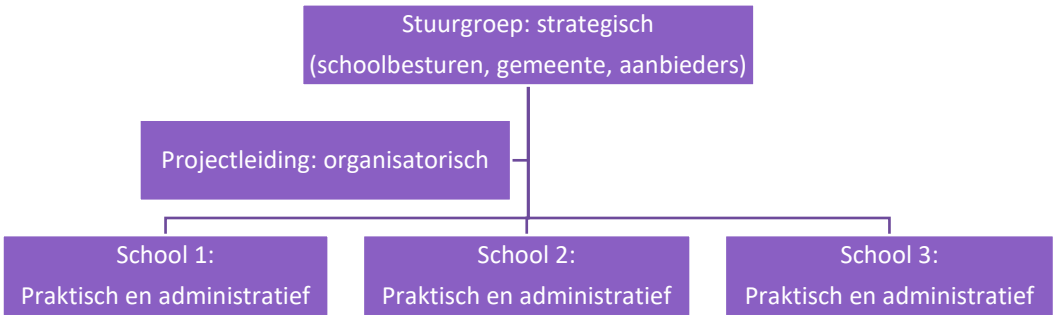
Figuur 2.6 *Organisatiestructuur voorbeeld uit de schouwen*

[11] Soms onder andere namen, of niet onder een specifieke naam maar meer als taak.

Er zijn ook coalities die het anders aanpakken. Zo spraken we met één coalitie waarbij zowel de strategische als organisatorische rol door een coalitiebrede projectleiding werd opgepakt (zie figuur 2.7). De projectleiding inventariseert bij de scholen hun behoeften en zoekt hier een passend aanbod bij. De projectleiding maakt afspraken met de aanbieders in de omgeving, onderhandelt over kostprijzen, houdt zicht op de begroting en verwerkt facturen. De scholen binnen de coalitie wijzen een coördinator aan die verantwoordelijk is voor de praktische rol, maar ook voor het verwerken van de aanmeldingen van leerlingen. Hoewel deze werkwijze de lasten bij de scholen enorm verlaagt, bleek ook dat sommige scholen in deze coalitie liever individueel een subsidieaanvraag indienden, zodat zij de regie hebben over hun eigen programma en niet hoeven meegaan in een coalitiebrede werkwijze. Ook in de eerste schouwronde hoorden we over deze uitdaging. Bredere coalities ervaren het vaak als onwenselijk als scholen individuele aanvragen doen, hun insteek is juist om samen te werken om concurrentie te voorkomen, van en met elkaar te leren en het aanbod goed te verdelen.

Figuur 2.7 *Organisatiestructuur voorbeeld uit de schouwen*

Bij de coalitie met het wijkgerichte programma hadden de scholen zelf nauwelijks een rol in de organisatie van het buitenschoolse aanbod. Dit lag geheel in handen van een extern projectteam van een intermediaire organisatie. Het projectteam stelde in overleg met de drie scholen een gezamenlijke visie op en organiseerde vervolgens in lijn met deze visie het buitenschoolse aanbod, dat plaatsvond op één van de drie scholen, in buurthuizen of bij aanbieders uit de wijk. Dit projectteam is verantwoordelijk voor alle bovengenoemde rollen en verdeelt deze intern onderling. Zo zijn de regievoerders verantwoordelijk voor de strategische en organisatorische rol en de projectondersteuners in het projectteam nemen de administratieve rol op zich. De rol van de scholen beperkte zich hierdoor tot het verspreiden van de aanmeldformulieren en indien nodig wegwijs maken van aanbieders binnen het schoolgebouw.

Weer een andere coalitie heeft twee regievoerders die de strategische rol op zich nemen en vijf overkoepelende coördinatoren verantwoordelijk voor de organisatorische werkzaamheden. Elk begeleiden zij vijf van de vijfentwintig scholen, die ze hiermee enorm ontlasten. "*Als een schoolleider zelf al het aanbod moet regelen, dat is veel! Dan kom je een stuk minder ver*.", aldus een schooldirecteur. De externe coördinatoren hebben verschillende dienstverbanden, sommige zijn gedetacheerd bij de gemeente en anderen werken als zzp'er. De scholen hebben ook een interne coördinator, die contact met de externe coördinator onderhoudt en de praktische rol op zich neemt. Interessant bij deze coalitie is dat de vijf coalitiebrede coördinatoren samenwerken met programmamakers of 'makelaars' per thema. Zij bundelen het beschikbare aanbod binnen een thema, om versnippering te voorkomen en beter aan te sluiten bij de behoeften van de scholen.

Kortom, we zien in de praktijk veel variaties in organisatiestructuren van coalities, met ieder zijn voor- en nadelen. Scholen die heel zelfstandig het buitenschoolse aanbod organiseren ervaren vaak meer vrijheid en eigenaarschap, maar geven ook aan dat de organisatie enorm arbeidsintensief is en hebben soms de behoefte meer samen op te trekken met andere scholen in de coalitie. Het tegenovergestelde geldt over het algemeen voor scholen in coalities waar het aanbod door een regievoerder van de coalitie wordt georganiseerd. Deze coalitiebrede projectleiding ontziet hen van verantwoordelijkheden, wat ook tot

minder eigenaarschap lijkt te leiden. Daarbij geldt dat een buitenschools aanbod voor een school een enorme meerwaarde kan hebben wanneer het aansluit bij het curriculum en de visie van de school. Het is voor scholen een zoektocht om dit goed voor elkaar te krijgen, met name wanneer er coalitiebreed afspraken worden gemaakt met de aanbieders.

Rol van de gemeente

Vergelijking schouwronde 1 en 2

Net als in de eerste schouwronde loopt in de tweede schouwronde de betrokkenheid van gemeenten bij de coalities School en Omgeving sterk uiteen. Bij sommige coalities is nauwelijks sprake van betrokkenheid van de gemeente. Bij andere coalities is de samenwerking met gemeenten beperkt of moeizaam. Daar waar in de gemeente slechts één coalitie School en Omgeving is, zien we vaker een meer betrokken rol voor de gemeente.

Verloop bij gemeenten als beperkende factor

Een beperkende factor in de samenwerking met de gemeente die bij meerdere schouwen is genoemd is het vele verloop onder beleidsmedewerkers en de interne versnippering. *"Medewerkers binnen de gemeenten zijn welwillend en vol goede moed. Maar ze lopen tegen de bureaucratie aan en er zijn veel wisselingen. Ik investeer veel in de relatie, maar ze zijn snel weer weg.",* aldus een regievoerder van een coalitie. Door de wisselingen in beleidsmedewerkers moet kennis telkens opnieuw worden opgebouwd en zijn afspraken vaak niet duurzaam. Het helpt daarbij niet dat het programma School en Omgeving verschillende beleidsterreinen overstijgt, zoals onderwijs, armoede en onderwijshuisvesting. Wanneer het in een gemeente ontbreekt aan integraal beleid en deze afdelingen weinig met elkaar afstemmen is het voor een coalitie nog lastiger om op te trekken met de gemeente.

Gemeente als onderdeel van organisatiestructuur

Waar bij een aantal geschouwde coalities de gemeente nauwelijks betrokken is, is de samenwerking met de gemeente bij andere coalities beter vormgegeven. De betrokkenheid van een gemeente bij het programma School en Omgeving blijkt desondanks niet altijd even effectief. Zo zijn er coalities waar de gemeente deel uitmaakt uit van gezamenlijke stuurgroepen of regiegroepen, samen met schoolbestuurders en -directeuren. Dit maakt weliswaar dat de gemeente goed op de hoogte is van de visie en inhoud van het programma School en Omgeving, toch lijkt er meer nodig dan alleen het aanhaken van de gemeente bij de organisatiestructuur van het programma om effectief samen te werken aan de ambities van School en Omgeving. Ook bij deze organisatiestructuur blijkt personeelsverloop een uitdaging. Dit maakt het moeizaam om het programma School en Omgeving te verankeren binnen een breed integraal beleid.

School en Omgeving onderdeel van integraal gemeentebeleid

De schouwen laten verschillende voorbeelden zien waarom het waardevol kan zijn dat School en Omgeving onderdeel uitmaakt van integraal gemeentelijk beleid. We zagen bij een van de geschouwde coalities dat binnen de betreffende gemeente een breed gedragen visie is op onderwijs en jeugd, specifiek op het vergroten van gelijke kansen. In deze gemeente fungeert het programma School en Omgeving als instrument om de ambities voor gelijke kansen waar te maken. Uit de schouwen kwamen ook voorbeelden van hoe gemeentelijke regelingen en initiatieven het programma School en Omgeving kunnen versterken of aanvullen, bijvoorbeeld doordat maatschappelijke organisaties vanuit dezelfde opdracht en visie werken als de scholen met hun School en Omgeving programma. Hierdoor kunnen het aanbod, de werkwijze en de ambities van deze organisaties goed aansluiten bij de behoeften van de School en Omgeving-scholen. Zo sloot bij een coalitie de ambitie van de maatschappelijke sportorganisatie – het bereiken van de lage SES-doelgroep – goed aan bij het programma School en Omgeving. Door het aanbieden van buitenschoolse activiteiten kwamen zij in aanraking met een doelgroep die voorheen door hen lastig te bereiken was. Deze doelgroep weet hen inmiddels beter te vinden, wat heeft geleid tot een forse stijging van het bereik van hun andere buurtactiviteiten. Er zijn ook gemeenten die aanvullend financieel bijdragen aan het buitenschoolse aanbod van School en Omgeving, uit de eigen gemeentelijke middelen en of de

gemeentelijke OAB-middelen (die daar niet primair voor zijn bedoeld, hoewel sprake kan zijn van overlap, bijvoorbeeld als het gaat om Zomerscholen). De geschouwde scholen in de betreffende gemeenten ervaren dat het makkelijker is om activiteiten structureel te organiseren en laagdrempelig beschikbaar te houden voor alle leerlingen als de gemeente bijdraagt, ook als de rijkssubsidie voor School en Omgeving onder druk staat. In de geschouwde coalities waar de gemeente niet zelf financieel bijdraagt, leeft vaak de wens dat de gemeente in de toekomst wel een rol kan en wil gaan spelen in de structurele financiering van dit aanbod. Dat de gemeente hier geen geoormerkte middelen voor heeft, is bij de betreffende scholen vaak niet bekend.

Gemeentebeleid en School en Omgeving

Gemeentebeleid kan zowel belemmerend als helpend zijn bij de uitvoering van School en Omgeving, zo blijkt uit de schouwen. Bij één geschouwde coalitie heeft de gemeente geen regeling voor gezinnen met minderjarige kinderen waarmee zij kunnen deelnemen aan sport- en culturele activiteiten. Kinderen worden enthousiast door het aanbod, en willen graag doorstromen naar een vereniging of muziekschool, maar dat blijft voor een deel van de ouders buiten bereik omdat ze het niet kunnen betalen. Een andere geschouwde ervaart een gebrek aan geschikte ruimte in het schoolgebouw voor het uitvoeren van het extra aanbod. Maar volgens de gemeente heeft de school voldoende ruimte, en lege ruimtes en de sportzaal in de wijk worden verhuurd aan commerciële organisaties en aan gebruikers van buiten de wijk. School en gemeente komen hier samen niet uit.

Aan de andere kant van het spectrum zijn gemeenten waar School en Omgeving stevig verankerd is in het onderwijs- en armoedebeleid. We schouwden bij een coalitie in een gemeente waarbij het programma School en Omgeving een voortzetting is van een al bestaand gemeentebreed naschools activiteitenprogramma. In een andere geschouwde gemeente treedt de beleidsmedewerker op als regievoerder en maakt School en Omgeving deel uit van de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). In deze gevallen is de coalitie gemeentebreed georganiseerd, en maken alle School en Omgeving scholen deel uit van dezelfde coalitie. Hierdoor kan er op allerlei thema's worden samengewerkt, van welzijnswerk tot kansengelijkheid, en ontstaat er een stevig fundament voor duurzame samenwerking.

Rol van de schoolbesturen

De schoolbesturen van de geschouwde coalities zijn over het algemeen op hoofdlijnen betrokken bij het programma School en Omgeving. Hun rol ligt vooral op strategisch niveau: zij denken mee over de koers van het programma en bewaken de samenhang tussen initiatieven binnen het bestuur. Tussen besturen bestaan echter duidelijke verschillen in rolopvatting en mate van sturing richting scholen.
Sommige schoolbesturen nemen een actieve, richtinggevende rol. Zij bewaken de hoofdlijnen van het programma en stimuleren dat scholen binnen een regio gezamenlijk optrekken. In één van de geschouwde coalities gaf het grotere schoolbestuur bijvoorbeeld nadrukkelijk mee dat scholen niet afzonderlijk een programma moesten opzetten, maar moesten aanhaken bij het gezamenlijke initiatief. Andere schoolbesturen binnen dezelfde regio namen die regierol minder sterk op zich, waardoor toch individuele initiatieven ontstonden.
Daarnaast zijn er besturen die de uitvoering ondersteunen door een projectleider of regievoerder te leveren, of door scholen te helpen bij bedrijfsvoering, subsidieaanvragen en verantwoording. Een deel van de schoolbesturen ziet bovendien een bredere ontwikkelrol voor zichzelf. Zij faciliteren kennisdeling, organiseren bijeenkomsten waarin scholen van elkaar leren, en onderhouden contacten met gemeente en OCW om de doorontwikkeling van het programma te bevorderen. Dit geldt voor coalities bestaande uit scholen van één schoolbestuur, maar ook voor coalities met scholen van meerdere schoolbesturen. We zien bij het schouwen een aantal voorbeelden waarbij één van de schoolbesturen een actievere rol pakt in het doorontwikkelen van de coalitie, waarbij ook scholen buiten het eigen schoolbestuur worden betrokken.

Betrokkenheid kinderopvangorganisaties bij de coalities

De samenwerking tussen de buitenschoolse opvang en de scholen beperkt zich net als in schouwronde 1 bij de meeste coalities in de tweede schouwronde ook tot afspraken over het brengen en halen van bso-kinderen die meedoen aan buitenschools aanbod van het programma School en Omgeving. Soms maken slechts een handjevol kinderen van een school gebruik van de bso, in zo'n geval zien scholen weinig noodzaak om de samenwerking met de kinderopvang voor School en Omgeving verder te verkennen. De meeste geschouwde coalities noemen echter wel de ambitie om met de kinderopvang samen te werken in het aanbieden van buitenschoolse activiteiten. Een coalitie heeft bijvoorbeeld het streven om activiteiten aan te gaan bieden tot 17 uur 's middags en realiseert zich dat dit concurreert met de kinderopvang. Idealiter werkt de coalitie daarom samen met de opvang in het organiseren van het aanbod. Het blijkt echter lastig om aan de uitgebreide eisen die voor kinderopvangaanbod gelden te voldoen met de financiële middelen uit de regeling School en Omgeving. Eén coalitie heeft desondanks een pilot opgezet waarbij de buitenschoolse opvang betrokken is bij de uitvoering van de School en Omgeving activiteiten op woensdagmiddag. Op basis van de uitkomsten van deze pilot zullen ze bepalen of deze vorm van samenwerking ook op de andere scholen kan worden ingezet.

Omdat de geschouwde coalities nog nauwelijks samenwerken met de kinderopvang in het organiseren van het aanbod, waren de kinderopvangorganisaties geen gesprekspartner tijdens de schouwen. Dit blijkt ook uit het geringe aantal vragenlijsten dat door de kinderopvangsector is ingevuld (acht in de eerste meting, vier in de tweede meting en negen in de derde meting.) Het perspectief vanuit kinderopvangorganisaties zelf is daarom beperkt naar voren gekomen in deze evaluatie[12].

Samenwerken met externe aanbieders

Vergelijking schouwronde 1 en 2

Uit de eerste schouwronde bleek het extra aanbod over het algemeen door externe aanbieders te worden uitgevoerd, al speelt op sommige scholen – met name in het vo en op enkele po-scholen – ook eigen personeel een rol in de ontwikkeling en uitvoering. Scholen gaan daarbij verschillend met externe aanbieders om: soms kiest de school zelf het aanbod en een passende aanbieder, soms ontwikkelen scholen samen met de aanbieders een aanbod. De rol van de aanbieder varieert daarmee van puur uitvoerend tot intensief meedenkend, waarbij commerciële partijen meestal worden gezien als uitvoerders en maatschappelijke organisaties vaker als gelijkwaardige gesprekspartner of netwerkpartner.

Coalities in schouwronde 2 werken vrijwel allemaal met externe aanbieders voor de invulling van het buitenschoolse activiteitenprogramma. Eén coalitie werkte voorheen vooral met externe workshopdocenten, maar ziet steeds vaker dat leerkrachten zelf initiatief nemen om de buitenschoolse activiteiten aan te bieden. In deze coalitie zijn er altijd eigen personeelsleden van de school aanwezig tijdens de middagactiviteiten, om toezicht en overzicht te houden en leerlingen naar de juiste plek te begeleiden. De coalities werken net als in de eerste ronde op verschillende manieren samen met uitvoerders aan de inhoud van het programma.

De school als opdrachtgever

Er zijn grote verschillen in hoe coalities samenwerken met externe aanbieders. In sommige coalities maken aanbieders nadrukkelijk deel uit van de coalitie: zij zitten bijvoorbeeld in de stuur- of regiegroep en stemmen samen met scholen de inhoud van het aanbod af. Scholen zien hen als volwaardige partners. *"Zij hebben ons immers echt iets extra's te bieden",* aldus een schoolleider. Aanbieders ervaren deze samenwerking als prettig en gelijkwaardig.

[12] In de nieuwe ronde van het monitoronderzoek dat vanaf 2026 gaat lopen, wordt specifiek onderzoek uitgevoerd naar de rol van de BSO. Dit deelonderzoek wordt uitgevoerd in 2026.

In andere coalities is die gelijkwaardigheid minder vanzelfsprekend. Formeel blijft de school opdrachtgever: de subsidiemiddelen komen bij de scholen terecht, en de school legt verantwoording af. Wie betaalt, bepaalt, en dat kan de balans in de samenwerking verstoren. We zien bij het schouwen dat niet iedere school zich even comfortabel voelt in de rol als opdrachtgever. Goed opdrachtgeverschap vraagt om vaardigheden als helder onderhandelen, vooraf duidelijke afspraken maken en elkaars expertise benutten, en dat is niet voor elke school dagelijkse praktijk.

Wanneer scholen meer ervaring hebben in het opdrachtgeverschap, bijvoorbeeld doordat zij regelmatig van allerlei subsidieregelingen gebruik maken, of wanneer een deel van de coördinatie collectief wordt opgepakt door iemand met specifieke ervaring, verloopt de samenwerking meestal soepeler. Zo schouwden we op een school die duidelijk gewend was om externe aanbieders in te schakelen. Deze school stemt het aanbod inhoudelijk af met de aanbieders en vraagt hen om hun input en expertise. Dit leidt tot een prettige samenwerking: aanbieders geven aan graag met deze school samen te werken en voelen zich serieus genomen in hun expertise. Op andere scholen ervaren zij vaker een ‘u vraagt, wij draaien’-benadering. Zij merken bovendien dat uitvoerders op de werkvloer meer werkplezier hebben als ze door de school als gelijkwaardige partner worden gezien.

Een ander voorbeeld komt uit een coalitie waar scholen in principe zelf het aanbod organiseren en coördineren, maar waar de overkoepelende regievoerder de onderhandelingen met de aanbieder voert. Hij heeft ervaring met het programma School en Omgeving in andere gemeenten, weet hierdoor wat externe aanbieders te bieden hebben en wat het aanbod ongeveer kan kosten. Ook heeft de projectleider zicht op hoeveel ruimte er in de begroting is. Zo hoeven de coördinatoren van de scholen – vaak leerkrachten die de coördinatie van het buitenschools aanbod er een paar uur per week ‘bij doen’ – zich niet bezig te houden met complexe onderhandelingsprocessen.

Niet bij iedere geschouwde coalitie is de school even nadrukkelijk de opdrachtgever. Zoals eerder beschreven onder het kopje ‘Organisatiestructuur van de coalities’ is het niet altijd iemand van de school zelf die op zoek gaat naar passende aanbieders en vervolgens met hen de contacten onderhoudt. Zo is er de coalitie met het wijkgerichte aanbod, waarbij een intermediaire organisatie de volledige projectleiding op zich neemt. Deze organisatie fungeert als opdrachtgever van de aanbieders en regelt ook de facturering. Deze rol is hen niet vreemd, zij fungeerden namelijk al als ‘makelaar’ voor het binnenschoolse aanbod binnen de gemeente. Een andere geschouwde coalitie maakt ook gebruik van ‘makelaars’ voor het aanbod van externe aanbieders. De (externe) coördinatoren van het School en Omgeving aanbod werken samen met programmamakers en ‘themamakelaars’, die zicht hebben op de aanbieders in de gemeente binnen allerlei thema’s. Door deze structuur is de afstand tussen de school en de aanbieder iets groter, en is het niet de school zelf die verantwoordelijk is voor alle taken die komen kijken bij goed opdrachtgeverschap.

Beschikbaarheid en bereidheid van aanbieders

Een uitdaging in het organiseren van een gevarieerd en uitdagend buitenschools programma is het vinden van de juiste aanbieders. Coalities zijn afhankelijk van de beschikbaarheid en bereidheid van externe aanbieders voor het organiseren van een uitdagend en passend buitenschools aanbod. Bij één geschouwde coalitie ontbreekt het aan een passende samenwerkingspartner voor culturele en creatieve activiteiten. Binnen de regio van de coalitie zijn geen gesubsidieerde partners met dergelijk aanbod, waardoor ze voor dit type aanbod zijn gewezen op duurdere zzp’ers. Hen inschakelen is vaak duurder dan het inschakelen van een gesubsidieerde organisatie en de coalitie geeft aan dat niet alle zzp’ers vanuit dezelfde visie werken als zij. Uit de schouwen bleek ook dat aanbiedersorganisaties veel werk hebben aan het afstemmen met de scholen, het vinden van de juiste uitvoerders voor het aanbod en het maken van passende roosters. Uit een van de gesprekken bleek dat sommige aanbiedersorganisaties niet bereid zijn om deze tijd te investeren, wat veelal te maken heeft met de tijdelijkheid van de middelen.

Kleine versus grote aanbieders

Bij het schouwen zien we dat coalities soms bewust kiezen voor grote aanbieders en soms juist voor kleine. Grote organisaties bieden schaalvoordelen: zij hebben meer personeel beschikbaar, regelen zelf vervanging bij verzuim en nemen scholen praktische zaken uit handen zoals roostering en kwaliteitsbewaking. Als zij ook een subsidierelatie met de gemeente hebben, kunnen zij soms ook een maatschappelijk tarief rekenen en – wanneer er sprake is van een integraal beleid – werken deze organisaties ook vanuit dezelfde visie (zie 'Rol van de gemeente - School en Omgeving onderdeel van integraal gemeentebeleid).
Andere coalities geven juist de voorkeur aan kleinere aanbieders, die vaak dichter bij de doelgroep staan en beter aansluiten bij de context van de school.

Tegelijkertijd zien we bij het schouwen coalities die liever werken met kleinere aanbieders. Een coalitie werkte vroeger vooral met grote en bekende aanbieders, maar kiest inmiddels bewust voor kleine aanbieders die soms beter aansluiten bij de specifieke context van de scholen. Zij ervaren dat grote aanbieders minder grip hebben op de kwaliteit van individuele uitvoerders, terwijl de kleinere aanbieders dichterbij zowel de uitvoerders als de doelgroep staan. Een andere school koos er daarom voor de in plaats van de gemeentelijke welzijnsorganisatie een wijkorganisatie in te schakelen die voortkomt uit een burgerinitiatief. Volgens de school sluit deze beter aan bij de leefwereld van hun leerlingen. Ook bij andere schouwen werd benadrukt dat uitvoerders uit de wijk vaak sneller vertrouwen winnen bij kinderen en ouders en een belangrijke rolmodelfunctie vervullen.

Werkdruk en werkplezier

In de eerste schouwronde bleek dat de manier waarop het buitenschoolse programma georganiseerd werd van invloed is op hoe leraren werkdruk ervaren. Betrokkenheid bij de organisatie van het School en Omgeving programma kan leiden tot extra werkdruk bij leraren, waardoor sommige scholen die taken zoveel mogelijk bij hen weglaten. Niet alle leraren ervaren extra werkdruk door School en Omgeving, zo bleek uit de eerste schouwronde. Wanneer zij de meerwaarde inzien en eigenaarschap over het aanbod ervaren zien leraren het aanbod juist als een logische aanvulling en verrijking van hun werk.

Ook in de tweede schouwronde blijkt dat de organisatie van buitenschoolse activiteiten veel extra werk vraagt, zeker als scholen hoge ambities hebben voor kwaliteit en samenwerking met uitvoerders. *"Subsidies lijken aantrekkelijk, maar vragen enorm veel van het onderwijspersoneel.",* aldus één van de schoolleiders die we spraken. De coalities uit de tweede schouwronde hebben daarom goed nagedacht hoe zij het programma zo organiseren dat de werkdruk voor leraren wordt beperkt. "*Ik wil leerkrachten niet belasten, wél betrekken."*, aldus een schoolleider. De scholen losten dit op door bijvoorbeeld een interne of externe coördinator aan te stellen voor het programma School en Omgeving. Soms was dit een leraar met een extra aanstelling, de (adjunct-)directeur, of een externe coördinator. Eén school had zelfs een eventmanager in dienst genomen voor de organisatietaken binnen de school. Ook zagen we coalities die dankzij het combineren van subsidies uitgebreide ondersteuningsstructuren opzetten, met bijvoorbeeld coördinerende en ondersteunende rollen voor brugfunctionarissen en onderwijsassistenten.

Deze ondersteuningsstructuren nemen werkdruk weg bij de leraren, zodat zij vooral de lusten en minder de lasten van het School en Omgeving programma ervaren. Doordat in de tweede schouwronden leraren minder betrokken waren bij de organisatie van School en Omgeving, hebben wij hen minder gesproken tijdens de schouwen. Hierdoor hebben we minder in kunnen gaan op hoe zij de regeling ervaren: zowel wat het hen aan werkdruk oplevert als wat het hen oplevert aan werkplezier. De leraren die wij wel spraken gaven aan het waardevol te vinden dat de school hen via het School en Omgeving programma verrijkende activiteiten kan aanbieden, zij ervaren dat leerlingen plezier hebben in de extra activiteiten, wat soms ook in de sfeer en in de les doorwerkt. Ook benadrukten zij dat ook wanneer de coördinatie niet bij hen ligt, het programma hen soms extra druk oplevert, zo is het schoolgebouw na lestijd vaak rumoerig, kunnen leraren niet altijd in hun eigen lokaal doorwerken en komt soms een deel van de praktische rol bij hen terecht (zie 'Organisatiestructuur van de coalities').

Duurzaamheid van de samenwerking

In de eerste schouwronde verschilden de coalities in hoe zij omgingen met de tijdelijkheid van de subsidie School en Omgeving. Sommigen benutten de middelen vooral voor direct aanbod voor leerlingen, terwijl anderen investeren in verduurzaming door een organisatiestructuur op te bouwen en relaties met maatschappelijke partners te versterken. Dit leidt tot een spanningsveld: middelen inzetten voor concreet aanbod versus investeren in samenwerking en coördinatie, die juist nodig zijn om het aanbod structureel te verankeren.

De manier waarop de coalities in de tweede schouwronde invulling geven aan duurzame samenwerking met betrekking tot de regeling School en Omgeving verschilt sterk en wordt beïnvloed door uiteenlopende factoren, zoals grootte van de coalitie, lokale context en de betrokkenheid van de samenwerkingspartners (zoals aanbieders van activiteiten en gemeente). Ten eerste waren coalities in de tweede schouwronde meer bezig met de tijdelijkheid van de subsidie. Het einde van de subsidieperiode 2023-2025 was immers in zicht en er was nog geen duidelijkheid over de toekenningen van de subsidieregeling 2025-2028. Het wegvallen van de subsidie betekent voor scholen dat zij het programma niet kunnen voortzetten, in ieder geval niet in de huidige vorm. Soms kan de gemeente financieel bijspringen of worden andere subsidies benut om, al dan niet in afgeslankte vorm, toch activiteiten door te zetten. Het wegvallen van subsidie bij scholen heeft ook gevolgen voor de samenwerking op coalitieniveau. In kleine coalities kan dit effect groot zijn, zeker wanneer (een deel van) de coördinatie op coalitieniveau plaatsvindt. Minder middelen zorgen niet alleen voor minder ruimte voor coördinatie, maar maken ook dat er minder activiteiten kunnen worden georganiseerd, dus aanbieders hebben dan ineens minder uren. Tegelijkertijd zien we grotere, gemeentebrede coalities waar het wegvallen van één of enkele scholen minder impact heeft op de samenwerking. Wel staat dit in sommige gemeenten op gespannen voet met hun toekomstvisie om het programma juist op alle scholen structureel vorm te geven.

De duurzaamheid van de samenwerking blijkt daarnaast afhankelijk van de situatie en inzet van de samenwerkingspartners. Het vraagt van alle samenwerkingspartners bereidheid om te investeren in de toekomst, bijvoorbeeld door structureel overleg bij te wonen, gezamenlijk een visie te ontwikkelen en de bereidheid om alle belanghebbenden daarbij te betrekken, een langetermijnstrategie uit te zetten, te investeren in de kwaliteit van personeel en een deel van het subsidiegeld te reserveren of in te zetten voor coördinatie en strategie in plaats van alleen voor activiteiten. In de praktijk zien we dat scholen er soms voor kiezen om zoveel mogelijk van de middelen direct om te zetten in activiteiten, mede ingegeven door de tijdelijkheid van de subsidie, in plaats van dat er ook wordt gewerkt aan een strategisch plan. Aanbieders zijn op hun beurt niet altijd bereid of in staat om tijd te investeren in het zorgvuldig begeleiden van medewerkers, het maken van passende roosters of het nadenken over groei, zolang er geen zekerheid is over structurele financiering.

3. Activiteitenaanbod

Welke activiteiten worden aangeboden, hoe wordt het activiteitenaanbod vormgegeven en is er een doorgaande lijn in het buitenschoolse aanbod en met het binnenschoolse aanbod? Wat zijn de doelen van het aanbod, wie is de doelgroep en worden zij ook bereikt? Deze vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord op basis van de plannen, de vragenlijsten en de schouwen.

3.1 Plannen subsidieaanvraag

Doelen

Regeling 2022

Coalities noemen vooral talentontwikkeling of brede ontwikkeling en kansengelijkheid als belangrijkste doelen van hun aanbod. Deze doelen worden aanzienlijk vaker genoemd door voorlopers dan door doorgroeiers: 71% van de voorlopers richt zich op talentontwikkeling (tegenover 45% van de doorgroeiers) en 68% op kansengelijkheid (tegenover 35%).
Andere doelen worden minder vaak genoemd. Zo ziet een derde van de voorlopers (34%) en een vijfde van de doorgroeiers (20%) de sociaal-emotionele ontwikkeling als doel. Uitbreiding van het aanbod komt bij beide groepen in ongeveer een vijfde van de aanvragen voor, al lijkt dit vaker te verwijzen naar de inzet van de subsidie dan naar de inhoud van het aanbod zelf.

Regeling 2023–2025

Ook in de aanvragen van 2023–2025 staan talentontwikkeling/brede ontwikkeling en kansengelijkheid centraal. Voorlopers noemen deze doelen opnieuw vaker dan de overige coalities:

- 84% van de voorlopers richt zich op talentontwikkeling, tegenover 66% van de overige coalities,
- 59% van de voorlopers richt zich op kansengelijkheid, tegenover 40% van de overige coalities.

De helft van zowel voorlopers als overige coalities noemt uitbreiding van het bestaande aanbod als doel van het programma.

SPUK-coalities

De doelen van de SPUK-coalities sluiten nauw aan bij die van de overige coalities. Zij richten zich vooral op gelijke kansen, brede talentontwikkeling en het verbeteren van onderwijs- en ontwikkelingskansen voor kinderen en jongeren. Daarbij ligt de nadruk op het versterken van bestaande programma's en het introduceren van nieuwe initiatieven die bijdragen aan brede ontwikkeling, zoals verlengde leertijd, rijke schooldagen en dagprogrammering. Deze aanpak is bedoeld om leerprestaties en maatschappelijke participatie te bevorderen en kansenongelijkheid te verkleinen.

Activiteitenaanbod

Regeling 2022

Coalities konden hun activiteiten indelen in zes ontwikkelgebieden: *cognitief, cultuur, oriëntatie op jezelf en de wereld, sport* en *sociaal*.
Voorlopers zijn doorgaans van plan om een breder en gevarieerder aanbod te bieden dan doorgroeiers: 80 tot 100% van de voorlopers heeft activiteiten in vier of meer ontwikkelgebieden gepland, terwijl doorgroeiers vaker een beperkter aantal kiezen.
Vooral op het cognitieve domein is het verschil groot: vrijwel alle voorlopers zijn van plan om cognitieve activiteiten te bieden, tegenover de helft van de doorgroeiers. Ook op de terreinen *oriëntatie op jezelf en de wereld*, *cultuur* en *sociaal* is het aandeel voorlopers groter. Doorgroeiers zijn relatief vaker van plan om in te zetten op activiteiten die minder aan bod komen tijdens reguliere schooltijd.

- **Cognitief:** de nadruk ligt bij beide groepen op lezen, taal, rekenen en huiswerkbegeleiding. Voorlopers bieden vaker extra ondersteuning in basisvaardigheden en executieve functies.
- **Cultuur:** vooral muziek staat centraal, gevolgd door theater, dans en beeldende kunst. Enkele voorlopers onderscheiden zich door cultuurcoaches aan te stellen en ouders actief te betrekken.
- **Oriëntatie op jezelf en de wereld:** doorgroeiers leggen meer nadruk op natuur en milieu, terwijl voorlopers vaker inzetten op loopbaanleren. Burgerschap en wetenschap & techniek worden bij beide groepen regelmatig genoemd.
- **Sport:** sportactiviteiten zijn breed en afwisselend, gericht op kennismaking met verschillende sporten. Voorlopers hebben vaker een sportcoach of -coördinator (36% tegenover 21%) en besteden meer aandacht aan doorstroom naar verenigingen.
- **Sociaal:** bij doorgroeiers ligt de nadruk vaker op samenwerken en samenspelen, terwijl voorlopers vaker jongerenwerkers en trainingen rond weerbaarheid en zelfregulatie inzetten.

Regeling 2023–2025
In de aanvragen van 2023–2025 is het voorgenomen aanbod nog breder. Vrijwel alle voorlopers (92–100%) hebben activiteiten in alle zes ontwikkelgebieden voor ogen; ook de overige coalities zijn van plan meerdere domeinen activiteiten aan te bieden, maar minder vaak volledig.

- **Cognitief:** de nadruk ligt op taalvaardigheid, huiswerkbegeleiding en uitbreiding van leertijd. Voorlopers hebben vaker aanbod gericht op basisvaardigheden en executieve functies.
- **Cultuur:** richt zich op muziek, theater, dans en kunst; voorlopers werken daarbij vaker samen met lokale cultuurorganisaties.
- **Oriëntatie op jezelf en de wereld:** burgerschap en identiteitsvorming staan centraal. Voorlopers besteden meer aandacht aan loopbaanleren; beide groepen werken met ICT en media (ongeveer een kwart).
- **Sport:** is breed en gericht op gezondheid, kennismaking met diverse sporten en sociale vaardigheden. Ook wordt sport genoemd als middel voor ontspanning en positieve vrijetijdsbesteding.
- **Sociaal-emotionele ontwikkeling:** samenwerking, zelfvertrouwen en weerbaarheid worden vaak genoemd. Voorlopers bieden iets vaker specifieke trainingen aan, terwijl overige coalities vaker het sociale leren verweven in andere activiteiten.

SPUK-coalities
De SPUK-locaties zijn van plan om verlenging en versterking van onderwijstijd met brede dagprogrammering en innovatieve leermogelijkheden te combineren. Door samenwerking tussen scholen, lokale coalities en gemeenschappen hopen zij structurele programma's op te zetten die leerlingen zowel binnen als buiten school ondersteunen, met nadruk op het benutten van hun volledige ontwikkelpotentie.

Aanbod uitbreiden

De meeste coalities in de regeling van 2022 – zowel voorlopers als doorgroeiers – willen hun bestaande aanbod verder uitbreiden, en ruim 40% wil het bereik vergroten. Ongeveer de helft van de coalities voegt één of meer ontwikkelgebieden toe aan het aanbod.

- Bij de doorgroeiers gebeurt dit vooral op het gebied van *cultuur* (59%), gevolgd door cognitieve, sociale en oriëntatie-activiteiten.
- Voorlopers zetten vooral in op *oriëntatie op jezelf en de wereld* (75%), het domein waarin zij eerder relatief weinig aanbod hadden.

Daarnaast zegt 41% van de voorlopers (tegenover 18% van de doorgroeiers) beter te willen aansluiten bij de behoeften van de doelgroep. Een vijfde van de voorlopers wil de coalitie uitbreiden, en twee derde streeft naar versterking van de horizontale samenwerking. Doorgroeiers noemen deze vormen van verbreding minder vaak.
Ook in kwantitatieve zin breiden coalities hun aanbod uit. Ongeveer driekwart van de coalities verhoogt het aantal uren per week (gemiddeld met 5 tot 6 uur). Het verwachte extra bereik is aanzienlijk groter bij

voorlopers: zij verwachten gemiddeld 1.245 extra leerlingen te bereiken (tegenover 371 bij doorgroeiers). Dit bevestigt het beeld dat voorlopers het aanbod breder en op grotere schaal aanbieden.

Deze vraag maakte alleen deel uit van de subsidieaanvraag van de regeling van 2022.

Bereiken doelgroep

Coalities verschillen duidelijk in hun aanpak om de doelgroep te bereiken, blijkt uit de aanvragen van 2022. Een aanzienlijk deel informeert ongericht over het aanbod — 33% van de doorgroeiers en 23% van de voorlopers verspreidt informatie via algemene online en offlinekanalen, zonder specifiek te letten op wie daadwerkelijk bereikt wordt.
Doorgroeiers benaderen de doelgroep vaker persoonlijk, bijvoorbeeld via ouders, terwijl voorlopers het aanbod juist breder en laagdrempeliger aanbieden. Ongeveer 30% van de voorlopers zet actief in op het verlagen van drempels (tegenover 18% van de doorgroeiers), onder meer door financiële barrières te verminderen, nabijheid en veiligheid te bevorderen en het aanbod tijdens schooltijd te organiseren.
Deze aanpak sluit aan bij de belangrijkste doelen van de voorlopers — talentontwikkeling en kansengelijkheid. Zij streven ernaar dat zoveel mogelijk kinderen kunnen deelnemen, onder andere door het aanbod te integreren met het reguliere onderwijs.
Doorgroeiers doen dit minder vaak en bieden hun activiteiten minder breed aan, maar compenseren dit deels door meer persoonlijke stimulering van leerlingen en ouders.

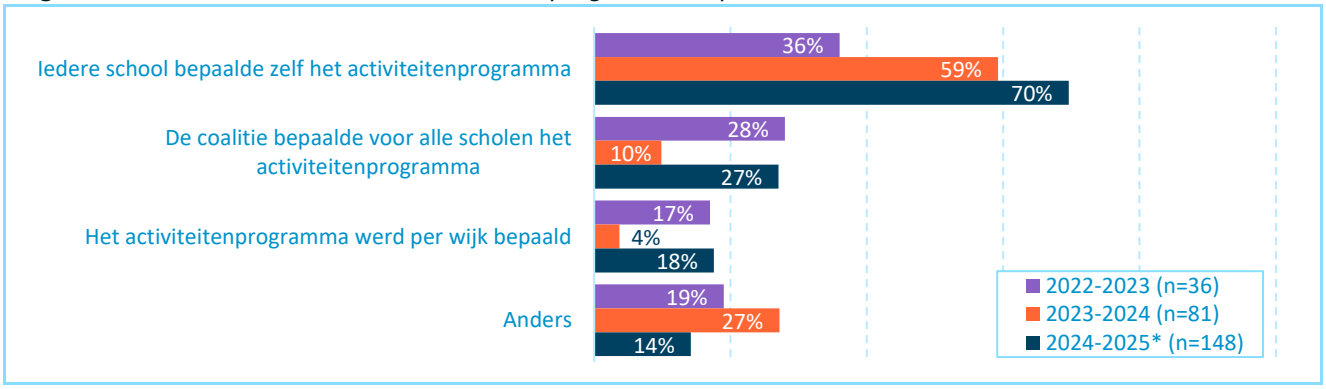
Deze vraag maakte alleen deel uit van de subsidieaanvraag van de regeling van 2022.

3.2 Vragenlijsten

Invulling activiteitenprogramma

Bij de meeste coalities bepaalt iedere school zelf hun eigen activiteitenprogramma. Een kleiner deel van de coalities bepaalde voor alle scholen gezamenlijk het programma of werd het programma per wijk bepaald. Vaak is het ook een combinatie van deze vormen binnen een coalitie. Binnen voorloperscoalities is het programma relatief vaker per wijk vastgesteld en/of bepaalde iedere school dat zelf. Binnen overige coalities ligt de regie hiervoor relatief vaker bij de coalitie.

Figuur 3.1 *Door wie werd het activiteitenprogramma bepaald?*

* in 2024-2025 konden respondenten meerdere antwoorden selecteren.

Bron: Enquêtes onder regievoerders van coalities, bewerking SEO/Sardes (2025)

Bij de meeste scholen hebben verschillende betrokkenen meegedacht over de invulling van de activiteiten. De directie van de school vervulde het vaakst een (grote) rol, gevolgd door de regievoerder/projectleider van de coalitie. Bij de meeste scholen hebben ook externe aanbieders, de leraren en de leerlingen in ieder geval een beetje meegedacht. De regievoerder/projectleider en externe aanbieders hebben bij voorlopers vaker veel meegedacht dan bij overige coalities. Bij po-scholen denken relatief vaker het schoolbestuur en de ouders mee dan bij vo-scholen.

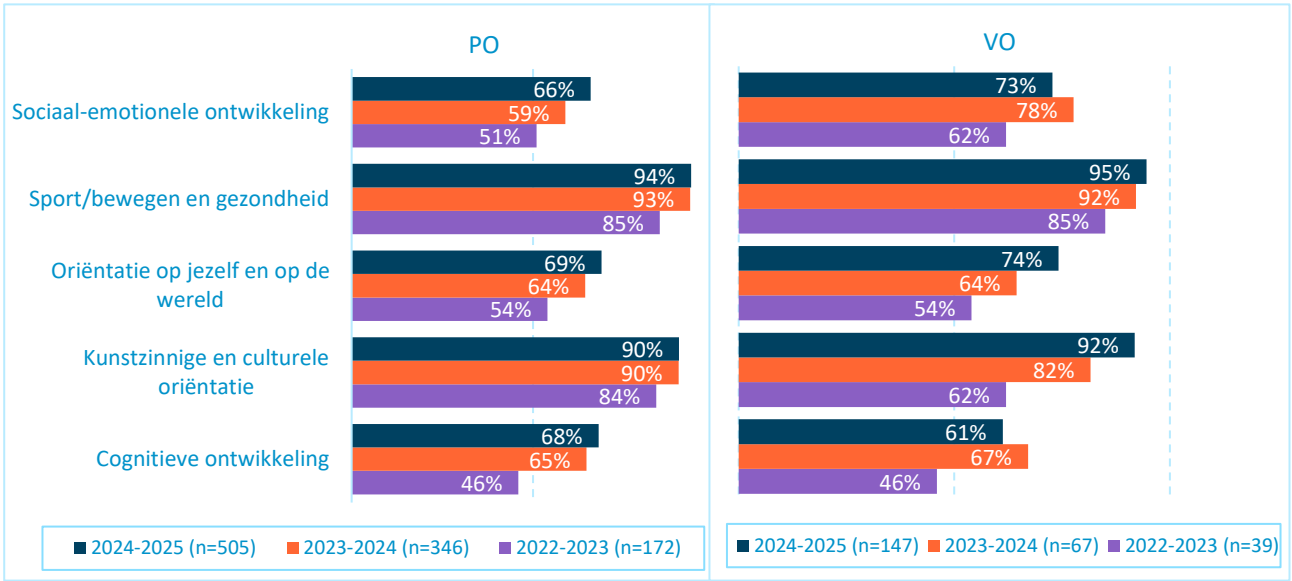
De overige coalitiepartners geven ook in de meeste gevallen aan dat ze hun programma hebben afgestemd met de school of scholen. In de beginperiode van School en Omgeving kwam het nog regelmatig voor dat de overige coalitiepartners volledig zelf de activiteiten hadden ingevuld, maar inmiddels gebeurt dit minder vaak. Wel is hun aanbod meestal grotendeels gelijk voor alle scholen. Kennelijk hebben scholen vaak eenzelfde behoefte.

Inhoud van de activiteiten

De meeste coalities streven verschillende doelen na met hun aanbod vanuit School en Omgeving. Het vaakst noemen coalities het verbeteren van de deelname aan sport, spel en bewegen, het verbeteren van het welbevinden, het verbeteren van de sociaal-emotionele vaardigheden en het verbeteren van de deelname aan culturele activiteiten. Voorlopers hebben relatief vaker als doel om de rekenvaardigheid van leerlingen te verbeteren. Overige coalities hebben juist relatief vaker voor alle scholen in de coalitie als doel om de sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen te verbeteren en de sociale veiligheid in de wijk te vergroten.

De activiteiten die scholen aanbieden sluiten logischerwijs aan op de doelen die worden nagestreefd. Toch biedt ook een meerderheid van de scholen activiteiten aan op het gebied van cognitieve ontwikkeling. Bovendien koppelen de meeste scholen een deel van het activiteitenaanbod inhoudelijk aan het reguliere schoolprogramma. Enkele genoemde voorbeelden hiervan door scholen zijn: het thematisch werken in de klas doortrekken naar de kunstzinnige vakgebieden, de muzieklessen laten aansluiten bij de thema's waarover op dat moment in de groepen gewerkt werd en de sportactiviteiten koppelen aan de leerlijnen van bewegingsonderwijs en voorstellingen die aansluiten bij het projectmatig werken.

Figuur 3.2 *Op welke gebieden werden activiteiten georganiseerd in het kader van het programma School en Omgeving?*

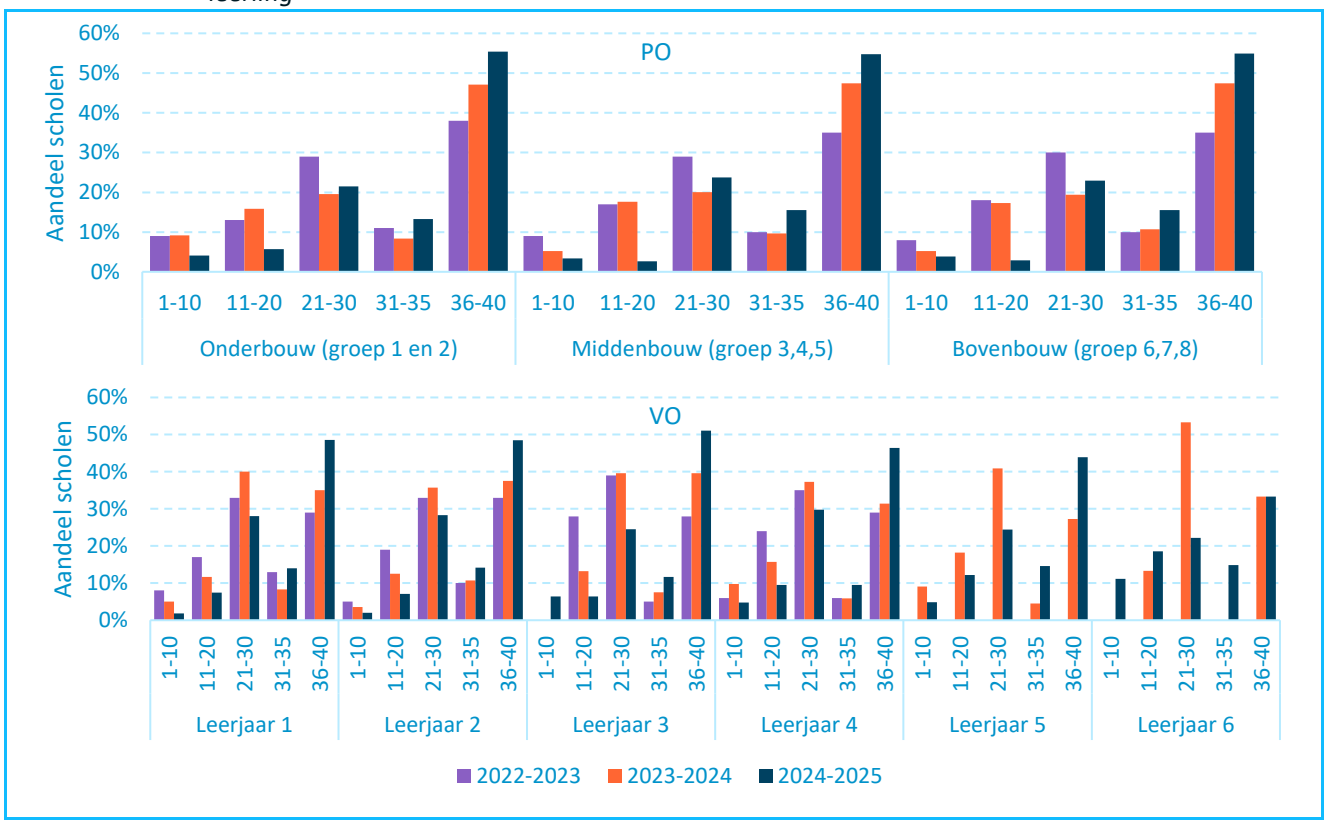
Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Intensiteit van de activiteiten

De meeste po-scholen bieden inmiddels het hele schooljaar activiteiten aan. In de vorige schooljaren was dat minder vaak het geval, deels omdat er scholen waren die pas in de loop van het schooljaar middelen ontvingen. Tussen de onderbouw, middenbouw en bovenbouw zijn nauwelijks verschillen. Ook in het vo is een ontwikkeling zichtbaar naar steeds meer scholen die het hele schooljaar activiteiten aanbieden. Zowel in het po als vo kiest een substantiële groep scholen er ook voor om de activiteiten ongeveer een half jaar aan te bieden.

Het aantal uren per week dat de activiteiten worden aangeboden, varieert in het po sterk tussen scholen en naar leeftijd. Bij oudere kinderen in het po worden de activiteiten vaker 5 of meer uren per week aangeboden. De intensiteit is door de jaren heen ook iets toegenomen. In het vo is er ook veel spreiding in het aantal uren, maar dit hangt niet samen met de leeftijd van de leerlingen. De activiteiten vinden zowel in het po als in het vo vooral buiten schooltijd plaats.

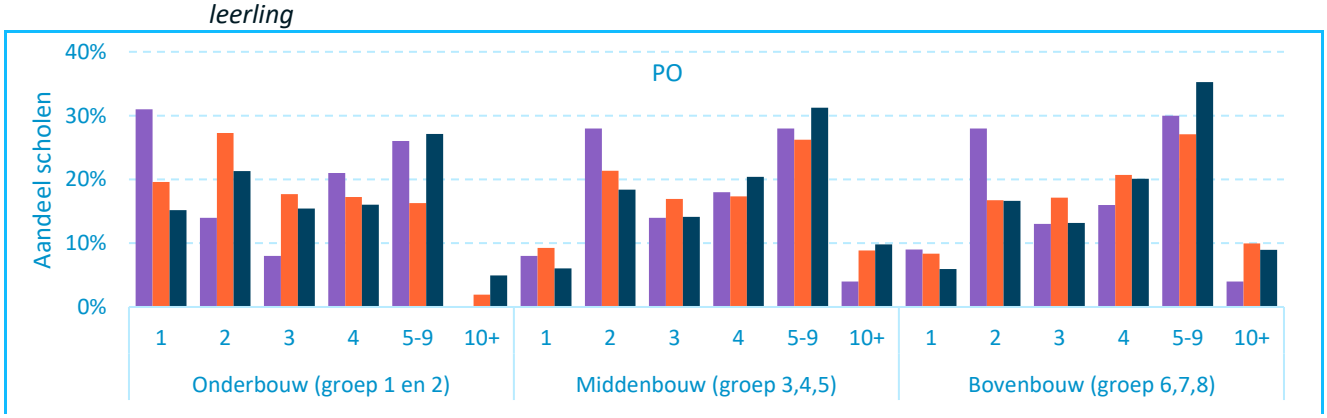
Tabel 3.1 *De activiteiten van School en Omgeving werden gemiddeld … weken per jaar aangeboden per leerling*

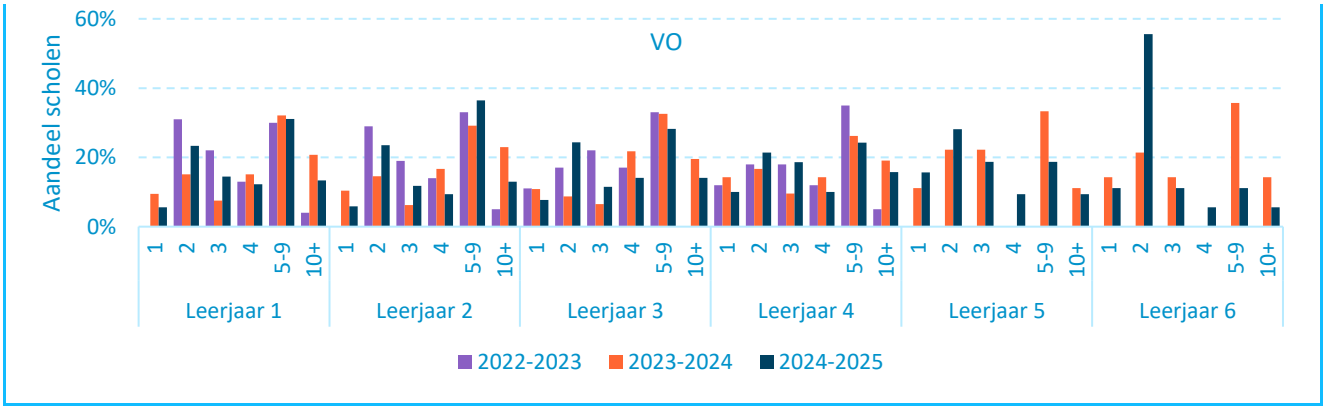

*de aantallen voor het vo zijn vanaf leerjaar 5 lager dan in leerjaar 1-4. Niet alle scholen bieden namelijk havo en/of vwo aan.

Bron: Enquêtes onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Tabel 3.2 *De activiteiten van School en Omgeving werden gemiddeld … uur per week aangeboden per leerling*

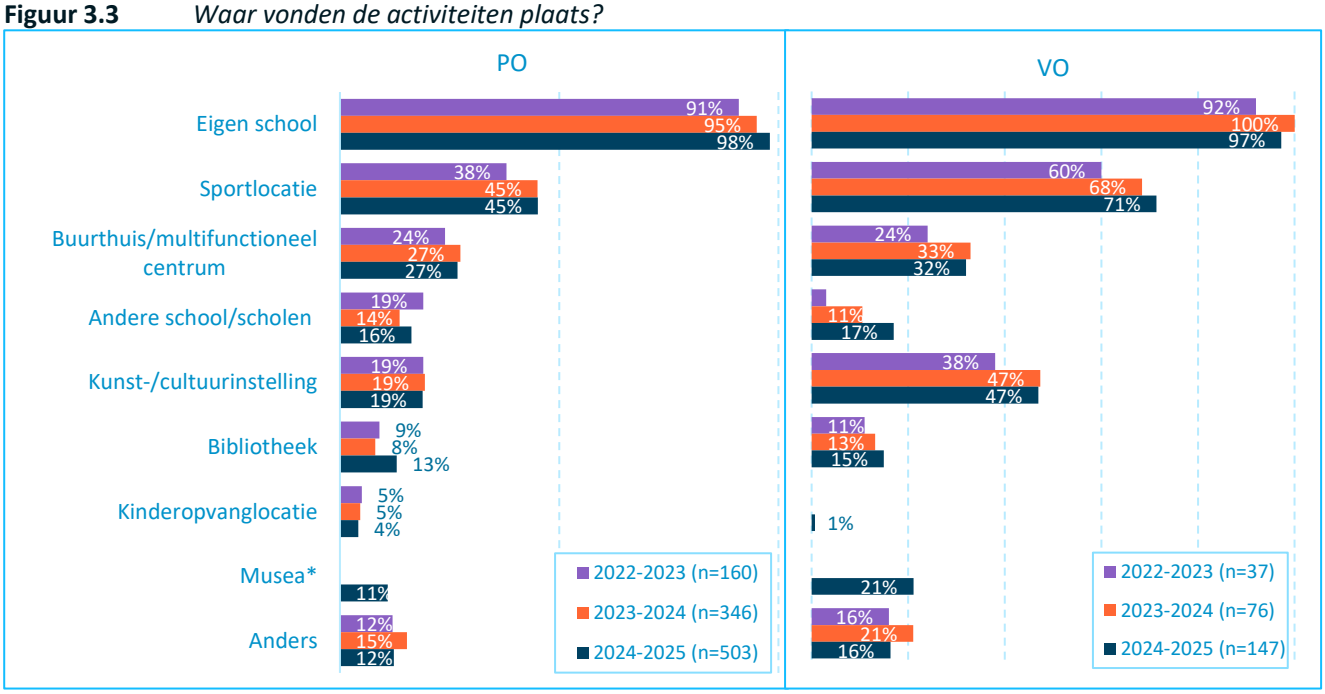

Bron: Enquêtes onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

De groepsgrootte bij de activiteiten vanuit School en Omgeving zijn over het algemeen kleiner dan een gemiddelde klas in het po en vo. Bij ongeveer 70 procent van de scholen bevatten de groepen maximaal 20 leerlingen. Bij het overgrote deel van de scholen staan er 1 of 2 begeleiders op een groep. In het po komt het vaker voor dat er maar 1 begeleider op een groep staat, in het vo gaat het vaker om 2 begeleiders. In het vo komt het door de tijd ook steeds minder vaak voor dat er maar 1 begeleider op de groep staat. Bij de voorloperscoalities is het gebruikelijker om één begeleider op een groep te hebben dan bij de overige coalities.

De eigen school is veruit de meest gebruikte locatie voor activiteiten. Daarnaast vonden de activiteiten ook regelmatig plaats op een sportlocatie, bij een buurthuis/multifunctioneel centrum of bij een instelling voor kunst/cultuur. In het vo vinden activiteiten vaker plaats op een sportlocatie of bij een instelling voor kunst/cultuur dan in het po.

Figuur 3.3 *Waar vonden de activiteiten plaats?*

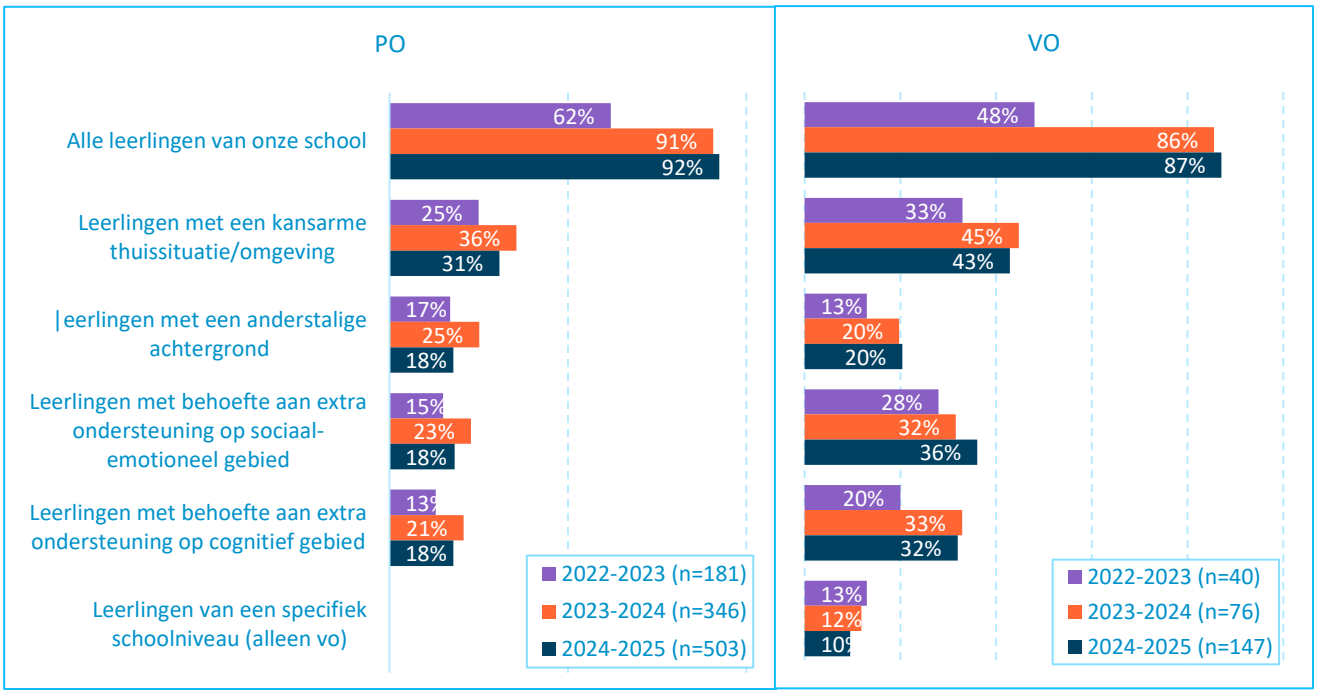

* alleen in 2024-2025 een antwoordoptie
Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Doelgroep en deelname

Vrijwel alle scholen richten hun activiteitenaanbod op alle leerlingen van de school. Een kleinere groep scholen richt zich (daarnaast) op een specifieke groep leerlingen, zoals leerlingen met een kansarme thuissituatie/omgeving of leerlingen met behoefte aan extra ondersteuning. Over het algemeen mogen leerlingen ook (deels) kiezen aan welke activiteiten van het aanbod ze willen deelnemen.

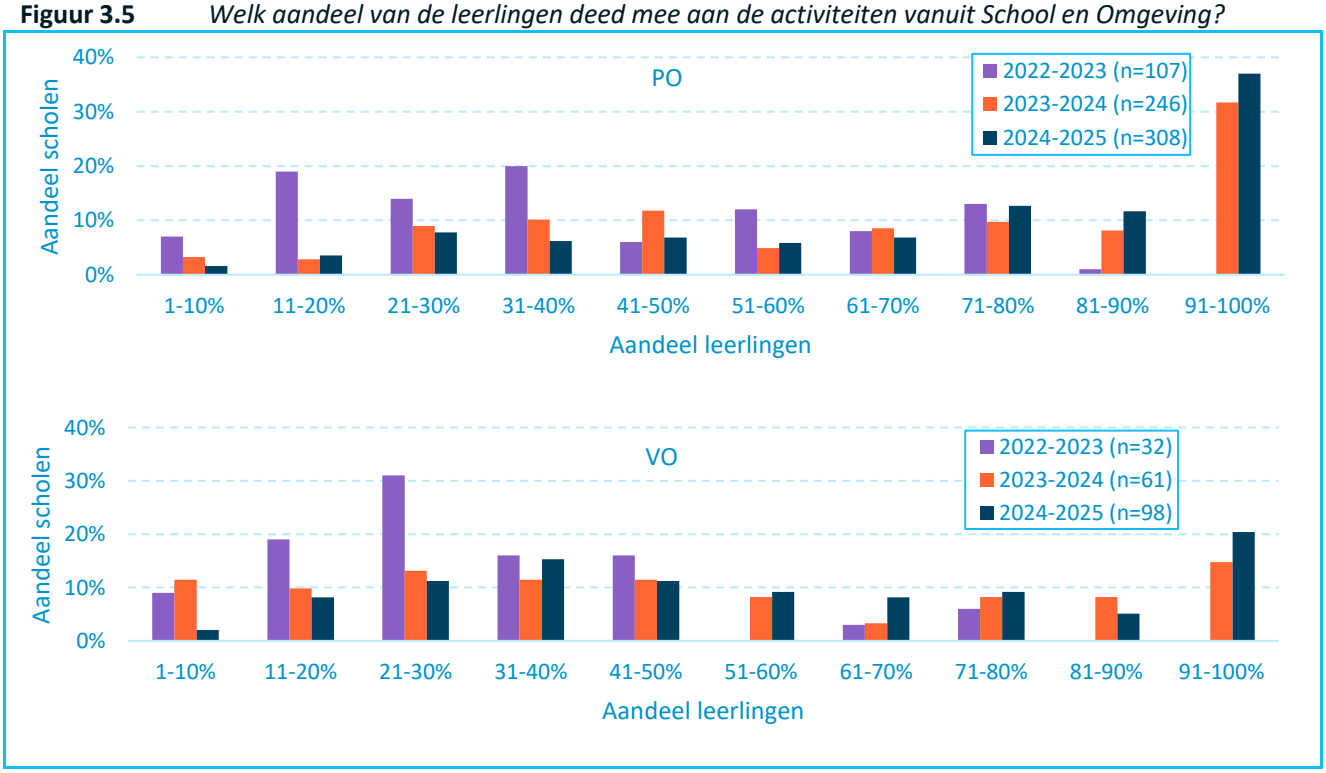
Figuur 3.4 *Op welke leerlingen was het activiteitenaanbod gericht?*

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Het aandeel leerlingen dat daadwerkelijk deelneemt aan de activiteiten, varieert relatief sterk tussen scholen. Door de tijd heen is dat aandeel iets toegenomen. Inmiddels neemt bij een meerderheid van de po-scholen meer dan 70 procent van de leerlingen deel aan de activiteiten. Bij meer dan een derde van de po-scholen nemen zelfs (bijna) alle leerlingen deel. In het vo komt dat relatief minder voor. Bij ongeveer de helft van de vo-scholen participeert minder dan de helft van de leerlingen.

Figuur 3.5 *Welk aandeel van de leerlingen deed mee aan de activiteiten vanuit School en Omgeving?*

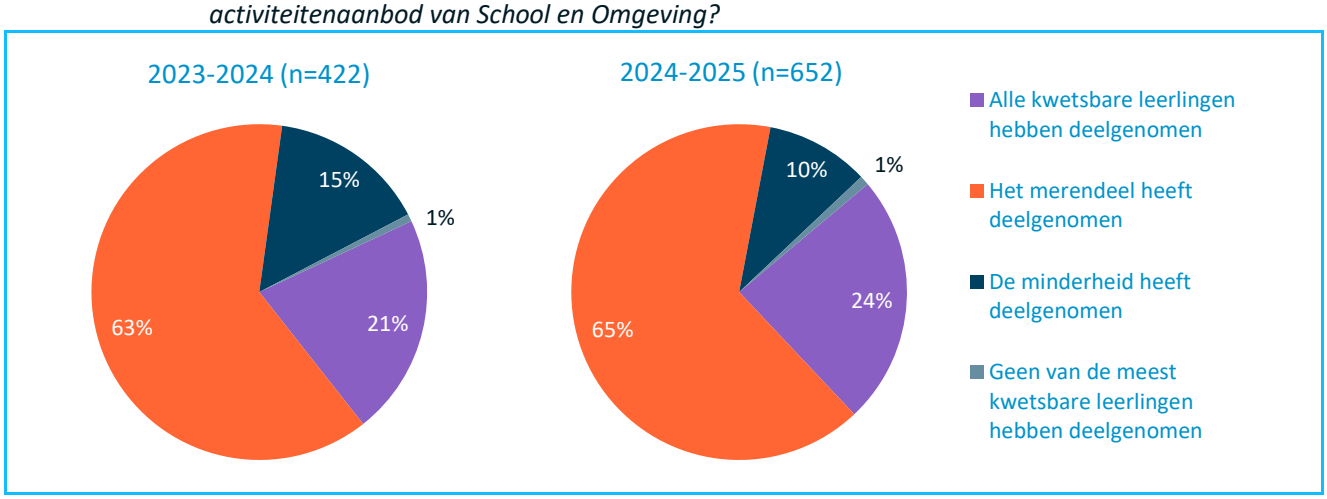

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

De meeste scholen lukt het om (een groot deel van de) kwetsbare leerlingen te laten deelnemen aan de activiteiten. Ze hebben deze leerlingen volgens eigen zeggen vooral weten te bereiken door goede promotie van de activiteiten en door persoonlijke benadering van leerlingen/ouders. Verplichte deelname voor deze leerlingen wordt nauwelijks ingezet door po-scholen, maar wel door ongeveer een kwart van de vo-scholen.

Ongeveer 30 procent van de po-scholen geeft aan dat de meeste leerlingen die gebruikmaken van de bso ook deelnemen aan de buitenschoolse activiteiten van School en Omgeving. Bij nog eens 30 procent van de po-scholen geldt dat voor een minderheid van de leerlingen die gebruikmaken van de bso. Hoe vaak de bso-leerlingen deelnamen is niet uitgevraagd. Bij de overige 40 procent van de po-scholen nemen er geen leerlingen deel aan de activiteiten van School en Omgeving die ook gebruikmaken van de bso of weet de school dit niet.

Figuur 3.6 *In hoeverre is het gelukt om de meest kwetsbare leerlingen te bereiken met het activiteitenaanbod van School en Omgeving?*

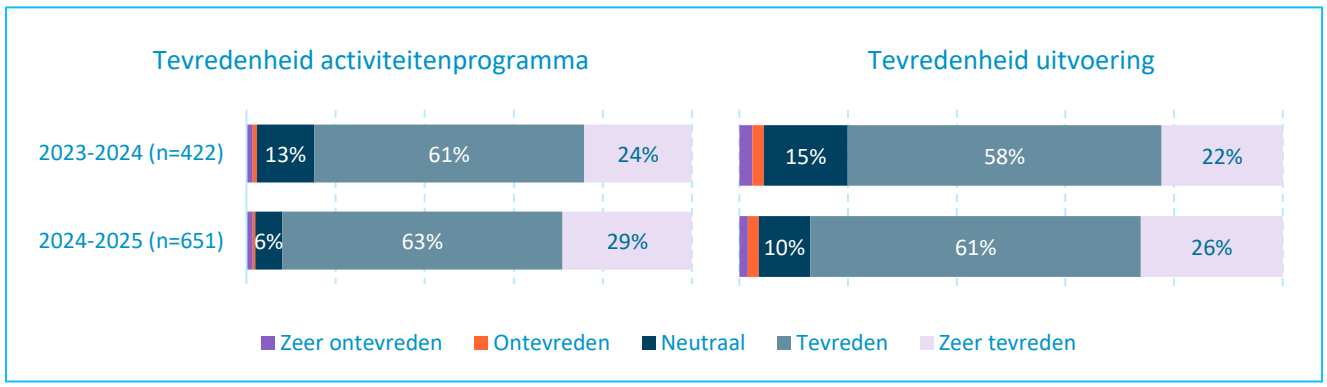

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

Tevredenheid

De meeste scholen zijn tevreden over het activiteitenprogramma School en Omgeving en de daadwerkelijke uitvoering daarvan op hun school. Ongeveer een kwart van de scholen is hier zelfs zeer tevreden over. De tevredenheid is in schooljaar 2024-2025 iets toegenomen ten opzichte van vorig schooljaar.

Figuur 3.7 *Hoe tevreden bent u over het activiteitenprogramma en de uitvoering van School en Omgeving?*

Bron: Enquête onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

3.3 Schouwen

Vormgeving en inrichting van het activiteitenaanbod

Uit de eerste schouwronde bleek dat scholen het activiteitenaanbod afstemmen op de behoefte van de school, met soms ruimte voor coalitiebrede afspraken of speerpunten. Op de meeste scholen uit de eerste schouwronde vinden School en Omgeving-activiteiten na schooltijd plaats, maar willen veel scholen deze juist integreren in de schooldag om alle leerlingen te bereiken en de inzet van aanbieders beter te spreiden. Daarbij bestaat geregeld de misvatting dat activiteiten alleen ná schooltijd mogen worden aangeboden. Het aanbod werd bij coalities uit de eerste schouwronde doorgaans vormgegeven met een mix van vaste activiteiten door het jaar heen in kortdurende reeksen waarvoor leerlingen zich inschrijven. Over de ideale duur van die reeksen verschillen de ervaringen: waar sommige scholen kiezen voor langere cycli van 7-8 weken, merken anderen dat kortere reeksen leerlingen beter geboeid houden.

In de tweede schouwronde zien we dat coalities het School en Omgeving programma op verschillende manieren inrichten. De buitenschoolse activiteiten vinden op de meeste po-scholen in ronde twee ook na schooltijd plaats. Eén coalitie biedt ook pauzebegeleiding aan als onderdeel van School en Omgeving. Een paar scholen hebben een deel van de School en Omgeving-activiteiten geïntegreerd inde schooldag. Zo biedt een school vier uur per week per klas extra onderwijstijd en is er daarnaast nog een vrijwillig naschools aanbod. Op de meeste scholen worden de buitenschoolse activiteiten direct na schooltijd aangeboden, zodat ze leerlingen niet tussendoor ‘kwijtraken’ Een paar coalities kiezen voor latere startmomenten in de middag (in plaats van direct na school): bij de ene vinden de activiteiten plaats buiten de school en is het de bedoeling dat leerlingen hier zelfstandig (al dan niet onder begeleiding van hun ouders) naartoe gaan, bij de andere coalitie organiseert de school begeleid spel zodat leerlingen op school kunnen blijven tot de tweede ronde begint.

Het naschoolse activiteitenaanbod is op alle geschouwde scholen in principe vrijwillig. Eén coalitie geeft aan dat de activiteiten bij hen semi-verplicht zijn, de afspraak is hier ‘je doet mee, tenzij’. Vaak worden activiteiten georganiseerd in blokken van acht weken, tussen de schoolvakanties. Het verschilt per school hoeveel activiteiten er per week worden georganiseerd en voor hoeveel leerlingen. Sommige scholen hanteren een of twee vaste dagen in de week voor naschoolse activiteiten, op andere scholen worden vijf dagen per week activiteiten georganiseerd. Activiteiten worden ook toegespitst op doelgroep, zoals activiteiten alleen voor de onder-, midden- of bovenbouw.

De inrichting van het activiteitenaanbod is op de geschouwde vo-scholen in de basis niet heel anders dan op de geschouwde po-scholen, behalve dat het in het vo lastig is om een moment te vinden waarop de school alle leerlingen kan bereiken, vanwege veel verschillende roosters. Een van de vo-scholen integreerde een deel van de activiteiten in het rooster van de leerlingen, ook werd ingezet op activiteiten tijdens de pauzes en activiteiten met een ‘huiskamer- of inloopkarakter’: je kunt komen als je klaar bent met je lessen.

Doelen

Uit de eerste schouwronde bleek dat coalities vooral doelen benoemden gericht op het aanbod (aantal activiteiten, deelname, verdieping of uitbreiding, samenwerking met partners). Doelen op leerlingniveau werden minder genoemd en bleven algemeen, zoals kansengelijkheid of sociale vaardigheden. Vrijwel geen enkele school had concrete cognitieve doelen geformuleerd.

In de tweede schouwronde noemen coalities doelen die zijn te onderscheiden in verschillende niveaus: bij sommigen ligt de nadruk op de leerwinst en ervaringen van leerlingen, bij anderen op schoolontwikkeling of op de samenwerking in de bredere coalitie. Veel coalities benoemen doelen rond de brede ontwikkeling van kinderen. Denk aan ‘persoonsvorming’ of ‘verbreden van de horizon’ en ‘vergroten van de leefwereld’. Andere coalities zijn iets specifieker, zij noemen doelen gericht op sociale vaardigheden zoals

'samenwerken', 'naar elkaar luisteren', 'reflecteren' en 'doorzetten'. Talentontwikkeling komt regelmatig terug: "*Kinderen ontdekken hun eigen talenten, leren die van anderen herkennen en worden gestimuleerd om nieuwe dingen uit te proberen*". Een coördinator noemde specifiek het belang van het opdoen van succeservaringen tijdens de School en Omgeving activiteiten: *"Wanneer je succeservaringen ervaart, dan ligt de wereld toch weer een beetje meer voor je open, dus we hopen dat ze hierdoor steeds meer weer gaan uitproberen."*

Andere coalities leggen de nadruk op ontmoeting en integratie. Leerlingen zouden elkaar meer moeten tegenkomen en ervaringen opdoen met leeftijdsgenoten van andere scholen en schooltypen. In het vo werd dit expliciet belangrijk gevonden, net als het leren invullen van de vrije tijd. Ook noemden meerdere coalities als doel van het School en Omgeving programma dat hun leerlingen vertrouwd raken met de eigen omgeving: eerst de buurt, dan de hele stad.

Op schoolniveau worden doelen genoemd in termen van organisatie en verbinding. Scholen willen bijvoorbeeld het programma School en Omgeving benutten om de samenwerking met partners te versterken en de relatie met wijkpartners te verdiepen. Vaker genoemd is ook de ambitie om het naschoolse aanbod en het curriculum met elkaar te verbinden. Ook ziet een aantal coalities een kans voor het vergroten van ouderbetrokkenheid met behulp van School en Omgeving en noemt dit als een van de doelen.

We horen tijdens het schouwen ook coalitiebrede ambities of visies, zoals kansengelijkheid vergroten en leerlingen bereiken met weinig buitenschoolse kansen. Sommige coalities hebben een gezamenlijk projectplan waarin deze ambities staan geformuleerd. In een enkel geval zijn deze ambities zelfs onderverdeeld in korte, middellange en lange termijn doelen. Waarbij de focus in de eerste instantie ligt op praktische zaken: het überhaupt tot stand brengen van een naschools aanbod, met op langere termijn het doel om een integraal rijk school- en wijkaanbod te realiseren, het aanbod te evalueren en duurzame relaties tussen scholen en wijkpartners te ontwikkelen.

Het valt op dat de doelen die coalities noemen en soms ook vastleggen vaak meer richtinggevend zijn dan concreet. Sommige doelen lijken meer op activiteiten (bijvoorbeeld "materialen aanschaffen" of "activiteiten uitbreiden") dan op beoogde opbrengsten. Andere doelen blijven erg algemeen, zoals "gelijke kansen" of "oog voor elkaar". Slechts zelden worden meetbare of specifieke leeruitkomsten benoemd. Doelen van het programma staan bovendien vaak nergens op papier vastgelegd, ze komen slechts impliciet naar voren tijdens de gesprekken. Of er staan wel (coalitiebrede) doelen vastgelegd, maar de school waar we schouwen is hier niet van op de hoogte.

Ontwikkelingsdomeinen

Coalities in de eerste schouwronde maakten uiteenlopende keuzes als het gaat om het activiteitenaanbod. Sommige coalities richten zich op alle zes de ontwikkelingsdomeinen (cognitieve ontwikkeling, cultuur, oriëntatie op jezelf en de wereld, sport/bewegen en gezondheid en sociaal-emotionele ontwikkeling), anderen kozen nadrukkelijk voor een selectie hiervan, omdat dit past bij hun visie of vanwege goede ervaringen met aanbieders. Ook bleek uit de eerste schouwronde dat sommige scholen strategische keuzes maken wat betreft het samenstellen van het aanbod: omdat het aanbod vanuit de subsidieregeling per activiteit en per leerling wordt bekostigd, loont het om grote, laagdrempelige activiteiten te organiseren waaraan veel leerlingen tegelijk kunnen deelnemen. Daarmee ontstaat financiële ruimte om daarnaast ook kleinere, meer specifieke activiteiten te bieden die gericht zijn op bepaalde vaardigheden of doelgroepen.

Ook coalities in de tweede schouwronde richten zich op verschillende ontwikkelingsdomeinen, met name op cultuur, sport/bewegen, gezondheid en sociale ontwikkeling. Minder vaak horen we dat coalities zich met het School en Omgeving programma op de cognitieve ontwikkeling richten. Soms geven coalities aan dat zij zich niet zozeer richten op specifieke ontwikkeldomeinen, maar verschillende typen activiteiten (sport, muziek of koken) inzetten als middel om te werken aan samenwerken, persoonlijke identiteitsvorming en/of gedragsnormen. Een sportdocent gaf aan dat hoewel de focus van zijn activiteiten

weliswaar ligt op kennismaken met diverse sporten, hij soms vooral bezig is met het gedrag van de deelnemende kinderen: *“Soms kom je niet eens toe aan je les. Je maakt dan een aanpassing voor doelgroep. Je gaat dezelfde sport doen maar dan aangepast voor jongens met een korte concentratie en die snel afgeleid zijn.”* Uit de schouwen bleek ook dat meerdere coalities een ‘meidenclub’ aanbieden, een activiteit voor alleen meiden die samen leuke dingen doen, zoals cup cakes maken of een henna workshop. Creatieve activiteiten staan centraal, maar tijdens de meidenclub wordt ook veel aandacht besteed aan de persoonlijke ontwikkeling van meiden (een goed zelfbeeld, identiteitsvorming en weerbaarheid). Uit meerdere schouwen bleek dat deze meidenclub een populaire activiteit is, niet alleen vanuit de optiek van de school, maar ook vanuit die van de leerlingen. Daarnaast kwam naar voren dat veel scholen het lastig vinden om juist leerlingen uit groep 7 en 8 te betrekken bij het buitenschoolse programma, omdat deze doelgroep andere behoeften heeft dan de jongere leerlingen. Wanneer scholen hier goed op inspelen ervaren zij deze uitdaging niet: een school benadrukt dat het vooral draait om het aanbieden van aansprekende activiteiten, zoals 3D-printen, Roblox, games maken, koken en een mediaclub, die deze doelgroep sterk aanspreken.

Ook de activiteiten op de geschouwde vo-scholen zijn divers en richten zich op verschillende ontwikkeldomeinen. Zij noemden activiteiten zoals techniek, fotografie, een escaperoom, koken, kickboksen, ‘barbier vak’, creatieve en muzikale activiteiten, naast huiskameractiviteiten en ook hier de meidenclub. Maar los van de ontwikkeldomeinen an sich, benadrukken de vo-scholen sterker dan de po-scholen dat ze met de activiteiten nastreven dat leerlingen elkaar meer ontmoeten en leren kennen en dat leerlingen een alternatief hebben voor *“het doen van dingen en rondhangen op plekken die niet gewenst zijn”*.

Doorgaande lijn in het aanbod

Uit de eerste schouwronde blijkt dat scholen verschillend omgaan met de doorgaande lijn in het aanbod van School en Omgeving. Sommige scholen zetten stappen om binnen- en buitenschools aanbod beter op elkaar te laten aansluiten, bijvoorbeeld door thema’s door te trekken of leraren te betrekken bij de keuze van activiteiten. Andere scholen kiezen er juist bewust voor om buitenschoolse activiteiten los te koppelen van het onderwijsprogramma, omdat deze ruimte moeten bieden voor iets anders en vrijers. Ook wordt duidelijk dat een doorgaande lijn vaak samenhangt met hoe doordacht het aanbod is ingericht en hoe duurzaam de samenwerking met aanbieders is. Een enkele school verbond het programma bovendien niet alleen met school, maar ook met de wijk, bijvoorbeeld door het buitenschoolse aanbod te koppelen aan de organisatie van de avondvierdaagse.

In de tweede schouwronde blijkt dat veel met name po-scholen graag zien dat er een koppeling is tussen het binnen- en buitenschoolse aanbod. We kwamen verschillende voorbeelden van een doorgaande lijn tussen binnen- en buitenschools aanbod tegen tijdens de schouwen, bijvoorbeeld:

- het integreren van het activiteitenaanbod met activiteiten binnen de schooltijd, door bijvoorbeeld onder schooltijd een project aan te bieden (bijvoorbeeld een wetenschapsproject, aangeboden door een externe aanbieder) met daarop aansluitend een naschoolse activiteit die hierop aansluit (wetenschapslessen, experimenten doen). Op deze manier wordt een duidelijke link gelegd met wat er tijdens schooltijd gebeurt en worden leerlingen geënthousiasmeerd om zich voor deze naschoolse lessen aan te melden. Deze mate van integratie is echter niet voor iedere activiteit mogelijk en vraagt bovendien veel werk.
- werken aan de doorgaande lijn door voor de buitenschoolse activiteiten uitvoerders te selecteren die aansluiten bij de visie van de school, zoals een activiteit over gezonde voeding, aansluitend bij de Gezonde School.
- uitvoerders van activiteiten vragen om met hun aanbod aan te sluiten bij het thema op school. Zo organiseerde een uitvoerder een kookles waarbij voedsel uit de tijd van de middeleeuwen (het thema op school) traditioneel werd bereid. Een andere coalitie heeft een pilot om thema en naschools aanbod aan elkaar te koppelen. Een uitvoerder zegt hierover: *“De school laat me weten welke thema’s ze behandelen, bijvoorbeeld ‘ondergronds’. Ik probeer daar creatief op aan te sluiten.*

In mijn les over planten en bomen laat ik bijvoorbeeld zien wat er met wortels onder de grond gebeurt en hoe fotosynthese werkt. Sinds de start van deze pilot, een jaar geleden, zie je bij kinderen het feest der herkenning." Praktische uitdagingen zitten deze inhoudelijke verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse aanbod wel eens in de weg, bijvoorbeeld wanneer leerlingen van meerdere groepen samen deelnemen aan de buitenschoolse activiteiten, maar ze allemaal andere lesstof behandelen.

- doorgaande lijn in de pedagogische aanpak en visie. De gedragsregels vanuit de klas gelden dan ook tijdens het buitenschoolse aanbod.

Tegelijkertijd bestaan er verschillende visies op de wenselijkheid van zo'n verbinding tussen binnen- en buitenschools aanbod. Sommige coalities en scholen hebben de ambitie om binnen- en buitenschools sterk te integreren, terwijl anderen juist een duidelijke knip maken. Daar wordt binnenschools bijvoorbeeld vooral aan cognitieve ontwikkeling gewerkt en buitenschools meer aan persoonsvorming. Vanuit die visie is het belangrijk dat het School en Omgeving programma niet een verlengde wordt van het onderwijs, maar juist een vrijere omgeving biedt waarin kinderen op een andere manier kunnen leren en zich ontwikkelen. Hoewel wellicht geen doorgaande lijn, is er hier wel een duidelijke visie op binnen- en buitenschools leren.

Het lukt nog niet iedere school om een doorgaande lijn te realiseren tussen binnen- en buitenschools aanbod. Zo zijn scholen die nog maar net een schooljaar zijn begonnen, vooral nog bezig geweest met het überhaupt vinden van geschikte aanbieders en is een doorgaande lijn een ambitie voor de toekomst. Dit blijkt ook tijdens de tweede schouwronde: als het buitenschoolse programma net is opgestart is veel aanbod nog nieuw. De insteek is dan vaak dat leerlingen kennis kunnen maken met allerlei activiteiten van verschillende disciplines. Zodra het School en Omgeving programma langer op een school loopt is er behoefte aan verdieping in het buitenschoolse programma. Dat is bij sommige coalities nog een zoektocht. Andere coalities weten hier al goed op in te spelen. Zo biedt een van de scholen een doorgaande lijn bij elkaar opvolgende naschoolse activiteiten: leerlingen leren bijvoorbeeld bij de eerste cursus werken met naald en draad. Wanneer ze dit hebben gedaan, kunnen ze in de volgende periode de naaimachine gebruiken. Zo bouwt de ene activiteit voort op de andere activiteit en wordt de kennis en ervaring verdiept.

Doelgroep

De coalities uit schouwronde één richten zich met hun aanbod op alle leerlingen, maar vooral op kinderen uit kansarme thuissituaties, nieuwkomers en andere kwetsbare groepen. Daarbij gaat het niet alleen om achterstanden in basisvaardigheden, maar ook om sociaal-emotionele ontwikkeling en deelname aan sport, kunst en cultuur. Enkele coalities betrekken daarnaast ook ouders bij het programma, zowel om hen te ondersteunen in de thuissituatie als om hen actief bij activiteiten te laten meedoen.

Ook de po-coalities in schouwronde twee stellen hun aanbod open voor alle leerlingen van de scholen die deelnemen aan de regeling, met vaak specifieke aandacht voor kinderen in kwetsbare posities door achtergrond of thuissituatie. Door de activiteiten voor alle leerlingen van de school open te stellen, proberen ze de drempel voor deelname laag te houden. Een enkele coalitie heeft de ambitie om het buitenschoolse aanbod in de toekomst voor alle kinderen in de gemeente te organiseren, ook op scholen die buiten de doelgroep van de School en Omgeving regeling vallen.

De twee geschouwde vo-coalities maken gerichtere keuzes, wat te maken heeft met verschillende doelgroepen, verschillende niveaugroepen en verschillende leeftijdsgroepen. De ene vo-school legt met het aanbod de nadruk op de leerlingen in het praktijkonderwijs en op het vmbo, omdat zij het meer nodig hebben en over het algemeen van huis uit minder kansen krijgen – al geldt dit uiteraard niet voor iedereen. Het aanbod in het praktijkonderwijs vraagt bovendien om specifieke begeleiding in kleine groepjes met bekende gezichten, waardoor een bredere toegankelijkheid minder goed zou werken. De andere vo-school is een brede scholengemeenschap waar alle leerlingen in de onderbouw naar dezelfde locatie gaan. Het aanbod is voor al deze onderbouw-leerlingen bedoeld, en er wordt ook gebruik van gemaakt door leerlingen van vmbo tot en met vwo. In de bovenbouw van het vmbo (op een andere locatie) is er een apart aanbod, de bovenbouw afdeling havo-vwo geeft aan dat dit voor hun leerlingen niet nodig is.

Werving en selectie

Uit de eerste schouwronde bleek dat scholen verschillende manieren hanteren om leerlingen te werven en te selecteren voor buitenschoolse activiteiten, maar laagdrempeligheid en brede toegankelijkheid staan overal centraal. Vaak worden persoonlijke benaderingen ingezet om juist doelgroepkinderen te bereiken, al verschilt het succes per mentor of leerkracht. Aanmeldprocedures variëren van papieren formulieren tot online apps, soms met loting of voorkeuren, maar altijd met aandacht voor gelijke kansen en het voorkomen van stigmatisering.

Uit schouwronde twee blijkt dat de werving en promotie voor de School en Omgeving activiteiten in het po vaak direct en zichtbaar gebeurt. Coördinatoren en/of leerkrachten promoten de activiteiten met flyers en/of klassikale presentaties. Soms worden aanbieders ingezet die tijdens schooltijd alvast een proeverij van hun activiteit geven, zodat leerlingen nieuwsgierig worden en zich aanmelden voor de buitenschoolse activiteit. *“Sommige aanbieders vertellen onder schooltijd over hun activiteit, dit blijkt wel effectief om de aanmeldingen te vergroten. Voor verschillende activiteiten gebeurt dit niet en we merken dat hier ook minder aanmeldingen zijn.”,* vertelt een school. Een andere school voegt hieraan toe dat het helpt als leerlingen de aanbieder van de activiteit kennen, dan melden ze zich sneller aan. *“De vent maakt de tent”,* aldus deze school. Een andere school geeft aan dat dit geen absolute voorwaarde is en dat juist de leerlingen zelf de beste promotors zijn van activiteiten: *"Als kinderen enthousiast zijn en andere kinderen meenemen, werkt dat beter dan wanneer een lesgever een praatje komt houden."*
Ook schoolapps (soms in meerdere talen) en brugfunctionarissen of oudercoördinatoren spelen een rol bij de werving, vooral om ouders en doelgroepkinderen actief te bereiken. In het voortgezet onderwijs blijkt het lastiger om via docenten te promoten. Op één van de vo-scholen spelen de jongerenwerkers, die ook een deel van de activiteiten aanbieden, een belangrijke rol in het enthousiasmeren van leerlingen, vooral van leerlingen voor wie deelname extra waardevol kan zijn.

Het aanmelden voor de activiteiten gaat op veel scholen via een digitaal aanmeldsysteem (bijvoorbeeld via de schoolapp). Het voordeel daarvan is overzicht en gemak, maar meerdere scholen geven aan dat de gebruiksvriendelijkheid te wensen overlaat en dat ouders soms afhaken doordat het systeem te ingewikkeld is. Om die reden stappen sommige scholen terug naar papieren aanmeldformulieren of laten ze beide opties bestaan: digitaal voor wie het kan, fysiek voor wie dat toegankelijker is. Bij papieren inschrijving ligt de nadruk vaak op laagdrempeligheid, maar soms ook op commitment. Zo geeft een school aan nadrukkelijk voor een fysieke inschrijving te kiezen omdat deze bewuste actie voor commitment zou zorgen. Op die manier kunnen ze benadrukken dat het de bedoeling is dat leerlingen bij inschrijving ook daadwerkelijk deelnemen: “*Inschrijven is immers vrijwillig, maar niet vrijblijvend*”. Op de geschouwde vo-scholen loopt inschrijving uiteen. Vaak melden leerlingen zichzelf aan of is er sprake van een inloop, maar soms is deelname ook semi-verplicht: activiteiten worden dan in het rooster van de leerlingen opgenomen.

Over het algemeen mogen leerlingen zelf kiezen op basis van interesse, maar bij te veel aanmeldingen worden verschillende selectiecriteria toegepast. Vaak geldt dat wie het eerste inschrijft ook het eerste recht heeft op deelname, maar sommige scholen geven prioriteit aan kinderen die het aanbod het hardst nodig hebben. Andere scholen hanteren een beurtensysteem zodat ieder kind minstens één keer kan deelnemen. Ook wordt soms gekeken naar eerdere deelname of no-shows.

Bereik en deelname

Doen de leerlingen die scholen graag willen bereiken ook daadwerkelijk mee aan het School en Omgeving programma? Daar gaat het over bij ‘leerlingbereik’. Veel geschouwde coalities kiezen ervoor om (de meeste) activiteiten na schooltijd te organiseren. Leerlingen kunnen zich vrijwillig voor deze activiteiten opgeven. Dit betekent dat een school niet automatisch alle leerlingen bereikt, maar alleen díe leerlingen die zich opgeven en ook daadwerkelijk deelnemen. Of leerlingen meedoen hangt af van verschillende factoren, denk aan motivatie en enthousiasme (spreken de activiteiten hen aan?), planning (past de activiteit in de planning van de leerlingen en ouders?) en bereikbaarheid (bijvoorbeeld: is de

inschrijfmethode gebruiksvriendelijk, beschikt de leerling/de ouders over de middelen om deel te nemen aan de activiteit?).

In de eerste schouwronde bleek dat scholen ervaren dat er veel animo is voor buitenschoolse activiteiten, maar dat zij soms maar beperkt zicht hebben op wie daadwerkelijk deelneemt – vooral of de doelgroep die het aanbod het hardst nodig heeft ook bereikt wordt. Grote scholen worstelen daar meer mee dan kleine scholen. Daarnaast zijn sommige groepen lastig te bereiken, zoals bovenbouwleerlingen in het po en havisten of vwo'ers in het vo. Vrijwillige deelname brengt bovendien het risico van afhaken met zich mee. Om dit te voorkomen registreren scholen soms afwezigheid, communiceren ze verwachtingen duidelijker of vragen ze een kleine bijdrage. Over het algemeen geldt hetzelfde voor de coalities in de tweede schouwronde. Het leerlingbereik van de vrijwillige activiteiten varieert in de tweede schouwronde tussen de 50 en 80 procent, voor zover de coalities dit in beeld hebben.

Soms wordt deelname helemaal niet bijgehouden, of is alleen op hoofdlijnen bekend hoeveel leerlingen meedoen. Waar wel data worden verzameld, kost het vaak veel tijd om de informatie te ordenen en uit te splitsen naar de doelgroep. Sommige coalities geven dan ook aan dat er onvoldoende overzicht is. Zij werken aan betere monitoring, onder meer via de ontwikkeling van dashboards. Dit benadrukt dat hoewel het bereik in aantallen vaak aanzienlijk is, er nog weinig scholen zijn die structureel en scherp in beeld hebben welke leerlingen deelnemen en in hoeverre de beoogde doelgroepen worden bereikt.

Als er wel zicht is op het bereik, of daar in elk geval een gevoelsmatig beeld bij is, blijk dat niet altijd die leerlingen worden bereikt die het extra aanbod het hardst nodig hebben. Zo bereiken sommige scholen vooral kinderen buiten de beoogde doelgroep, of nemen juist steeds dezelfde leerlingen deel. Een van de coalities geeft aan dat zij wel alle leerlingen willen bereiken, maar dat ze hiervoor onvoldoende activiteiten kunnen bieden. Om de school toch buiten schooltijden een plek te laten zijn voor alle leerlingen en om meer activiteiten te kunnen bieden, faciliteert de school buiten lestijd een 'huiskamer', waarin alle leerlingen én hun ouders welkom zijn. Door de combinatie van activiteiten en huiskamer geeft de school aan dat het lukt om alle leerlingen te bereiken.

Sommige geschouwde coalities kiezen ervoor om een deel van het School en Omgeving programma te integreren met de lesweek. Bijvoorbeeld door in het kader van School en Omgeving pauzebegeleiding te bieden, of soms door de lesweek uit te bereiden zodat alle leerlingen een paar uur per week met de klas deelnemen aan extra activiteiten. Door deze manier van organiseren wordt met een deel van het aanbod de hele doelgroep bereikt. Ook in de tweede schouwronde zijn coalities die een deel van het aanbod in de schooldag hebben geïntegreerd. Vaak gaat het dan om pauzebegeleiding, maar soms ook voor andere activiteiten.

4. Kwaliteit van het aanbod

Hoe is de samenwerking binnen de coalities georganiseerd, hoe verliep de voortgang van de samenwerking en hoe tevreden kijken de coalitiepartners terug op de samenwerking? Deze vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord op basis van de plannen, vragenlijsten en de schouwen.

4.1 Plannen subsidieaanvraag

Regeling 2022
Vrijwel alle coalities hebben de ambitie om de kwaliteit van het activiteitenaanbod te verbeteren (88% van de doorgroeiers en 91% van de voorlopers). Ongeveer de helft gaat dit doen dit via monitoring en evaluatie, en ruim een derde door volgens de volledige PDCA-cyclus (plan–do–check–act) te werken. Daarnaast zegt bijna de helft van de coalities (40% van de doorgroeiers en 45% van de voorlopers) de kwaliteit te willen verbeteren door de samenwerking te versterken.
Het professionaliseren van personeel behoort minder vaak tot de kwaliteitsinstrumenten die coalities van plan zijn om in te zetten, maar voorlopers zijn dit wel vaker (25%) van plan dan doorgroeiers (7%). Ook nemen voorlopers zich vaker voor om evidence-informed te werken (bijvoorbeeld door onderzoek te doen of samen te werken met kennisinstituten) en typeren zichzelf vaker als leergemeenschap. Daarmee laten voorlopers meer kenmerken zien van een lerende organisatie dan de doorgroeiers.

Regeling 2023–2025
Ook in de aanvragen van 2023–2025 geven vrijwel alle coalities aan te willen werken aan kwaliteitsverbetering (100% van de voorlopers, 95% van de overige coalities). Ongeveer een derde is van plan dit via monitoring en evaluatie te doen en 24% van de overige coalities en 28% van de voorlopers wil ook aan doorontwikkeling van het programma werken.

Voorlopers hebben vaker (kwaliteits)medewerkers in dienst om de kwaliteit te bewaken (33% tegenover 18%) en zijn van plan vaker in te zetten op het versterken van de samenwerking als middel om de kwaliteit te verbeteren. Daarnaast noemt 21% van de voorlopers zichzelf een leergemeenschap, tegenover slechts 8% van de overige coalities.

SPUK-coalities
Voor de SPUK-coalities hebben we niet dezelfde informatie ten aanzien van de kwaliteit van het aanbod. Zij signaleren wel risico’s die de kwaliteit kunnen bedreigen. Deze liggen vooral op het gebied van communicatie, financiering en schaalbaarheid. Onvoldoende informatievoorziening kan leiden tot beperkte betrokkenheid, terwijl financiële onzekerheden en een tekort aan uitvoeringscapaciteit de effectiviteit van programma’s ondermijnen. Ook bestaat het risico dat resultaten niet duurzaam worden verankerd, waardoor de impact op langere termijn in gevaar komt.

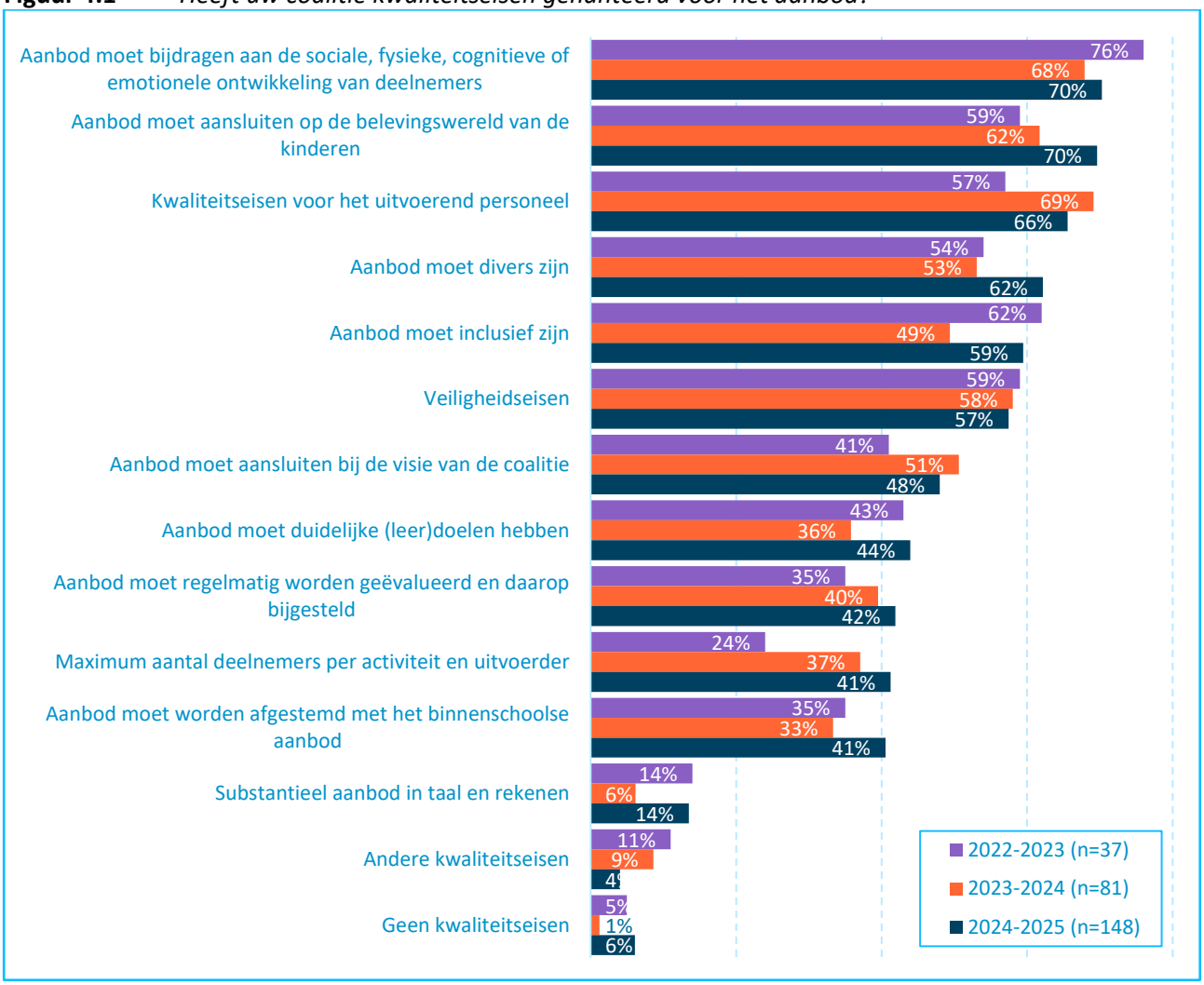
4.2 Vragenlijsten

Kwaliteitseisen
De meeste coalities hanteren verschillende kwaliteitseisen voor het aanbod. Het vaakst dient het activiteitenaanbod bij te dragen aan de sociale, fysieke, cognitieve of emotionele ontwikkeling van kinderen, aan te sluiten op hun belevingswereld en zijn er daarnaast kwaliteitseisen voor het uitvoerend personeel. Ook streeft meer dan de helft van de coalities naar een divers en inclusief aanbod en stellen ze

veiligheidseisen. Voorloperscoalities eisen meer dan overige coalities dat het aanbod regelmatig geëvalueerd wordt en op basis daarvan wordt bijgesteld.

De kwaliteitseisen zijn bij de meeste coalities deels of geheel schriftelijk vastgelegd. Bij een relatief klein deel zijn de kwaliteitseisen alleen mondeling afgesproken. Het handhaven op de kwaliteitseisen gebeurt veelal door schooldirecteuren en/of de regievoerder van de coalitie. Bij een deel van de coalities spelen de aanbieders van de activiteiten hier ook een rol in.

Figuur 4.1 *Heeft uw coalitie kwaliteitseisen gehanteerd voor het aanbod?*

Bron: Enquêtes onder regievoerders van coalities, bewerking SEO/Sardes (2025)

De aanbieders van activiteiten hebben bijna allemaal afspraken met scholen over de kwaliteit van hun aanbod en/of personeel. Daar hebben zij zich naar eigen zeggen ook grotendeels aan gehouden: ongeveer de ene helft van de aanbieders meestal en de andere helft zelfs altijd. De aanbieders zelf zijn positief over deze gemaakte afspraken: zij vinden bijna allemaal dat de kwaliteitseisen ten goede zijn gekomen aan het aanbod voor leerlingen.

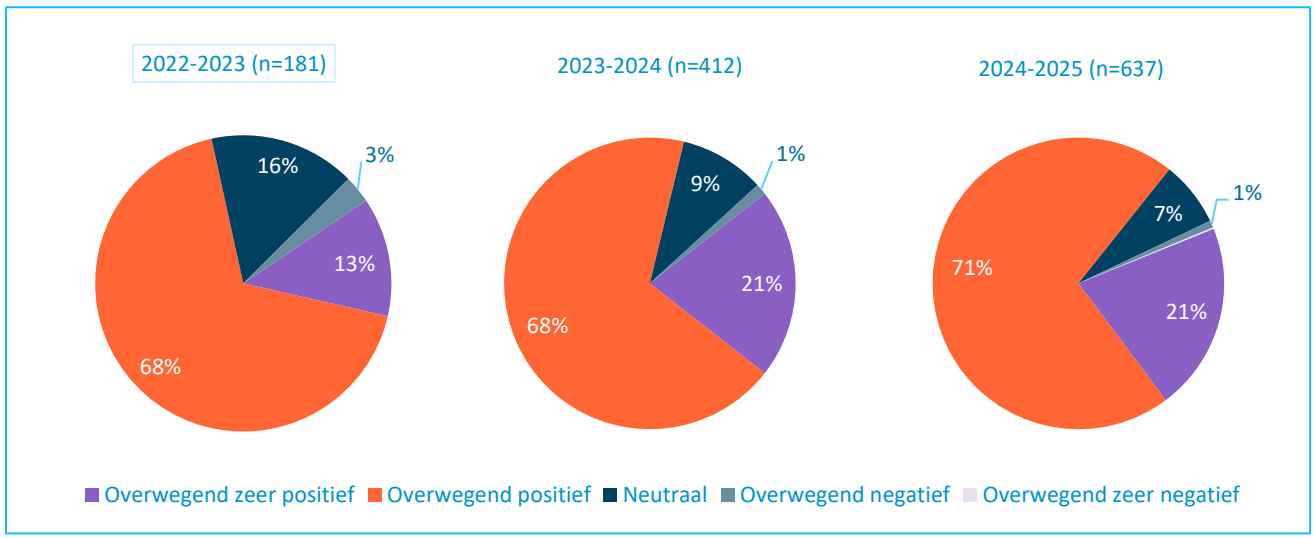
De subsidieregeling vereist dat elke coalitie een kwaliteitsplan opstelt. Driekwart van de coalities heeft dit inmiddels gedaan, waarbij voorloperscoalities ‘voorlopen’ op de overige coalities. Bijna de helft van de gemeenten en meer dan een derde van de overige coalitiepartners heeft een rol gehad in het opstellen van het kwaliteitsplan. Bij de meeste coalities bevat het kwaliteitsplan (een deel van) de kwaliteitseisen.

Kwaliteit van de activiteiten(begeleiders)

Scholen kijken overwegend positief terug op de kwaliteit van het aanbod van de uitvoerders. Ongeveer een vijfde van de scholen is zelfs zeer positief. Over het algemeen zijn scholen ook van mening dat de ingehuurde activiteitenbegeleiders voldoende pedagogisch-didactisch vaardig zijn. Hier zit wel wat variatie in: het vaakst zijn niet alle maar wel de meeste begeleiders voldoende pedagogisch-didactisch vaardig. Bovendien vinden vo-scholen relatief vaker dan po-scholen dat alle begeleiders voldoende pedagogisch-didactisch vaardig zijn. Over de ingezette vrijwilligers, wat bij minder dan 15 procent van de scholen voorkomt, zijn scholen minder positief. Ze vinden deze vrijwilligers meestal wel gemotiveerd en betrokken, maar ze beschikken volgens scholen minder vaak over de benodigde vaardigheden.

Ongeveer de helft van de aanbieders van activiteiten heeft ervoor gekozen om de kwaliteit van hun personeel te verhogen door middel van scholing. Hierbij gaat het vooral om pedagogisch-didactische of vakinhoudelijke scholing. In schooljaar 2024-2025 kwam dit minder vaak voor de in voorgaande jaren, wellicht omdat het meeste personeel inmiddels geschoold was.

Figuur 4.2 *Hoe kijkt u terug op de kwaliteit van het aanbod van de uitvoerders?*

Bron: Enquêtes onder scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

4.3 Schouwen

Opstellen van kwaliteitsafspraken

Uit de eerste schouwronde bleek dat de geschouwde coalities in de praktijk nauwelijks formele en/of schriftelijke kwaliteitseisen hebben opgesteld voor het aanbod. Er was wel sprake van informele en mondelinge afstemming over verwachtingen ten aanzien van de kwaliteit van aanbieders. In de tweede schouwronde zien we coalities die bezig zijn met het uitwerken van kwaliteitseisen en coalities die kwaliteitseisen hebben uitgewerkt in een kwaliteitsplan, reglement of convenant en hier ook in de praktijk mee werken. In zo'n plan worden bijvoorbeeld de missie en visie van het programma vastgelegd, maar ook de afspraken die zijn gemaakt met en de verwachtingen ten aanzien van de uitvoerders van de activiteiten. Ook is er bij een aantal coalities in schouwronde twee sprake van het aanbrengen van meer structuur in het toepassen van kwaliteitseisen: denk bijvoorbeeld aan het voeren van gesprekken met uitvoerders in de wervingsperiode, of het voeren van evaluatiegesprekken. Een aantal keer komt in de gesprekken aan de orde dat de coalitie subsidie heeft ontvangen voor expertisedeling en voornemens is deze in te zetten om de kwaliteit te versterken. De ene coalitie wil de kwaliteit versterken door een gesprek voeren over wat eigenlijk wordt verstaan onder kwaliteit of het opdoen van kennis bij andere coalities of scholen. Voor de ander gaat het concreet om het meten en evalueren van kwaliteitseisen en ervaringen.

Invulling van de kwaliteitsafspraken

Bij het maken van afspraken met aanbieders letten de coalities op de inhoud van de activiteiten en op de vaardigheden van de uitvoerders.

Kwaliteit van de activiteiten

Een aantal coalities hanteert uitgangspunten ten aanzien van de kwaliteit van de activiteiten en heeft een kwaliteitsplan opgesteld. Het programma of de activiteit moet bijvoorbeeld een leer- en ontwikkelingscomponent hebben, aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen, of aansluiten bij de visie van de school. Geschouwde scholen noemen bijvoorbeeld dat het aanbod 'verrijkend' moet zijn en dat het verder moet gaan dan 'spelen onder toezicht'. *"Activiteiten moeten ook een leerelement hebben, bijvoorbeeld bij een make-up workshop leren kinderen plannen maken. Veel meiden kiezen deze activiteit en ze hebben niet eens in de gaten dat ze tegelijk ook heel andere dingen leren."* Een aantal geschouwde scholen verwacht dat partners werken met leerdoelen en een leerlijn in de activiteiten, of geeft aan hierover in gesprek te zijn met de samenwerkingspartners. De mate waarin de kwaliteitseisen in de praktijk tot uitvoering worden gebracht loopt sterk uiteen. Eén school geeft aan dat er op coalitieniveau een kwaliteitsplan is, maar dat het moeilijk is om hier in de praktijk uitvoering aan te geven. Het is namelijk lastig om partners te vinden om de activiteiten uit te voeren, en dan kun je niet altijd eisen stellen aan het aanbod.

Een andere coalitie heeft een breed netwerk en een database van partners en kan differentiëren in kwaliteitseisen, afhankelijk van het doel van de activiteit. Er zijn bijvoorbeeld kwalitatief hoogwaardige activiteiten op het gebied van cultuur en creativiteit, waarin leerlingen nieuwe technieken leren, kennismaken met onbekende kunstvormen en daadwerkelijk creatieve vaardigheden ontwikkelen; in deze activiteiten is artistieke ontwikkeling het hoofddoel. Tegelijkertijd zijn er creatieve activiteiten waarbij de nadruk juist ligt op sociaal-emotionele ontwikkeling, zoals groepsvorming, identiteit of zelfvertrouwen. In zulke activiteiten fungeert de creatieve opdracht vooral als middel: leerlingen doen een leuke kunstzinnige activiteit, terwijl begeleiders met hen in gesprek gaan over persoonlijke of sociale thema's en hen hierin ondersteunen. Hierdoor kan dezelfde soort activiteit verschillen qua primaire doel en kwaliteitscriteria, afhankelijk van de beoogde ontwikkelingsrichting.

Kwaliteit van de uitvoerders

Het merendeel van de geschouwde scholen verwacht dat uitvoerders (minimaal) beschikken over pedagogisch-didactische vaardigheden. Ook wordt regelmatig genoemd dat *'uitvoerders moeten aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen'* of uitvoerders moeten *'affiniteit hebben'* met de doelgroep. Een aantal coalities geeft aan van tevoren een gesprek te hebben met aanbieders, bijvoorbeeld over waar hun kracht ligt. Eén van de geschouwde scholen zegt op deze manier ervoor te zorgen dat een aanbieder kan doen waar hij goed in is en kan werken met een doelgroep die bij de aanbieder past. Niet iedere docent kan bijvoorbeeld werken met grote groepen, of met leerlingen in het speciaal onderwijs.

Gedragsregels

Meerdere scholen hebben heldere gedragsregels of een gedragscode hebben opgesteld. Het gaat hier om gedragsregels voor de leerlingen, waar zowel de leerkrachten op school als de vakdocenten van School en Omgeving op dezelfde manier mee omgaan. De rust, structuur en veiligheid die op deze manier geboden wordt aan de deelnemers draagt positief bij aan de kwaliteit van het aanbod.

Welke professionals zetten de coalities in?

Idealiter kiezen de geschouwde coalities heel bewust voor bepaalde aanbieders. Een belangrijk uitgangspunt voor vrijwel alle geschouwde coalities is dat de partners moeten passen bij de cultuur van de school en de leerlingpopulatie. De scholen maken hierin uiteenlopende keuzes. Er wordt onder andere bewust samengewerkt met kleine aanbieders, met aanbieders uit de wijk, met zzp'ers, met welzijnsorganisaties, of met partners die bereid zijn mee te denken over de invulling van de activiteiten. Ook zien we scholen die bewust eigen docenten inzetten. Eén van de geschouwde scholen geeft aan op

deze manier ‘grip te houden op de pedagogisch-didactische continuïteit in de school. Tegelijkertijd hebben sommige coalities niet de vrijheid om heel selectief aanbieders te kiezen want niet overal zijn voldoende aanbieders beschikbaar die aan alle kwaliteitscriteria voldoen.

Een aantal geschouwde coalities ziet verschil in kwaliteit tussen de uitvoerders. Sommige partners zetten vakdocenten in die niet altijd voldoende toegerust zijn om met grote groepen te werken of die het lastig vinden om aan te sluiten op de behoeften van de leerlingen. Ze zijn niet altijd gewend te werken met de doelgroep leerlingen op de scholen die deelnemen aan de regeling, zoals leerlingen die de Nederlandse taal nog nauwelijks spreken, die opgroeien in uitdagende thuissituaties en leerlingen met uiteenlopende culturele normen en waarden. Ook wordt genoemd dat niet alle vakdocenten voldoende toegerust zijn om bijvoorbeeld om te gaan met verschillende gedragsbehoeften. Eén van de geschouwde coalities is bewust andere aanbieders gaan selecteren. De coalitie is gestart met een activiteitengerichte aanpak op coalitieniveau, waarbij naar eigen zeggen de nadruk lag op het aanbieden van zo veel mogelijk losse activiteiten. De aanpak is gewijzigd naar een opbrengstgerichte aanpak, waarbij op schoolniveau keuzes worden gemaakt voor activiteiten die passen bij de visie en die bijdragen aan o.a. de sociale vaardigheden, executieve functies en burgerschapsvaardigheden van de leerlingen. De school zoekt uitvoerders die actief betrokken zijn bij de planvorming en die vakdocenten kunnen leveren die bij kunnen dragen aan de opbrengstgerichte aanpak. Deze school heeft de ervaring dat de zzp’ers waarmee zij voorheen samenwerkte moeite hadden om aan deze eisen te voldoen, terwijl andere, grotere, samenwerkingspartners wel vakdocenten kunnen leveren die hieraan voldoen. Zoals eerder beschreven geldt voor andere scholen juist het omgekeerde, zij werken liever met kleinere aanbieders die volgens hen beter aansluiten bij de specifieke context van de school (zie §2.2 – Samenwerken met externe aanbieders - Kleine versus grote aanbieders).

Op welke manier wordt toegezien op de kwaliteitseisen en door wie?

Als coalities sturen op kwaliteit doen zij dat vaak door het maken van afspraken met aanbieders aan de voorkant: bij de selectie van een aanbieder, of bij de start van een programma. De monitoring en evaluatie tijdens of na de activiteiten wisselt sterk per geschouwde coalitie: zowel in vorm als de mate waarin wordt toegezien op de kwaliteit. Een aantal coalities zegt regelmatig, bijvoorbeeld per blok, met de uitvoerder te evalueren. Uit de schouwen wordt niet duidelijk op welke manier de evaluatie concreet wordt uitgevoerd. Andere coalities geven aan vooral ‘binnen te lopen’ bij de activiteiten en ‘gesprekken te voeren’ met leerkrachten, vakdocenten en - in mindere mate - ook leerlingen. Ook wordt door coalities benoemd dat ze de kwaliteit van het aanbod afmeten aan het enthousiasme van de leerlingen. “*Als de volgende periode minder kinderen zich aanmelden, merk je het ook. Kinderen zijn wat dat betreft een goede graadmeter voor de kwaliteit van het aanbod.”* Een beperkt aantal coalities organiseert regelmatig sessies met kinderen, aanbieders en professionals om input op te halen over het effect van de aangeboden activiteiten en voor het nieuw op te stellen programma.

De mate waarin de coalities de kwaliteit monitoren en toezien op de gemaakte afspraken lijkt afhankelijk van de structuur die is gekozen in de organisatie. Sterke betrokkenheid van externe uitvoerders bij het programma of de inzet van eigen docenten leiden tot korte lijnen en daarmee tot regelmatige afstemming over verwachtingen en realisatie van verwachtingen, al dan niet mondeling en informeel. Ook maakt het uit of er een duidelijke taakverdeling is en of er ruimte is in de projectorganisatie voor bijvoorbeeld een coördinator die voldoende tijd heeft voor monitoring en overzicht kan houden over het programma en de uitvoerders. *“Je bent nu veel uur kwijt aan het voldoen aan de voorwaarden en dit te verantwoorden, waardoor de andere zaken zoals kwaliteit op de achtergrond komen te liggen”*.

Bij vrijwel alle geschouwde coalities wordt het toezien op de kwaliteitseisen op schoolniveau belegd. De meeste coalities hebben coördinatoren op school die dit voor hun rekening nemen. Soms is het de schooldirecteur die dit doet. Bij een aantal coalities is het uitsluitend belegd bij de regievoerder van de coalitie of wordt het gezamenlijk vormgegeven door zowel regievoerder als coördinatoren.

Professionalisering en betrokkenheid van aanbieders

Een beperkt aantal coalities verzorgt professionalisering van aanbieders of onderzoekt de mogelijkheden om dit te gaan doen. Ze geven hier op verschillende manieren vorm en inhoud aan. Eén coalitie organiseert bijvoorbeeld na elk blok intervisie voor alle aanbieders, zodat zij ervaringen kunnen uitwisselen. Ook organiseert deze coalitie verschillende trainingen voor de aanbieders, zoals 'procesgerichte didactiek' en 'talentgericht kijken naar kinderen'. Voor aanbieders is de tijd die zij besteden aan professionalisering afhankelijk van de mate waarin er een duurzaam perspectief is op inzet. Eén van de geschouwde coalities zegt hierover bijvoorbeeld dat de aanbieder met zicht op een langere subsidieperiode meer vooruit kan kijken en kan investeren in trainingen voor de vakdocenten. *"Voorheen was het meer hapsnap qua subsidies, dan kan je het niet veroorloven om tijd te investeren voor allerlei voorbereiding en scholing van professionals."*

Een aantal coalities verwacht actieve betrokkenheid van de aanbieders bij de ontwikkeling van het programma. Ze vragen de aanbieders bijvoorbeeld om te werken met leerlijnen, zodat het aanbod leerlingen blijft boeien en uitdagen en herhaling in het aanbod wordt voorkomen. Ook wordt deze aanbieders gevraagd actief bij te dragen aan het inhoudelijk verbinden van het binnen schoolse aan het buitenschoolse aanbod.

5. Ervaren effecten

Dit hoofdstuk beschrijft de ervaren effecten van School en Omgeving. Daarvoor kijken we allereerst naar de ontwikkeling die scholen en overige coalitiepartners zien bij leerlingen. Hebben zij zicht op de effecten bij kinderen en op welke ontwikkelingsgebieden zien ze dan effecten? Vervolgens bekijken we mogelijke bredere effecten van School en Omgeving. Hierover zijn, naast scholen en overige coalitiepartners, ook de regievoerders van de coalities en de betrokken gemeenten bevraagd. Zijn er bij andere sectoren of instellingen veranderingen te zien in leerlingendeelname? En zijn er bredere effecten te zien voor de school of wijk?

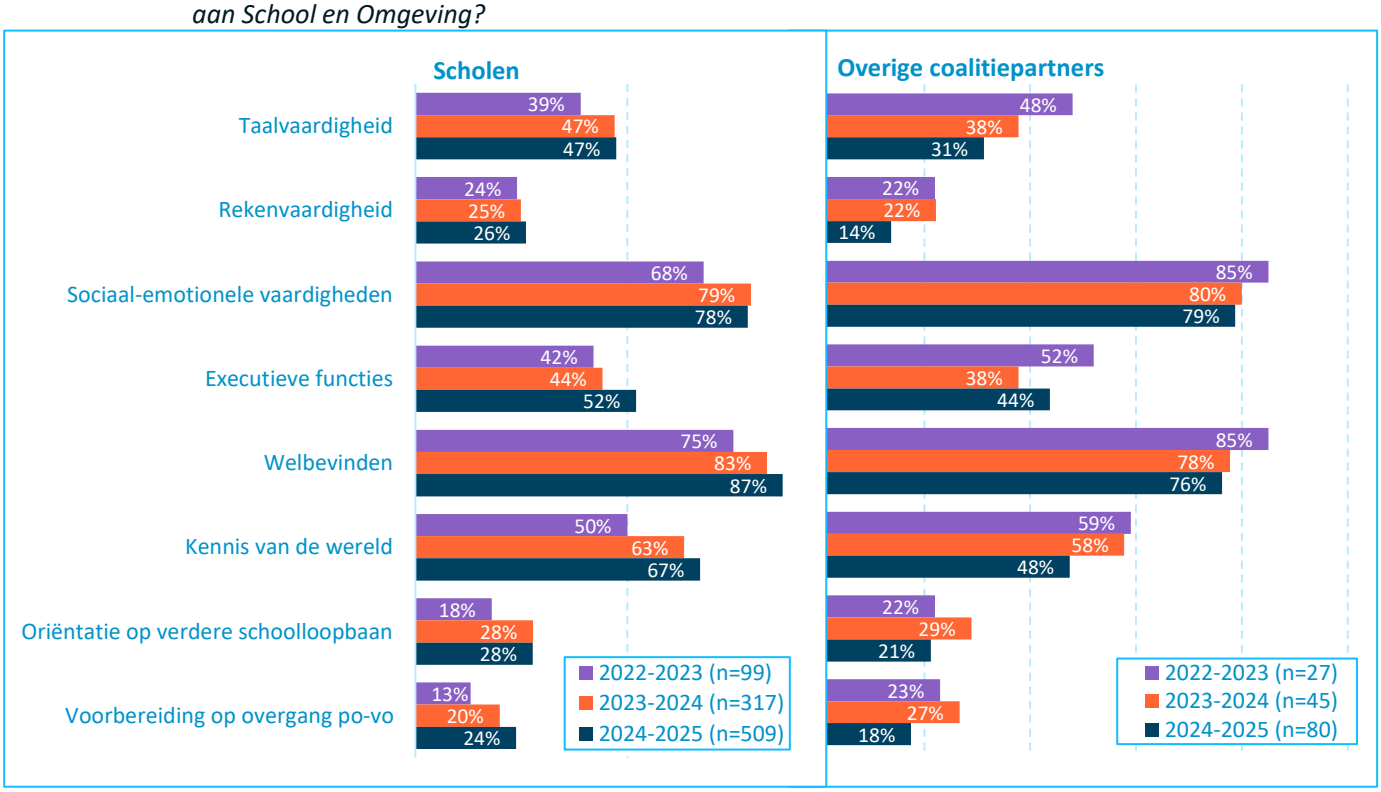
5.1 Vragenlijsten

Ervaren effecten bij leerlingen door School en Omgeving

Scholen zien als gevolg van School en Omgeving het vaakst verbetering bij hun leerlingen op het gebied van welbevinden, op sociaal-emotionele vaardigheden en op de kennis van de wereld. Daarnaast ervaart ongeveer de helft van de scholen verbeteringen op taalvaardigheid en executieve functies. Ongeveer een kwart van de scholen ziet (ook) verbetering op rekenvaardigheid, oriëntatie op de verdere schoolloopbaan en de voorbereiding op de overgang po-vo.

Zicht op de effecten bij leerlingen verkrijgen scholen voornamelijk via bevraging van leerlingen zelf en/of via observaties. Binnen voorlopercoalities is er veelal meer zicht op de effecten dan binnen overige coalities, vermoedelijk vanwege hun langere ervaring met het monitoren van resultaten. Overige coalitiepartners zien over het algemeen dezelfde verbeteringen bij leerlingen als scholen. Wel hebben zij minder zicht op de opbrengsten op taal en rekenen. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat deze coalitiepartners minder vaak activiteiten aanbieden op taal en rekenen.

Figuur 5.1 *Op welke ontwikkelingsgebieden bij leerlingen heeft u effecten ervaren als gevolg van deelname aan School en Omgeving?*

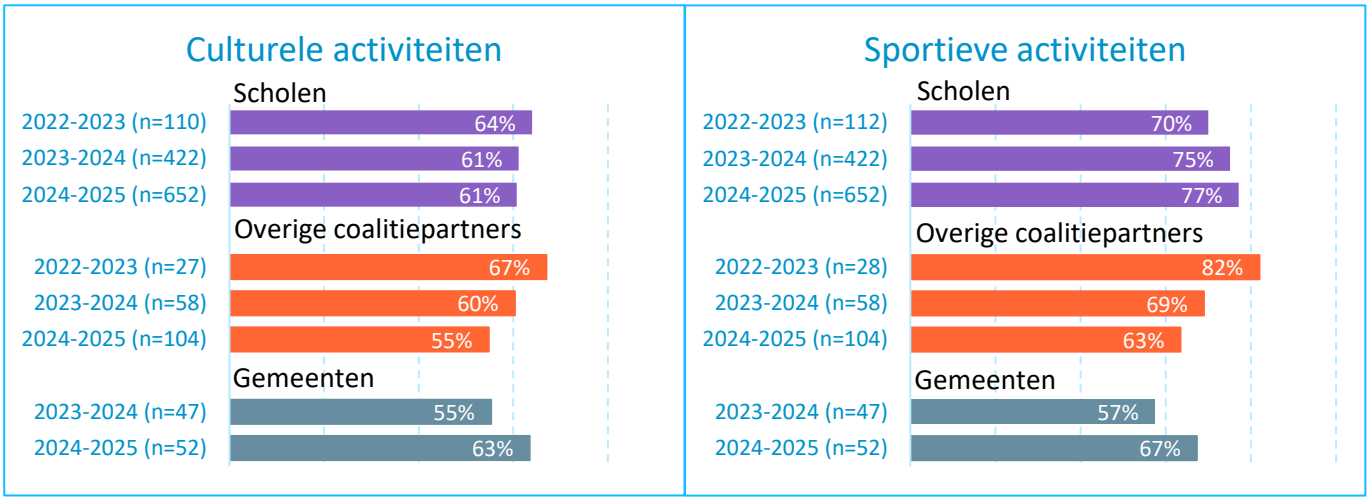

Bron: Enquête onder scholen en overige coalitiepartners, bewerking SEO/Sardes (2025)

Brede effecten van School en Omgeving

Scholen, overige coalitiepartners en gemeenten beamen dat dankzij School en Omgeving meer leerlingen deelnemen aan culturele en sportieve activiteiten buiten School en Omgeving. Ook de meerderheid van de regievoerders van coalities beaamt dit. De effecten deelname aan activiteiten van welzijnsorganisaties buiten School en Omgeving om zijn minder zichtbaar.

Figuur 5.2 *Wat zag u aan effecten van School en Omgeving op onderstaande gebieden? Door School en Omgeving is de deelname van leerlingen aan ... (% toename)*

Bron: Enquête onder scholen, gemeenten en overige coalitiepartners, bewerking SEO/Sardes (2025)

Daarnaast zien scholen en overige coalitiepartners dat de sociale veiligheid en cohesie op school is toegenomen door School en Omgeving. Dit geldt relatief vaker voor vo-scholen dan voor po-scholen. Ook is bij een deel van de scholen de ouderbetrokkenheid vergroot. Een negatief ervaren gevolg is volgens een deel van de scholen, vooral in het po, de toegenomen werkdruk van de schoolleiding. De werkdruk van leraren blijkt minder te zijn beïnvloed door het programma, wellicht omdat de uitvoering veelal wordt uitbesteed aan externe partijen.

Of het activiteitenaanbod ook zorgt voor meer sociale veiligheid en cohesie in de wijk, kunnen de meesten niet goed inschatten. Gemeenten benadrukken wel de toegenomen samenwerking tussen scholen en partners in de wijk door School en Omgeving.

5.2 Schouwen

Effecten van School en Omgeving volgens de scholen

Net als in de eerste schouwronde, merken scholen in de tweede schouwronde op dat School en Omgeving voornamelijk de sfeer op school (plezier, enthousiasme, welbevinden), sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen (samenwerken, zelfvertrouwen, motivatie, zelfregulatie, omgaan met emoties) en onderlinge verbinding (tussen leraren en leerlingen én tussen leerlingen) ten goede komt. "*De groepsdynamiek en sociale cohesie verandert positief doordat kinderen uit verschillende klassen samen aan activiteiten deelnemen. Dit versterkt ook het zelfvertrouwen en de sociale omgang.*", aldus een van de betrokkenen tijdens een schouw.
Daarnaast ervaren scholen wederom dat de leefwereld van leerlingen wordt vergroot door het verkennen van de wijk, het opdoen van nieuwe ervaringen en ontdekken van talenten van zichzelf en anderen. Zo zei een leerling tegen de juf: "*Juf, moet je horen wat diegene heeft gedaan, ik wist helemaal niet dat hij dit*

kon”. Aanvullend op de eerste schouwronde, noemen scholen ook positieve effecten voor de fysieke gezondheid en het mentale welbevinden van leerlingen, omdat ze tijdens sportieve activiteiten in beweging komen of kunnen ontspannen (bijv. met kickboksen, dans of basketballen). Een betrokkene tijdens de schouw zegt hierover: “*Ik merk dat judoles ook even een uitlaatklep is voor kinderen, even iets anders doen.”*

Daarnaast noemen scholen in de tweede schouwronde verschillende effecten van het programma School en Omgeving op het schoolteam en het lesgeven van de leraren. Enerzijds zijn er leraren die een taakverzwaring ervaren doordat er extra zaken geregeld en georganiseerd moeten worden, anderzijds zijn er leraren die juist ervaren dat leerlingen met meer plezier naar school gaan en/of het als een verrijking van hun eigen baan ervaren als ze een actieve rol hebben in het naschools aanbod. Een ander opgemerkt effect door scholen is dat de ‘reguliere’ lessen van leraren versterkt worden als dezelfde inhoud (bijv. bepaalde kernwoorden uit de lesstof) ook tijdens buitenschoolse activiteiten aanbod komt. Een school noemt dit een ‘pre-teaching’ effect (een extra instructie vooraf ter extra ondersteuning): *“Door bepaalde woorden of contexten te gebruiken en leren tijdens de activiteiten, versterkt het de woorden en contexten die leraren in de les gebruiken.”*

Het programma School en Omgeving draagt volgens de scholen in de tweede schouwronde ook bij aan de verbinding tussen school, wijk(bewoners) en maatschappelijk partners. Sommige geschouwde scholen geven aan dat zij een toename zien in ouderbetrokkenheid. Dit komt bijvoorbeeld omdat zij een ontmoetingsplek zijn geworden of omdat ouders (laagdrempelig) betrokken worden bij activiteiten. Daarnaast geven een paar scholen aan dat samenwerking met maatschappelijke organisaties in de wijk makkelijker is geworden: “*School en Omgeving heeft echt een push gegeven aan de samenwerking met de wijk.”* Ook ervaren sommige scholen dat hun leerlingen minder in de problemen komen of gevaar lopen in de wijk, onder andere omdat leerlingen langer op school zijn, of omdat ze via activiteiten positieve relaties met uitvoerders of andere kinderen opbouwen. Een school zegt hierover: “*Het is belangrijk dat we de kinderen op school zien en dat ze erbij horen, zodat ze op school dat stukje straatidentiteit even loslaten en het warme gevoel hebben dat je probeert te creëren met de kinderen. Zo nemen we de leerlingen mee in het proces om sterker te worden.”*

We zien dat scholen van verschillende onderwijstypen verschillende effecten van School en Omgeving ervaren. Een school voor speciaal onderwijs ervaart voornamelijk effecten op de sociaal-emotionele vaardigheden van haar leerlingen, doordat haar leerlingen op een toegankelijke wijze leeftijdsgenoten kunnen ontmoeten, wat anders vaak nauwelijks gebeurt. Een ISK geeft daarentegen aan nauwelijks effecten te ervaren, omdat het niet lukt om hun leerlingen te laten deelnemen die echt baat hebben bij het programma: “*Het blijft lastig om deze groep leerlingen te bereiken […], het effect is gering want jongeren die gaan hangen komen toch niet.”*

Effecten van School en Omgeving volgens uitvoerders van activiteiten

In zowel de eerste als tweede schouwronde benoemen de uitvoerders van activiteiten dezelfde ervaren effecten als de scholen, zoals een verbreding van de leefwereld en ontwikkeling van sociale vaardigheden. De uitvoerders zagen daarnaast ook dat de buitenschoolse activiteiten bijdragen aan de ontwikkeling van praktische vaardigheden (zoals programmeren, koken en naaien). Daarbij noemen sommige lokale uitvoerders ook dat zij dankzij het programma School en Omgeving een meer diverse doelgroep bereiken en zien terugkomen bij het activiteitenaanbod in de wijk. Zo noemt een cultuurorganisatie bij één van de schouwen dat zij dankzij het School en Omgeving programma in aanraking komen met doelgroepen die zij met hun gewone aanbod niet bereiken, maar waar ze wel naar op zoek waren. Een sportorganisatie vertelde dat zij recent een enorm goed bezocht sportevenement organiseerden, waar veel mensen uit de betreffende wijk op af kwamen. *“Als School en Omgeving er niet was geweest, hadden we dat niet kunnen realiseren.”,* aldus de organisatie.

In de tweede schouwronde kwamen daarnaast de ervaren effecten van de inzet van jongerenwerkers en welzijnswerkers binnen het programma School en Omgeving ter sprake. De professionals geven aan dat door goed zichtbaar en bereikbaar te zijn en een band op te bouwen met de leerlingen, spanning en conflict in en rondom de school wordt voorkomen. Een jongerenwerker zei: *'We weten hen te vinden en zo blijf je met ze in contact. Dat je er altijd en overal bent, zorgt voor verbinding. Ook werkt onze inzet onder en na schooltijd de-escalerend en preventief en voorkomen we dat het echt mis gaat.'*

Effecten van School en Omgeving volgens leerlingen en ouders

Net als in de eerste schouwronde reageren leerlingen ook in de tweede ronde erg enthousiast op de buitenschoolse activiteiten binnen School en Omgeving. Als we hen vragen naar hun mening over de activiteiten noemen zij termen als 'heel leuk' en 'gezellig'. Ze geven aan verschillende dingen te leren: van koken en muziek tot wetenschap, media en techniek. Zo vertellen leerlingen: "*Bij een activiteit heb ik geleerd dat azijn en baking soda samen gaat bruisen*", "*Ik kan nu bijna alle liedjes op de viool spelen*" en "*Vroeger was ik heel, heel slecht met koken en nu ben ik door kookles bijna beter dan mijn moeder en soms als zij ziek is kan ik koken.*" Ouders zijn eveneens positief over de activiteiten van School en Omgeving. Zij waarderen het dat hun kinderen langer op school kunnen blijven en daarna met plezier thuiskomen, dat hun kinderen nieuwe dingen leren, aan basisvaardigheden werken en minder schermtijd hebben. Sommige ouders benadrukken dat het behouden van deze resultaten vraagt om kwaliteit boven kwantiteit stellen: meer is niet per se beter, liever hebben deze ouders dat de activiteiten díe er zijn goed gegeven worden. De activiteiten spreken niet elke leerling aan — soms is er geen klik met de aanbieder of ze zijn minder gemotiveerd omdat ze niet bij hun eerste keuze worden ingedeeld.

Net als in de eerste schouwronde benoemen leerlingen deze ronde ook weer effecten op sociaal-emotioneel gebied. Leerlingen geven bijvoorbeeld aan dat ze leren samenwerken, dat ze nieuwe vrienden maken en goed leren omgaan met andere kinderen. Bij activiteiten buiten de school wordt een beroep gedaan op de zelfstandigheid van leerlingen, wanneer ze bijvoorbeeld zelf naar een activiteit moeten gaan. Een ouder geeft ook aan dat haar kind meer gemotiveerd is om dingen te ondernemen: "*Mijn dochter is best wel passief 'ik vind het wel goed zo', maar nu is ze heel de week bezig. Als ze een keer niets doet vraagt ze 'wat moet ik nu doen dan?' Ze staat nu echt aan en is geactiveerd.*" Zowel ouders als kinderen geven meestal aan dat zij liever zien dat leerlingen op school blijven voor School en Omgeving activiteiten dan dat zij na schooltijd naar huis te gaan of buiten op straat tijd doorbrengen. Sommige andere ouders benoemen juist dat er weinig vrije tijd overblijft voor de kinderen.

Tot slot geven sommige leerlingen aan dat ze lid zijn geworden van sport- en cultuurverenigingen in hun wijk die ze dankzij School en Omgeving hebben ontdekt.

Bijhouden van resultaten van het programma

Zoals in de eerste schouwronde blijkt ook uit de tweede schouwronde dat niet alle scholen en coalities meetbare en concrete doelen voor het programma School en Omgeving expliciteren. Daardoor is het ook moeilijker om de resultaten bij te houden. Als er wel doelen en resultaten worden gesteld en bijgehouden, zijn deze vooral gericht op de uitvoering zoals cijfers van deelname, bereik en kwaliteit van activiteiten. Een coalitie geeft aan dat het bijhouden van bereik- en deelname cijfers een te zware administratieve last is en het daarom niet in kaart brengt. Wanneer (leer)resultaten worden bijgehouden, gebeurt dit net zoals in de eerste schouwronde nog weinig kwantitatief en systematisch, maar kwalitatief en willekeurig door middel van observaties, mondelinge evaluaties met leerlingen en ouders en gesprekken met uitvoerders. Bij een enkele school vinden de ouders en kinderen dat hen weinig wordt gevraagd wat ze van de activiteiten vinden. Een recentelijk opgestarte coalitie geeft aan nog niet te zijn toegekomen aan het bijhouden van resultaten, maar heeft wel de ambitie om dit te doen. Sommige coalities pakken monitoring systematisch aan door gebruik te maken van de PDCA-cyclus, zo vraagt een coalitie leerlingen op basis van een eenvoudige zelfevaluatieschaal het effect van een activiteit op welbevinden in te schatten: *"Op laagdrempelige manier vragen we na een activiteit wat leerlingen ervan vonden: slechter in je vel, hetzelfde*

in je vel, beter in je vel." Bij een paar coalities worden ervaren effecten en behoeften van leerlingen, ouders, scholen en/of aanbieders opgehaald om het aanbod door te ontwikkelen.

6. Financiering en voortzetting

De scholen die onderdeel uitmaken van een coalitie ontvangen subsidiemiddelen vanuit de regeling School en Omgeving. Dit hoofdstuk beschrijft of coalities de subsidie toereikend vonden voor het bekostigen van de activiteiten en waaraan ze de middelen hebben besteed.

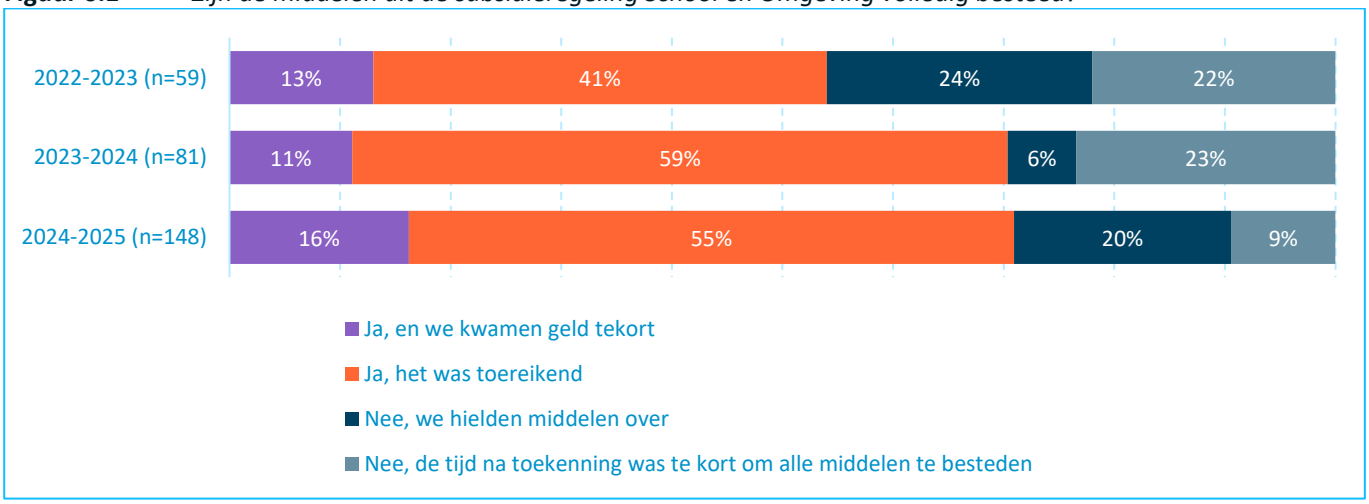
6.1 Vragenlijsten

Toereikendheid van de subsidie

Voor de meeste coalities waren de middelen uit de regeling toereikend of zelfs te ruim voor de subsidieperiode waarin het geld besteed moest worden. Dat laatste gold vooral in de eerste twee jaar van de regeling. Vermoedelijk hadden de coalities toen meer moeite om het aanbod op te starten. Ook zien we dat de meerderheid van de coalities de subsidiemiddelen heeft samengevoegd met middelen uit andere potjes, waaronder de lumpsumbekostiging van scholen, de middelen vanuit het Nationaal Programma Onderwijs en middelen van de gemeente. Dit gebeurt opvallend vaker door voorlopercoalities dan door overige coalities. Het komt bijna niet voor dat ouders een bijdrage wordt gevraagd voor deelname aan de activiteiten door hun kind(eren).

Ongeveer de helft van de gemeenten bevestigt dat zij een financiële bijdrage leveren aan School en Omgeving, bijvoorbeeld door middel van middelen uit het onderwijsachterstandenbudget, uit het sociaal domein of algemene gemeentelijke middelen.

Figuur 6.1 *Zijn de middelen uit de subsidieregeling School en Omgeving volledig besteed?*

Bron: Enquêtes onder regievoerders van coalities, bewerking SEO/Sardes (2025)

Uitgaven

Coalities besteden de subsidiemiddelen vooral aan de uitvoering van activiteiten. Hierbij gaat het onder andere om de inzet van aanbieders voor activiteiten, extra personele inzet van buiten of eigen personeel, aanschaf van materialen en/of de financiering van bestaand aanbod. Een minderheid van de coalities besteedt de subsidiemiddelen aan zaken om de uitvoering heen, zoals communicatie, monitoring en evaluatie en kwaliteitsverbetering. Uitzondering daarop is de coördinatie van School en Omgeving, wat door bijna alle regievoerders wordt genoemd als uitgavepost. Deze post wordt zelfs door de meeste regievoerders in de top 3 grootste kostenposten gezet. Overige coalities geven vaker dan voorloperscoalities middelen uit aan monitoring en evaluatie.

Tabel 6.1 *Wat waren de grootste uitgavenposten? (top 3)*

	2022-2023 (n=36)	2023-2024 (n=78)	2024-2025 (n=138)
Coördinatie S&O	58%	55%	64%
Uitvoering van activiteiten*	72%	87%	-
Inzet van aanbieders voor activiteiten	72%	65%	78%
Extra personele inzet van buiten	36%	28%	57%
Extra personele inzet van eigen personeel	19%	28%	45%
Financiering van bestaand aanbod	6%	8%	28%
Aanschaf van materialen	6%	14%	12%

* vanwege overlap met andere kostenposten was dit in 2024-2025 geen antwoordoptie meer

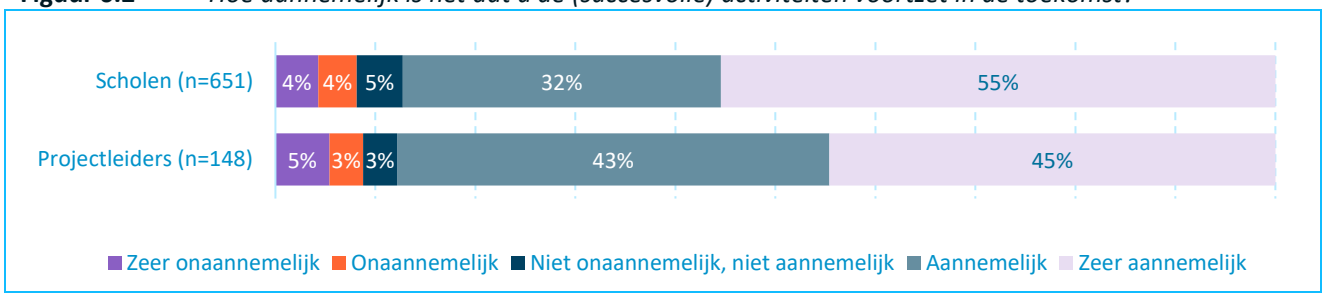
Bron: Enquêtes onder regievoerders van coalities, bewerking SEO/Sardes (2025)

Coalities financieren aanbieders van activiteiten veelal op verschillende manieren, meestal op basis van een uurtarief en op basis van een totaalprijs per activiteit. De uurtarieven verschillen veelal per aanbieders, wat niet per se gerelateerd is aan een verschil in kwaliteit tussen de aanbieders. Wel houdt ongeveer een derde van de coalities een maximaal uurtarief aan. Dat maximale uurtarief ligt gemiddeld rond €70.

Voortzetting

De meeste coalities en scholen willen doorgaan met het aanbieden van buitenschoolse activiteiten. Bijna 90 procent van de regievoerders en scholen vindt het (zeer) aannemelijk dat ze de (succesvolle) activiteiten voortzetten in de toekomst. De voortzetting is wel in grote mate afhankelijk van extra middelen. Bij driekwart van de coalities en scholen is het daar helemaal van afhankelijk, bij 21 procent is het er best wel van afhankelijk.

Figuur 6.2 *Hoe aannemelijk is het dat u de (succesvolle) activiteiten voortzet in de toekomst?*

Bron: Enquêtes onder regievoerders van coalities en scholen, bewerking SEO/Sardes (2025)

6.2 Schouwen

Bestedingsdoelen

In de eerste schouwronde bleek dat coalities uiteenlopende keuzes maken in de besteding van de middelen binnen de regeling School en Omgeving. Sommige richten zich vooral op de uitvoering van activiteiten, terwijl anderen ook investeren in coördinatie, kwaliteitsverbetering en kennisdeling. Ook in de tweede schouwronde lopen de bestedingsdoelen van de coalities uiteen. Sommige coalities besteden een aanzienlijk deel van de subsidie aan (externe) coördinatie en organisatie, terwijl andere coalities de middelen uitsluitend inzetten voor de uitvoering van activiteiten en/of materialen. Coalities gebruiken subsidie ook voor ICT-middelen, bijvoorbeeld voor een app waarmee leerlingen zich kunnen inschrijven voor activiteiten. Wanneer coalities voor de uitvoering van het programma aanvullend gebruik maken van andere subsidies dan School en Omgeving, geven ze aan het niet altijd helder te hebben welke uitgaven vanuit welke middelen gefinancierd worden.

Uit beide schouwronden blijkt dat de manier waarop de middelen worden ingezet te maken lijkt te hebben met de fase waarin de betreffende scholen zich bevinden. In de eerste schouwronde zagen we dat scholen die al langer bezig zijn met een breder aanbod de subsidie ook benutten voor het maken van een

kwaliteitsslag, terwijl startende scholen vooral bezig zijn met het realiseren van voldoende activiteiten. Tijdens de tweede schouwronde horen we dat scholen die al langer deelnemen aan School en Omgeving in plaats van de basissubsidie ook de extra kennisdelingssubsidie[13] voor kwaliteitsverbetering benutten — zowel binnen als buiten hun coalitie.

In de eerste schouwronde vroeg geen enkele school een ouderbijdrage voor de activiteiten, in de tweede schouwronde doet één coalitie dat wel (bijv. €2 per activiteit). De activiteiten zijn populair en de school gaat niet streng om met het innen van dit bedrag, maar ziet de bijdrage als een manier om vrijblijvendheid te verkleinen. Het idee is dat ouders door te betalen een vorm van commitment tonen en hun kinderen daardoor actiever aanmoedigen om ook daadwerkelijk deel te nemen, zodat zij minder snel wegblijven na inschrijving. Tegelijkertijd kan het vragen van een bijdrage deelname juist verlagen voor gezinnen voor wie zelfs een kleine financiële drempel effect heeft, wat maakt dat deze keuze zowel voor- als nadelen kent vanuit het perspectief van gelijke kansen.

Toereikendheid van het subsidiebedrag

Uit de eerste schouwronde bleek dat coalities sterk verschillen in hoe zij de regeling School en Omgeving uitvoeren en dat zij daardoor het subsidiebedrag verschillend ervaren: voor de één is het voldoende en voor de ander niet. Vooral coalities die de middelen over meerdere scholen verdelen of met een starterssubsidie direct breed zijn gestart, komen tekort. Scholen die de regeling inzetten ter versterking van een bestaande visie maken vaak doordachte keuzes, waarbij zij het beschikbare budget zeer gericht inzetten en waar nodig aanvullen met andere subsidies of interne herverdeling van middelen (bijvoorbeeld door formatie en taken anders te organiseren). Hierdoor kunnen zij hun bestaande visie versterken zonder boven het beschikbare budget uit te stijgen.

Ook in de tweede schouwronde ervaren de coalities het subsidiebedrag verschillend. Een enkele coalitie geeft aan middelen over te hebben, vanwege de beperkte tijd om het programma op te zetten. Andere coalities reserveerden bewust middelen zodat zij ook na afloop van de regeling 2023-2025 activiteiten konden doorzetten. Een paar coalities geeft aan niet uit te komen met het subsidiebedrag. Bijvoorbeeld omdat zij de subsidie over meerdere scholen verdelen (ook over scholen zonder recht op subsidie). Omdat scholen alleen kunnen verantwoorden over activiteiten op scholen binnen de regeling, komen zij in de knel. Ook hoorden we in de tweede schouwronde van een praktijkschool dat de subsidie voor hen tekortschiet. Hier wordt onderwijs geboden in kleinere klassen en de activiteiten moeten in verband met de doelgroep ook in kleine groepen worden aangeboden, terwijl hetzelfde bedrag per leerling per uur geldt als in het regulier onderwijs. Daardoor komen ze financieel in de knel.

Verbinden van subsidiestromen

Veel coalities combineren de regeling School en Omgeving met andere financieringsbronnen om hun programma mogelijk te maken of te versterken. Zo dragen gemeenten soms bij aan de organisatie van het buitenschoolse aanbod, of subsidiëren zij maatschappelijke organisaties die daardoor een lager tarief kunnen rekenen aan scholen. Ook worden middelen uit andere regelingen, zoals de Brugfunctionaris-regeling, gemeentelijke fondsen of het onderwijsachterstandenbudget, verbonden aan School en Omgeving. Op sommige scholen leidt dit tot een integraal programma waarin verschillende subsidiestromen samenkomen en moeilijk zijn te onderscheiden. Scholen geven aan dat hierdoor soms onduidelijk is welke activiteiten precies uit de School en Omgeving-middelen worden bekostigd en hoe het budget zich verhoudt tot andere financieringsbronnen.

Beheer over de subsidiemiddelen

In de vorige schouwronde kwamen verschillende opties voorbij om het subsidiebedrag te beheren: scholen vragen individueel de subsidie aan en beheren deze zelf (onafhankelijk), scholen vragen als coalitie subsidie

[13] Coalities konden extra subsidie aanvragen om de eigen of andere coalities te versterken op het gebied van kennisdeling of hulpmiddelen.

aan en de subsidie wordt beheerd en soms zelfs herverdeeld door het schoolbestuur of de projectleiding of het subsidiebedrag van een coalitie scholen is in beheer bij de gemeente.
De coalities uit de tweede schouwronde maakten allemaal deel uit van een bredere coalitie en het subsidiebedrag werd voornamelijk beheerd door de schoolbesturen of door de scholen zelf. Ook werden soms middelen binnen een coalitie herverdeeld over de scholen, op basis van omvang van de school en/of mate van achterstanden.
In de eerste schouwronde namen twee scholen deel die individueel de subsidie hadden aangevraagd. In de tweede schouwronde maakte iedere bezochte school deel uit van een coalitie van meerdere scholen. Eén van de regievoerders van deze coalities uitte zijn kritiek op scholen in de regio die zelfstandig de subsidieregeling aanvragen en eigen regie voeren over het programma. De projectleider is van mening dat de meerwaarde van de gezamenlijkheid van de coalitie hiermee verloren gaat. Middelen blijven zo vooral bij individuele scholen liggen en worden minder ingezet voor verbinding met de 'omgeving'. *"De subsidie is net zoveel van de omgeving als van de school.",* aldus de projectleider.

Onzekerheid door gebrek aan structurele financiering

Zo goed als alle coalities uit zowel de eerste als de tweede schouwronde geven aan dat de continuïteit van het programma School en Omgeving onder druk staat door de tijdelijke aard van de financiële middelen. Hoewel het huidige subsidiebedrag meestal toereikend is voor het organiseren van activiteiten, beperkt de onzekerheid over toekomstige toekenningen coalities in hun investeringen, duurzame samenwerking met partners, en het opzetten van structurele activiteiten en planning. Een paar coalities overwegen om het School en Omgeving programma af te bouwen wanneer bepaalde scholen geen subsidie toegekend krijgen in de nieuwe (inmiddels ingegane) subsidieronde[14]. Coalities uiten een duidelijke wens voor structurele financiering met zekerheid over de hoogte van subsidiebedragen, zodat coalities en scholen het programma School en Omgeving op een duurzame wijze kunnen (door)ontwikkelen.

Zoals ook bij de vorige schouwronde leggen coalities reserves aan om de niet-structurele aard van de subsidie School en Omgeving op te kunnen vangen. Een aantal coalities reserveert een deel van de subsidie 2023-2025 om het aanbod voorlopig te kunnen voortzetten, bijvoorbeeld als bepaalde schoolvestigingen geen toekenning ontvangen binnen de subsidieregeling 2025-2028. Andere coalities benutten verschillende financieringsstromen om zo toch continuïteit te kunnen waarborgen van het extra aanbod.

Over de subsidie en de verantwoording

Tijdens de eerste schouwronde gaven scholen aan dat het hoge tempo van uitgaven en de administratieve verantwoording het lastig maken om het programma duurzaam en kwalitatief goed op te zetten. In de tweede schouwronde ging het gesprek vooral over de onzekerheid over de voortzetting van de subsidie. Meerdere coalities wisten al dat sommige van hun scholen waarschijnlijk niet in aanmerking zouden komen voor de nieuwe subsidieronde, waardoor zij scherpe keuzes moeten maken over het vervolg van het programma. Daarnaast gaf een regievoerder aan dat ook de focus op kwantiteit van activiteiten (vijf uur per week) bij hen ten koste gaat van de kwaliteit: "*Vijf uur per week aanbod voor een bepaald aantal kinderen betekent dat je niet altijd vanuit visie te werk gaat. Wij houden er meer van om hierover goed na te denken zodat we ook al bezig kunnen zijn met verduurzaming en het werken aan de randvoorwaarden om [het programma] een succes te kunnen laten worden. […] Tijdsdruk en werken aan kwaliteit gaan niet goed hand in hand."*

[14] Tijdens de schouwen wisten de scholen en coalities nog niet of ze voor de periode 2025-2028 weer subsidie zouden krijgen.

7. Ervaren succesfactoren en knelpunten

Wat zijn succesfactoren en wat knelpunten van het programma School en Omgeving? Dit vroegen we in de vragenlijsten met open vragen en bespraken we ook in de schouwen. Omdat de antwoorden veel op elkaar lijken, beschrijven we de resultaten van vragenlijsten en schouwen in dit hoofdstuk samen. Kwam een succesfactor of knelpunt vooral voor bij óf de vragenlijsten óf de schouwen, dan geven we dat aan. We richten ons vooral op de laatste meting. Speelt een succesfactor of knelpunt al langer, dan benoemen we dat ook. We starten beide paragrafen met de meest genoemde punten in de vragenlijst in schooljaar 2023-2024. De gebruikte citaten komen zowel uit de vragenlijsten als de schouwen.
Sommige thema's kennen twee gezichten: die worden zowel als succesfactor als knelpunt ervaren en komen daarom in beide paragrafen voor.

De gegeven antwoorden van respondenten lijken soms tegenstrijdig aan en voor een deel positiever dan de antwoorden die we in de vorige hoofdstukken presenteerden. We hebben hier geen duidelijke verklaring voor. We geven de verschillen aan waar ze aan de orde zijn, en benoemen hier ook expliciet dat de benoemde succesfactoren en knelpunten geen representatief beeld geven van alle onderzoeksresultaten.

7.1 Succesfactoren

Met de term 'succesfactoren' beoogden we informatie op te halen over factoren die bijgedragen hebben aan successen. In de antwoorden in de vragenlijst en de schouwen valt op dat respondenten dit hebben opgevat als randvoorwaarden voor succes, maar ook heel vaak als vraag naar succes (iets wat bereikt is). Dit hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk van elkaar te scheiden. Eerst beschrijven we de genoemde randvoorwaarden voor succes die in de schouwen en vragenlijsten naar voren kwamen, daarna beschrijven we bondig de successen die zijn genoemd door respondenten.

Top 6 succesfactoren uit de vragenlijst meting 2 (over schooljaar 2023-2024)
1. Sterke verbinding tussen scholen en (coalitie)partners
2. Divers activiteitenaanbod
3. Structureel en voorspelbaar activiteitenaanbod
4. Activiteitenaanbod laten aansluiten bij de doelgroep
5. Enthousiasme tussen betrokkenen en (coalitie)partners
6. Activiteitenaanbod aangeboden vanuit visie

Sterke verbinding tussen scholen en partners

Als scholen, externe aanbieders, schoolbesturen en de gemeente, elkaar goed kennen ontstaan makkelijker een sterke verbinding en een effectieve samenwerking. Zeker als er enthousiasme is om samen te werken en er een positieve dynamiek is, blijkt uit de vragenlijst. Het helpt om voldoende af te stemmen en korte lijntjes met elkaar hebben, zodat snel geschakeld kan worden bij de ontwikkeling en uitvoering van het activiteitenaanbod, blijkt uit vragenlijst en schouwen. Bovendien kunnen scholen of schoolbesturen in een samenwerkingsverband kennis en ervaring kunnen uitwisselen. Zo benoemt een gemeente in de vragenlijst de volgende succesfactor: "*De succesvolle netwerkbijeenkomsten die we […] samen met de schoolbesturen hebben georganiseerd waarmee scholen van elkaar konden leren en als coalitie samen kunnen groeien.*"
Gezamenlijke evaluaties met de coalitiepartners zorgen daarnaast voor een lerende cultuur waarin ervaringen worden besproken, verbeterd en benut voor kwaliteitsontwikkeling. Veel coalities hebben ondanks de tijdelijke subsidie als doel om een duurzaam netwerk te creëren dat ook nog voort kan bestaan ná afloop van de subsidie.

Zorgvuldige selectie van aanbieders

Een succesfactor die nauw aansluit op de vorige is de zorgvuldige selectie van aanbieders, blijkt uit vragenlijsten en schouwen. Meerdere scholen geven aan graag aanbieders uit de wijk te kiezen met eenzelfde visie, zodat het aanbod van School en Omgeving past bij de onderwijsdoelen van de school en de behoefte van de doelgroep. Gesprekken vooraf tussen coalitie/school en de aanbieder helpen hierbij, waarin wederzijdse verwachtingen worden uitgesproken en concrete plannen kunnen worden gemaakt. Daar waar de relatie tussen de school en aanbieder stevig en gelijkwaardig is, zien we ook tevreden samenwerkingspartners. Zo zei een aanbieder in een schouw: "*De school neemt ons serieus in onze expertise en geeft ons de ruimte om mee te denken over de ontwikkeling van het aanbod. Dit maakt dat [onze uitvoerders] graag voor deze school werken en met deze houding versterken school en aanbieder elkaar."* Eén van de coalities speelt hierin een sleutelrol door aanbieders te ondersteunen met professionalisering, intervisie en trainingen, wat de kwaliteit van het aanbod verder versterkt.

Duidelijke verantwoordelijkheden en sterke coördinatie

Het gebrek aan afstemming en coördinatie werd in het begin van de subsidieregeling vooral als knelpunt ervaren. Naarmate de regeling langer liep, werd echter ook de andere kant van de medaille zichtbaar: duidelijke verantwoordelijkheden en een sterke coördinatie zijn juist belangrijke succesfactoren voor een goed functionerende samenwerking binnen School en Omgeving.

Op scholen waar een toegankelijke coördinator aanwezig is – iemand die de school en haar leerlingen en de ouders goed aanvoelt – verlopen organisatie, communicatie en afstemming merkbaar soepel en kan de werkdruk van het schoolteam afnemen. "*De coördinatoren van School en Omgeving hebben in no-time een ongelooflijk mooi aanbod weten op te zetten, […] Er was een prachtig divers en inspirerend aanbod waardoor de ouders direct hun kinderen wilden aanmelden, er was een groot enthousiasme voor het aanbod",* aldus een school in de vragenlijst.

Ook het aanstellen van een coalitiebrede projectleiding die een strategische rol op zich neemt blijkt een doorslaggevende factor. In de vragenlijst licht een van de scholen dit als volgt toe: "*[Het is een succesfactor] dat we van incidenteel naar structureel zijn gegaan en vanuit visie werken in plaats van op interventieniveau".* Het helpt daarbij als de projectleider ervaring heeft met andere scholen of gemeenten, zodat diegenen gebruik kan maken van de geleerde lessen van anderen.

Daarnaast bevordert een proactieve en ervaren schoolleider een succesvolle uitvoering van School en Omgeving, zo wordt in een schouw gezegd: "*Een S&O-school vraagt andere competenties van een directeur dan een niet S&O-school. Deze moet een actieve houding hebben, innovatief zijn, lef durven tonen, want soms moet je tegen je bestuur ingaan. De aanhouder wint, dus een ervaren directeur helpt.*" Het werk van een schoolleider wordt hierbij effectiever wanneer het schoolbestuur of zelfs de gemeenteraad het initiatief ondersteunt en actief meewerkt. Ook de betrokkenheid van het schoolteam zelf wordt als randvoorwaarde van succes gezien: "*Als je dit goed wil neerzetten, heb je iedereen nodig."*

Toegankelijk en divers activiteitenaanbod op maat

Structureel en voorspelbaar aanbod

Een structureel en voorspelbaar aanbod is een belangrijke succesfactor als het gaat om de opkomst van leerlingen bij activiteiten. De opkomst lijkt het beste te zijn als er altijd aanbod is, op verwachte tijden, zodat deelname een 'gewoonte' wordt, of als het aanbod semi-verplicht is en deelname als vanzelfsprekend wordt gezien. Tegelijkertijd blijkt op andere scholen dat juist vrijwillige deelname leidt tot meer intrinsieke motivatie, betrokkenheid en plezier bij leerlingen. Daarmee wordt duidelijk dat het streven naar brede deelname en het vergroten van motivatie en plezier soms op gespannen voet staan met elkaar.

Vooral in het voortgezet onderwijs blijkt integratie van activiteiten *in* het rooster deelname te verhogen: leerlingen ervaren het als onderdeel van hun schooldag (soms ook in de pauze), en docenten kunnen het actief onder de aandacht brengen. Ook voor aanbieders is een vaste structuur aantrekkelijk, doordat zij op regelmatige tijden diensten kunnen leveren en beter kunnen plannen.

Locatie van activiteiten

Ook activiteiten die in of direct bij de school plaatsvinden, verlagen de drempel voor deelname. Dit geldt vooral voor jongere of kwetsbare leerlingen (bijv. leerlingen van een ISK). Een vertrouwde omgeving met eventueel sociale ondersteuning door jeugdwerkers zorgt voor veiligheid en bekendheid bij zowel kinderen als ouders. Ook al is er begeleiding of vervoer: wanneer activiteiten te ver weg zijn, haken veel leerlingen af vanwege de afstand en hun onbekendheid met de omgeving, of ze gedragen zich minder goed op de andere locatie. Een betrokkene in de laatste schouwronde verwoordde dit als volgt: *"Gezinnen hebben een struingebied waarin ze hun activiteiten ondernemen. Dat stukje is vertrouwd. Buiten dat stukje voelt het ver weg. Kinderen spelen op een bepaald plein. Is er een activiteit op een ander plein, dan komen ze niet."* Eén geschouwde coalitie laat het tegenovergestelde zien met activiteiten op verschillende plekken in de wijk die toegankelijk zijn voor alle leerlingen van de drie scholen. De coalitie geeft aan dat dit goed werkt, maar wel even tijd kostte om dit op te bouwen.

Planning van activiteiten

Ook de planning van de activiteiten blijkt bepalend voor het bereiken van leerlingen. Scholen kiezen verschillende strategieën om zoveel mogelijk deelname te realiseren. Het integreren van (een deel van) het aanbod tijdens de reguliere schooldag zorgt ervoor dat alle leerlingen kunnen deelnemen, ongeacht thuissituatie of opvangmogelijkheden. Daarnaast plannen veel coalities activiteiten direct na schooltijd, zodat leerlingen zonder tussentijdse afleiding kunnen aansluiten. Sommige aanbieders gaan verder en organiseren activiteiten later in de middag. Om te voorkomen dat leerlingen in de tussentijd afhaken of naar huis gaan, creëert een school een 'huiskamer': een plek waar leerlingen kunnen verblijven, ontspannen of huiswerk maken totdat hun activiteit begint.

Divers activiteitenaanbod op maat

Het werkt volgens respondenten goed om een divers activiteitenaanbod aan te bieden op scholen waarbij wordt afgestemd op de doelgroep. Vooral in de vragenlijsten wordt de diversiteit van het aanbod als succesfactor genoemd, wat bijdraagt aan deelnamecijfers en enthousiasme, want er is voor 'elk wat wils'. Zo beschrijft een school in de vragenlijst: *"[Een succesfactor was] dat we na schooltijd voor elk kind in elke leeftijdsgroep wel een goed aanbod hadden en daarnaast tijdens de pauzeactiviteiten een goed aanbod hadden waar alle kinderen profijt van hadden. We hadden meer dan 10 uur naschools aanbod met heel diverse activiteiten: sport, koken, meidengroep, huiswerkklas, beeldende vorming, muziek, techniek."*
In de schouwen komt vooral de aansluiting van het aanbod op de leerlingenpopulatie (bijv. leerlingen uit een kwetsbare wijk, ISK, PRO, speciaal onderwijs) naar voren, met aandacht voor lestijden, vervoer, gestructureerde versus vrije activiteiten en groepsgrootte. Door in het activiteitenaanbod maatwerk te leveren waarin ruimte is voor behoeften, interesses en de leefwereld van leerlingen en ouders, zorgen scholen voor een hoge deelname en betrokkenheid.
Tijdens de activiteiten werkt het goed om te zorgen voor actieve, zintuigelijke betrokkenheid van de kinderen. Uitvoerders noemen het geven van rollen en verantwoordelijkheid aan kinderen, hun initiatief volgen, kinderen laten presenteren, fysieke activiteiten (bijv. freerunning, basketballen), en zorgen dat er praktische en resultaten uit volgen (bijv. een gerecht, meubel of ander creatief product).

Kleine groepen

De geschouwde scholen geven aan dat zij graag activiteiten in kleine groepen (van 10 tot 12 leerlingen) aanbieden. Dit geldt in het bijzonder voor scholen met leerlingen die meer ondersteuning nodig hebben, zoals praktijkonderwijsscholen, internationale schakelklassen en scholen met speciaal onderwijs. Deze kleinschaligheid zorgt voor betrokken leerlingen, een hoge kwaliteit en een goede groepsdynamiek. Tegelijkertijd brengt een beperkte groepsgrootte ook de uitdaging met zich mee dat bij populaire activiteiten het aantal plekken snel gevuld is, wat soms leidt tot teleurstelling bij leerlingen en ouders. Daarbij zijn activiteiten voor kleine groepen duur.

Een doorgaande lijn

De doorgaande lijn tussen het binnen- en buitenschools aanbod wordt regelmatig als succesfactor genoemd. Daarmee kunnen wel verschillende vormen van de doorgaande lijn bedoeld worden:

- in pedagogiek en didactiek (bijv. één pedagogisch klimaat),
- in inhoud (activiteiten die aansluiten op of verdiepen wat in de les aan bod komt),
- in visie, afspraken en taalgebruik,
- in de inzet van bekende aanbieders of gezichten, bijvoorbeeld van jongerenwerkers of leraren die zowel tijdens de reguliere schooldag als in de verrijkte schooldag een rol spelen.

Een doorgaande lijn tussen school en buitenschoolse activiteiten lijkt bij te dragen aan de pedagogische samenhang tussen de schoolwereld en de leefwereld van leerlingen. Een school verwoordde het in de laatste schouwronde als: "*Op school werken we aan gelijke ontwikkelkansen. Onze partners werken buitenschools aan gelijke loopbaankansen. Zo sluiten we op elkaar aan en werken we samen aan gelijke kansen*." In de praktijk is een doorgaande lijn echter niet altijd haalbaar, omdat het aanbod lastig te integreren valt binnen het reguliere onderwijsprogramma of het veel van aanbieders vraagt om het aanbod hierop aan te passen.

Middelen

Zoals ook naar voren kwam in de terugblik op het jaar 2023-2024, noemen respondenten van de schouwen en vragenlijst ook in het laatste schooljaar dat de financiële middelen van School en Omgeving cruciaal zijn voor het bewerkstelligen van een buitenschools aanbod, het stimuleren van een goede samenwerking tussen coalitiepartners en het bereiken van een kwetsbare doelgroep.

Successen: kansengelijkheid, enthousiasme en verbinding

Zoals genoemd vatten de respondenten de vraag naar succesfactoren regelmatig op als vraag naar successen. In deze paragraaf vatten we de genoemde successen kort samen. Ze zijn in lijn met de antwoorden die bij de expliciete vraag naar successen werden gegeven (zie hoofdstuk 5 'Ervaren effecten').

Ten eerste heeft het programma School en Omgeving volgens respondenten bijgedragen aan bevordering van kansengelijkheid, doordat leerlingen uit (financieel) kwetsbare gezinnen toegang kregen tot activiteiten op het gebied van cultuur, sport en andere disciplines die anders voor hen niet beschikbaar zouden zijn. Het naschoolse aanbod leidde tot grote(re) deelname aan activiteiten (dan verwacht), met enthousiasme van leerlingen, ouders en leraren als belangrijke motor. Hierdoor konden kinderen talenten ontdekken, competenties ontwikkelen en werd hun schoolplezier en sociaal-emotioneel welzijn vergroot. Zoals ook bij de eerdere schooljaren gaven respondenten in de schouwen en vragenlijsten aan successen te ervaren voor de cognitieve ontwikkeling van leerlingen.

Ten tweede versterkt het programma School en Omgeving volgens respondenten de onderlinge verbindingen: relaties tussen leerlingen, tussen leerlingen en leraren, maar ook tussen coalitiepartners (scholen en/of schoolbesturen) en bewoners en organisaties in de wijk. De samenwerking tussen scholen, welzijnswerk, aanbieders, vrijwilligers en ouders nam toe, en er ontstond een netwerk van professionals dat structureel bijdraagt aan de schoolomgeving. Het resultaat is volgens respondenten een veilig, stimulerend en samenhangend school- en wijkklimaat.

7.2 Knelpunten

In de vragenlijsten en schouwen geven respondenten eenduidigere antwoorden op knelpunten dan op succesfactoren. We zien daarbij vooral overeenkomsten met de genoemde knelpunten uit de eerdere meting (over schooljaar 2023-2024).

Top 5 knelpunten uit de vragenlijst meting 2 (over schooljaar 2023-2024)
1. Beschikbaarheid van kwalitatief goede aanbieders en personeel
2. Onzekerheid van de subsidie vanwege tijdelijkheid en veranderingen in subsidievoorwaarden
3. Tijdsinvestering van organisatie en administratie
4. Bereik van de doelgroep
5. Beschikbaarheid van ruimtes

Beschikbaarheid en kwaliteit aanbieders

Zoals ook uit de vorige ronde van vragenlijst en schouwen bleek, signaleren scholen opnieuw uitdagingen in kwaliteit en beschikbaarheid van aanbieders en personeel. Het is moeilijk of duur om gekwalificeerde uitvoerders (zowel intern als extern) te vinden die zowel inhoudelijk als pedagogisch-didactisch onderlegd zijn en aansluiting kunnen vinden bij de doelgroep. Vanwege personeelstekorten en -wisselingen lukt het scholen niet goed om continuïteit in het aanbod te bieden. In enkele gevallen komen aanbieders niet opdagen en is vervanging niet mogelijk.

Een belangrijk aandachtspunt is de pedagogisch-didactische kwaliteit van uitvoerders, die volgens scholen vaak tekortschiet, zo blijkt zowel uit de schouwen als de vragenlijsten en wordt als volgt in de schouwen benoemd: "*In de praktijk bleek dat sommige aanbieders onvoldoende toegerust waren, wat ertoe leidde dat leerlingen voortijdig afhaakten of de activiteiten als weinig leerzaam of leuk ervaarden*." Het motiveren van leerlingen door aan te sluiten op hun niveau, de leefwereld en cultuur lukt niet elke aanbieder. Ook differentiatie en verdieping in het aanbod ontbreekt weleens, omdat veel activiteitenaanbod nieuw is en gericht op kennismaking met verschillende vakgebieden en activiteiten. Tekortkomingen van aanbieders en personeel worden vaak pas zichtbaar na uitvoering van activiteiten en een (telefonisch) kennismakingsgesprek vooraf blijkt dan onvoldoende. Om de tekortkomingen te ondervangen, begeleiden sommige scholen zelf de uitvoerders bij de ontwikkeling van pedagogisch-didactische vaardigheden wanneer hun eigen organisatie dit niet doet.

De hier beschreven zorgen over de kwaliteit van de aanbieders lijken in tegenspraak met de positieve beoordeling van de kwaliteit zoals beschreven in paragraaf 4.2. Waar dat verschil door komt, kunnen we niet verklaren. Mogelijk zijn scholen uiteindelijk tevreden met de aanbieders die ze hebben (de resultaten in 4.2), maar wordt bij de vraag naar knelpunten vooral gereflecteerd op de moeite die het kost om aan goede aanbieders te komen en ze te houden.

Financiële onzekerheid van de subsidie

De financiële onzekerheid en inrichting van de subsidieregeling blijft één van de grootste knelpunten die naar voren komt uit de vragenlijsten en schouwen. Het voornaamste is dat de tijdelijke en veranderlijke aard van de subsidie structurele borging moeilijk maakt en ervoor zorgt dat scholen terughoudend zijn in investeringen of geen duidelijkheid kunnen bieden richting hun leerlingen en hun ouders en externe aanbieders. Sommige coalities vangen de onzekerheid op door meerdere subsidies aan elkaar te verbinden, maar dat leidt wel tot onduidelijke overlap en verwarring in de begroting. Ook de late toekenning, soms nadat scholen hun jaarrooster en planning al rond hebben, maakt het voor een aantal coalities moeilijk om de subsidie goed in te zetten (zie ook paragraaf 6.1). In het schooljaar 2024-2025 werd vooral het uitvallen van scholen in de subsidieregeling van 2025-2028 benoemd. Dit leidt tot grote teleurstelling, zoals ook uit de vragenlijst naar voren kwam: "*Dat de subsidie voor deze school gaat stoppen voelt als drie jaar keihard werken in de prullenbak. Hele waardevolle ontwikkelingen moeten nu stoppen*".

Tijdsinvestering van organisatie en administratie

Onveranderd is de flinke tijdsinvestering die het programma School en Omgeving met zich meebrengt, zo blijkt uit zowel de vragenlijsten als de schouwen. Het coördineren en uitvoeren van buitenschoolse activiteiten vraagt veel tijd bovenop reguliere werkzaamheden, vooral bij kleine teams zonder extra uren of ondersteuning. Er zijn niet genoeg uren om altijd een 'achtervang' van een leraar te hebben tijdens activiteiten, bijvoorbeeld om eventuele incidenten tijdens activiteiten te voorkomen. Daarnaast wordt ook weer in de laatste schouwronde en vragenlijstmeting genoemd dat de aanvraag en verantwoording van de subsidie als zeer administratief belastend wordt ervaren. Mogelijk wordt het bij sommige scholen nog meer als belastend ervaren omdat subsidie op schoolniveau in plaats van coalitieniveau moet worden aangevraagd. In een schouw werd hierover opgemerkt: "*Scholen vonden het fijn dat ze zelf niet veel hoefden te regelen, maar nu ligt de verantwoordelijkheid meer bij de scholen en dat levert werkdruk op.*" Deze observatie sluit aan bij de resultaten uit paragraaf 5.1 (Ervaren effecten), waarin wordt aangegeven dat de werkdruk bij leraren niet is verhoogd door School en Omgeving, maar wel bij de schoolleiding. De

toegenomen belasting lijkt vooral te liggen in het feit dat scholen nu meer rollen zelf moeten oppakken binnen de uitvoering van School en Omgeving. Waar deze taken in sommige coalities eerder op een hoger niveau werden belegd, krijgt de schoolleiding nu vaker (delen van) de strategische rol (zoals de subsidieaanvraag en verantwoordelijkheid voor verantwoording) erbij.

Bereiken van de meest kwetsbare leerlingen

Een blijvend knelpunt is het werven en bereiken van leerlingen en ouders voor buitenschoolse activiteiten, waardoor de deelname van de meest kwetsbare leerlingen soms achterblijft. Al zien we ook hier in paragraaf 3.1 (aanbod) dat de meeste scholen er in slagen ook de meest kwetsbare leerlingen te bereiken. Ouders vormen een belangrijke schakel bij het bereiken van de leerlingen, maar zij zijn vaak moeilijk aan te haken wanneer er sprake is van taal- of cultuurverschillen, beperkte digitale vaardigheden, concurrentie met opvanguren of volle agenda's en zorgtaken (voor zowel ouders als kinderen). Uit de schouwen blijkt dat er bij het aanmelden voor activiteiten niet of nauwelijks aandacht is voor het extra motiveren en/of het reserveren van plekken voor leerlingen uit de doelgroep, bijvoorbeeld door docenten of mentoren. Wanneer leerlingen zijn aangehaakt bij het activiteitenaanbod, is het lastig om ze ook structureel te laten deelnemen. Een school omschrijft als volgt in de vragenlijst: "*Ondanks het brede en toegankelijke aanbod namen juist de leerlingen die het meest baat zouden hebben bij deze activiteiten vaak niet deel, bijvoorbeeld door onbekendheid of weinig betrokkenheid vanuit ouders/verzorgers. […] Dit benadrukt de noodzaak om specifieke strategieën te ontwikkelen die gericht zijn op het activeren en ondersteunen van deze kwetsbare groep, bijvoorbeeld door meer gerichte werving, samenwerking met hulpverleners, of aanvullende ondersteuning voor ouders.*"

Met name in het voortgezet onderwijs gelden specifieke uitdagingen, zoals de vrijblijvendheid van deelname aan activiteiten, wisselende roosters, het ontbreken van vast contact met leraren en dat veel scholen een regiofunctie hebben (dus leerlingen komen van ver, ook voor activiteiten). Uit de schouwen blijkt dat voor internationale schakelklassen, praktijkonderwijs en het speciaal onderwijs extra uitdagingen gelden, waar leerlingen vaak andere prioriteiten hebben (het huishouden, bijbanen, extra zorgondersteuning) dan deelname aan buitenschoolse activiteiten of ver moeten reizen.

Ruimtegebrek en logistieke uitdagingen

In zowel de vragenlijsten als de schouwen benoemen scholen als knelpunt dat er onvoldoende (geschikte) ruimtes zijn voor de uitvoering van hun programma School en Omgeving. Ook in paragraaf 3.2 (Activiteitenaanbod) wordt duidelijk dat naast de eigen school nog verschillende andere locaties worden gebruikt voor het aanbod, met name sportlocaties.

Binnen de school zijn de lokalen vaak al in gebruik voor onderwijsactiviteiten of opvang, of er is geen *geschikte* ruimte voor activiteiten als koken, techniek, handvaardigheid of sport. Zoals in de vragenlijst wordt opgemerkt: "*Het is een knelpunt om een geschikte ruimte te vinden die niet verstorend werkt voor de leerkrachten na schooltijd.*"

Daarnaast ervaren leerkrachten het gebruik van onderwijslokalen ná schooltijd regelmatig als werkdruk verhogend: zij kunnen niet in hun eigen lokaal voorbereiden en treffen het lokaal na afloop soms rommelig aan, wat extra tijd en afstemming vraagt. Om die reden kiezen scholen er soms voor om te rouleren in lokalen, maar dit vraagt eveneens organisatie en afstemming.

Bovendien zijn reguliere groepslokalen niet altijd ideaal voor de vaak vrijere, meer praktijkgerichte buitenschoolse activiteiten, omdat ze qua ruimte, indeling en materialen minder goed aansluiten op activiteiten als koken, techniek of kunst.

Alternatieve locaties buiten de school, zoals wijkcentra of de bibliotheek, zijn binnen veel gemeenten beperkt beschikbaar en logistiek soms lastig voor ouders te bereiken, zeker bij meerdere kinderen of langere reistijden.

Beperkte coördinatie en communicatie

Bij veel coalities verloopt de coördinatie goed en kijkt het merendeel van de respondenten positief terug op de samenwerking binnen de coalitie (zie paragraaf 2.2). Toch ervaren andere coalities en scholen de benodigde coördinatie en communicatie (vooralsnog) als belastend. Een vaak genoemde oorzaak is het

gebrek aan capaciteit. Wanneer coalities en/of scholen geen coördinatoren hebben, blijkt het organiseren van het activiteitenaanbod complex en verloopt de uitvoering minder soepel. In de vragenlijst schrijft een respondent: "*Het grootste knelpunt was de afstemming van planning en logistiek tussen de verschillende betrokken partijen binnen de regeling. Omdat de regeling meerdere organisaties en processen omvatte, vroeg dit om goede coördinatie en duidelijke afspraken. De administratieve en organisatorische druk was daardoor relatief hoog, wat soms leidde tot vertragingen in de uitvoering*." Daarnaast is de regellast voor kleine scholen naar verhouding hoog, zoals ook uit de vragenlijsten blijkt: "*Het neerzetten van de organisatie en coördinatie vanuit de school is nauwelijks te realiseren voor een kleine school.*"

Geringe betrokkenheid van partners

De ervaringen van samenwerkende coalities laten twee kanten van dezelfde medaille zien: samenwerking kan een belangrijke succesfactor zijn (zie paragraaf 7.1 'Sterke verbinding tussen partners'), maar is in de praktijk ook een knelpunt. Het blijft voor veel coalities moeilijk om tot een constructieve samenwerking te komen, zoals in het vorige monitoringsrapport ook werd genoemd. De mate van betrokkenheid tussen scholen, partners en de gemeente bij de uitvoering van School en Omgeving verschilt sterk. Op schoolniveau ontbreekt soms eigenaarschap, en tussen scholen is er niet altijd sprake van onderlinge afstemming of kennisdeling, zo wordt gezegd in een schouw: "*In het overleg met directeuren en de gemeente is besproken of de scholen meer ervaringen met elkaar zouden kunnen delen, zodat niet iedere school zelf het wiel hoeft uit te vinden*." Daardoor lukt het sommige coalities (nog) niet om meer te worden dan de som der delen. De samenwerking tussen coalitiepartners, zoals de scholen, kinderopvang (bso), welzijnsorganisaties, kunst- en cultuurorganisaties en de gemeente kent uitdagingen: organisaties zijn beperkt beschikbaar (bijv. door volle eigen werkprogramma's, personeelstekorten of wetgeving) of werken vanuit eigen belangen, regels en visies. Hierdoor zijn potentieel waardevolle partners niet betrokken bij de uitvoering van School en Omgeving. De 'afwezigheid' van de gemeente wordt soms als extra belemmerend gezien, omdat zij juist een spin in het web kan zijn bij de verbinding van de verschillende spelers waar zij al contact mee heeft binnen de gemeente.

Beperkte naschoolse tijd

Na schooltijd is er een beperkt tijdsvenster beschikbaar aansluitend aan de onderwijstijd waarin activiteiten aangeboden kunnen worden. Door de beperkte tijdspanne ligt er druk op de vraag naar aanbieders en op de kwaliteit van het aanbod. Dit speelt zowel in stedelijk gebied met meerdere scholen die een buitenschools programma aanbieden en met elkaar concurreren om de beschikbare aanbieders als in minder stedelijk gebied met minder aanbod.

Tot slot zijn de activiteiten van 1 á 2 uur vaak te kort voor aanbieders, met name zzp'ers, om een volwaardige activiteit te verzorgen die financieel rendabel is, mede vanwege voorbereiding, opbouw en afbouw. Aanbieders geven daarom aan dat er de behoefte is aan langere of gekoppelde blokken van activiteiten, of mogelijkheden om activiteiten (deels) onder schooltijd te organiseren. Zo wordt in de vragenlijst genoemd: "*Graag zou ik zien dat S&O structureel wordt en ingezet mag worden onder schooltijd, mits er een goed integraal plan is. Bijvoorbeeld een vakleerkracht die op één dag alle kinderen een bepaalde activiteit kan aanbieden, in plaats van een dure kracht voor twee uurtjes vrijblijvend aanbod*." Het integreren van School en Omgeving activiteiten mag wel binnen de regeling, mits de activiteiten niet in de plaats van reguliere schooltijd worden gegeven. Dit is mogelijk niet bij alle scholen bekend. Ook bleek uit de schouwen dat sommige scholen weliswaar weten dat dit is toegestaan, maar ervoor kiezen niet de schooltijden aan te passen (een impactvolle maatregel voor alle betrokkenen) voor een tijdelijk programma.

8. Inzichten uit de literatuur: van visie naar effectief aanbod

De onderzoeksinstrumenten van deze monitor zijn tot stand gekomen op basis van wat we weten uit de literatuur over vormen van een verrijkte schooldag. In de tweede tussenrapportage van de meerjarige monitor beschreven we uitgebreid wat de literatuur ons vertelt over verrijkend aanbod en effectieve samenwerking en wat dit betekent voor de regeling School en Omgeving (en voor de monitor van de regeling). In deze eindrapportage verdiepen en verbreden we het literatuurhoofdstuk: we verkennen aan de hand van literatuur de visie en doelen die ten grondslag liggen aan School en Omgeving, in relatie tot kansengelijkheid. We starten met het 'wat' – Wat verstaan we onder kansengelijkheid? Aan welke doelen werken we? Welke 'problemen' willen we oplossen? – en beschrijven vervolgens het 'hoe' zoals bekend uit onderzoek – Wat zegt eerder onderzoek over kwaliteit en effectiviteit?

8.1 Wat: een gedeelde visie op kansengelijkheid

Kansengelijkheid in het onderwijs is een zogenoemd *wicked problem*: een complex en hardnekkig vraagstuk zonder eenduidige oplossing[15]. Het raakt aan diepgewortelde maatschappelijke, institutionele en individuele factoren die elkaar voortdurend beïnvloeden. Verschillende betrokkenen – van beleidsmakers tot leraren en ouders – hanteren uiteenlopende perspectieven op wat kansengelijkheid betekent en hoe zij bevorderd kan worden. Die diversiteit aan perspectieven maakt het noodzakelijk om eerst stil te staan bij de onderliggende visie en doelen van beleid en praktijkmaatregelen die kansengelijkheid beogen te versterken.

Theoretische uitgangspunten van de verrijkte schooldag

Beleidsmatig gezien kunnen grofweg twee perspectieven worden onderscheiden die richting geven aan de inrichting van de verrijkte schooldag: gelijke loopbaankansen en gelijke ontwikkelkansen[16].
Het perspectief gelijke loopbaankansen richt zich op het verkleinen van verschillen in onderwijsresultaten en doorstroommogelijkheden. Het gaat om een eerlijke kans op een hoger opleidingsniveau bij gelijke inzet en talent, wat vraagt om gelijke toegang tot leer- en ontwikkelmogelijkheden, bijvoorbeeld via huiswerkbegeleiding of extra ondersteuning in taal en rekenen.
Het perspectief gelijke ontwikkelkansen benadrukt het onderwijs als plek voor brede talentontwikkeling. Daarbij krijgen leerlingen de kans om kennis, vaardigheden en gedrag te ontwikkelen die hen in staat stellen volwaardig mee te doen in de samenleving, bijvoorbeeld via activiteiten op het gebied van sport, kunst of techniek.
Deze perspectieven sluiten elkaar niet uit: een verrijkte schooldag kan juist bijdragen aan beide door zowel cognitieve als brede ontwikkeling te stimuleren. Een gedeelde visie tussen school, gemeente en externe partners over de doelen en inhoud van het aanbod versterkt de kwaliteit van uitvoering[17]. Zo'n gezamenlijke visie bevordert niet alleen draagvlak, maar zorgt er ook voor dat activiteiten coherent zijn en passen binnen de beoogde veranderlogica of *theory of change*: door leerlingen een verrijkt aanbod te

[15] CAOP. (2022, 14 februari). *webinar Kansengelijkheid in het onderwijs - CAOP*. https://www.caop.nl/artikelen/2022/kansengelijkheid-in-het-onderwijs-kan-wel-wat-verontwaardiging-gebruiken/
[16] Burgers, F., & Denessen, E. (2024). Koersen op een complex ideaal: de kansenketen als middel voor evenwichtiger schoolbeleid voor gelijke onderwijskansen. Tijdschrift OnderwijsPraktijk Studies.
[17] Karssen, M., Petit, R., Bruck, S., Conijn, J. M., B. M., & Elshof, D. (2024). Randvoorwaarden om kwaliteit van het programma School en Omgeving te borgen. Kohnstamm Instituut.

bieden, vergroten zij hun plezier, zelfvertrouwen en verbondenheid, ontdekken zij nieuwe talenten en versterken zij hun motivatie en toekomstperspectief. Dat draagt uiteindelijk bij aan kansengelijkheid. Voor een succesvolle uitvoering is het van belang dat alle betrokkenen inzicht hebben in deze *theory of change* en begrijpen hoe hun rol daarin past. Zo is het creëren van een positieve en veilige leeromgeving door docenten een cruciale stap in de veranderlogica: leerlingen die zich gezien en gesteund voelen, nemen actiever deel, ontwikkelen meer zelfvertrouwen en motivatie, en dat draagt uiteindelijk bij aan kansengelijkheid[1717].

8.2 Hoe: van gedeelde visie naar effectief aanbod

Wanneer er een gedeelde visie over de doelen en inhoud van het programma tot stand is gekomen, rijst de vraag: hoe kan deze visie worden vertaald naar een effectief aanbod? Daar gaan we in deze paragraaf op in. Zoals eerder beschreven kan kansenongelijkheid worden beschouwd als een *wicked problem*. Er is niet één partij die de oplossing in handen heeft; meerdere actoren kunnen bijdragen aan het vergroten van kansengelijkheid, mits er draagvlak is en vanuit een gedeelde visie met heldere doelstellingen wordt gewerkt[11]. Zo'n gezamenlijke aanpak vraagt niet alleen om erkenning van de verschillende partijen en hun onderlinge afhankelijkheid, maar ook om de actieve betrokkenheid van eindgebruikers. In het kader van de regeling School en Omgeving betekent dit dat ook leerlingen en ouders een stem krijgen in het vormgeven van activiteiten en doelen.

Theorie over samenwerking

Wanneer een school lokale partners betrekt om een verrijkend aanbod te realiseren, ontstaat een samenwerkingsverband. In zulke verbanden is vaak sprake van gespreid leiderschap: verschillende (lokale) partijen werken samen aan het formuleren en uitvoeren van een gezamenlijke visie, waarbij iedere partner een actieve rol speelt[18]. Onderzoek naar effectieve samenwerking laat zien dat vooral wederkerige relaties, gemeenschappelijke waarden en doelen, consensus en commitment, een bottom-up aanpak en stevig inhoudelijk leiderschap bepalend zijn voor succes[19].

Praktische inrichting van het aanbod

Een goed georganiseerde samenwerking vormt het fundament voor een effectief programma. Maar naast de manier waaróp partijen samenwerken, is ook de inhoud van het aanbod bepalend voor het realiseren van kansengelijkheid. Vervolgens gaan we in op de kenmerken van programma's die bijdragen aan de brede ontwikkeling van kinderen.

Programma's die bijdragen aan kansengelijkheid kenmerken zich door een rijk en samenhangend aanbod dat cognitieve én sociaal-emotionele ontwikkeling stimuleert. Verschillend onderzoek toont als voorwaarden voor kwaliteit: sterke interactie tussen uitvoerder en deelnemer, actieve werkvormen (leren door te doen), samenhang met het curriculum en aansluiting bij de leefwereld van het kind[202122]. Daarnaast zijn goede randvoorwaarden van belang, zoals leren in kleine groepen, regelmatige deelname en veilige en stimulerende ruimtes.

---

[18] Epstein et al. (2002), in Smit, F. C. G. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit: ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen*.
[19] Duin, A., Doornenbal, J., Slot, P., & Leseman, P. (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar: bevindingen uit de wetenschap
[20] Gelijke Kansen Alliantie, (2022). Quickscan School en Omgeving. Het verrijken van schooldagen: wat wij al weten vanuit de wetenschap.
[21] Exalto, R., Bulder, E., & Van Der Vegt, A. L. (2020). De lengte en de breedte. Onderzoek naar effectieve vormen van extra leertijd. Oberon.
[22] Kruiter, J., Fettelaar, D., & Beekhoven, S. (2013). De brede school in een veranderend tijdsgewricht: Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013. Oberon, ITS & Sardes.

Als het doel van de verrijkingsactiviteiten daarnaast ook is dat ze bijdragen aan de cognitieve ontwikkeling van kinderen, dan is het van belang dat er een koppeling is tussen de extra leertijd en het curriculum van de school, dat er extra tijd is voor basisvaardigheden, inzet van directe instructie, hoge verwachtingen van de leerlingen door de uitvoerder en leren in kleine en flexibele groepen[1623].

Is het doel om met de verrijkte activiteiten bij te dragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling, dan is het van belang dat er een breed aanbod is aan verschillende activiteiten, dat leerlingen ervaringsgericht werken, er plek is voor waardevolle peer-interacties, duidelijke regels en normen worden gehanteerd en dat er een relatie wordt opgebouwd tussen kinderen en professionals[17].

Is het doel om bij te dragen aan de talent- en vaardigheidsontwikkeling van kinderen? Onderzoek naar effectieve leertijd benadrukt vier voorwaarden, samengevat in het SAFE-acroniem[12].

Professionaliteit van uitvoerders

Tot slot valt of staat de kwaliteit van verrijkte schooldagen met de professionaliteit van de uitvoerders. Zij moeten vakinhoudelijk, pedagogisch en didactisch vaardig zijn en werken vanuit een gedeelde visie op doelen en aanpak[12]. Belangrijk zijn het kunnen differentiëren naar niveau en interesse, het creëren van een veilige leeromgeving en oog hebben voor culturele diversiteit. Continue professionalisering – via overleg, coaching, feedback en gezamenlijke reflectie – versterkt zowel individuele bekwaamheid als samenwerking binnen teams[1424]

Synthese

Dit hoofdstuk laat zien dat het vergroten van kansengelijkheid via de regeling School en Omgeving vraagt om een samenhang tussen visie, samenwerking, inhoud en uitvoering. Deze inzichten bieden een kader om de monitoruitkomsten te interpreteren. Zo helpt het ons met het duiden hoe de gerapporteerde doelen, organisatievormen, samenwerkingservaringen, de ervaringen en de ervaren effecten zich tot elkaar verhouden.

[23] Hegeman, J. (sd). Hoge verwachtingen helpen om meer én beter te leren. Opgehaald van Universiteit Utrecht: https://www.uu.nl/onderwijs/onderwijsadvies-training/kennisdossiers/kennisdossier-voortgezet-onderwijs/hoge-verwachtingen-helpen-om-meer-en-beter-te-leren

[24] Slot, P. L., & Leseman, P. P. M. (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap.

9. Slotbeschouwing

In deze rapportage zijn alle resultaten van drie jaar landelijke monitor School en Omgeving bij elkaar gebracht en beschreven: van het schetsen van grote strategische lijnen tot het beschrijven van details op werkvloerniveau. In dit slothoofdstuk beantwoorden we onderstaande vragen door middel van een reflectie op enkele resultaten van de monitor:

- In hoeverre sluiten de doelen en activiteiten op elkaar aan?
- Welke programmaeisen gelden voor effectiviteit?
- Wat zijn de effecten van de subsidieregeling tot nu toe?
- Wat is de betekenis van de regeling voor praktijk, beleid en onderzoek?

Om goed te kunnen reflecteren op de uitkomsten is het van belang het kader goed voor ogen te hebben: waar hebben we het eigenlijk over? We starten daarom met een korte samenvatting van de literatuur.

De literatuur: de bijdrage van School en Omgeving aan de oplossing van een *'wicked problem'*

Kansengelijkheid is een '*wicked problem'*: een complex en hardnekkig vraagstuk zonder eenduidige oplossing[15]. Een verrijkte schooldag moet op termijn bijdragen aan gelijke loopbaan- en ontwikkelkansen[16], en daarmee aan de oplossing voor het weerbarstige probleem. Om tot een kwalitatief goed en duurzaam buitenschools aanbod te komen zijn een gedeelde visie, wederkerige relaties, een bottom-up aanpak en stevig inhoudelijk leiderschap noodzakelijk[19]. Het aanbod kenmerkt zich idealiter bovendien door een sterke interactie tussen uitvoerder en deelnemer, actieve werkvormen, samenhang met het curriculum, aansluiting bij de leefwereld van kinderen en goede randvoorwaarden, zoals geschikte ruimtes en materiaal[202122]. Zo ingestoken kan het aanbod zowel bijdragen aan gelijke loopbaankansen als gelijke ontwikkelkansen, of concreter: aan de cognitieve én sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Tot slot laat de literatuur zien dat de kwaliteit van het buitenschoolse aanbod staat of valt met de vakinhoudelijke, pedagogische en didactische vaardigheden van de uitvoerders van de activiteiten.

Evidence-informed keuzes maken voor het aanbod

Uit de monitor blijkt dat nog niet alle werkzame ingrediënten die uit de literatuur naar voren komen, aanwezig zijn in de praktijk. Zo hangen de doelen die coalities nastreven met de verrijkte schooldag niet altijd logisch samen met het buitenschoolse aanbod van scholen. De coalitie of school hanteert dan geen duidelijke of breed gedragen *theory of change:* waarom gaat juist deze activiteit bijdragen aan de gestelde doelen? Voor een deel is dit verklaarbaar door de relatief late toekenningen van de subsidie vlak voor de zomervakantie. Hierdoor moesten scholen zo snel mogelijk voldoende aanbod organiseren voor zoveel mogelijk leerlingen. Ook lukt het scholen niet altijd het gewenste aanbod te realiseren, bijvoorbeeld doordat het aanbod niet in de regio beschikbaar is of door personeelstekorten bij beschikbare aanbieders. Scholen moeten het aanbod dan vullen met wat er op dat moment beschikbaar is. De link met de doelen wordt dan soms bewust, soms onbewust uit het oog verloren. Spanningen ontstaan vooral als er meer vraag is dan aanbod, wat zowel in stedelijk gebied (veel onderlinge concurrentie, personeelstekorten bij aanbieders) als in landelijk gebied (weinig (verschillende) aanbieders) voorkomt. Dit kan ook betrekking hebben op de beschikbaarheid van geschikte ruimtes waar de activiteiten kunnen plaatsvinden.

Het vormgeven van een passend en effectief aanbod vraagt om goed doordachte keuzes. Evidence-informed werken biedt hiervoor een stevig fundament. Het betekent dat beslissingen niet alleen worden genomen op basis van ervaring of intuïtie, maar op het snijvlak van wetenschappelijke inzichten, professionele expertise en de behoeften en context van leerlingen, ouders en de wijk. Allereerst begint evidence-informed keuzes maken met het scherp definiëren van een lokaal vraagstuk, waarmee een gedeeld beeld ontstaat over waar het aanbod moet inspelen. Vervolgens is het van belang om mogelijke activiteiten goed tegen het licht te houden, dus niet simpelweg kopiëren, maar zorgvuldig vertalen naar de eigen context. Ten slotte draait evidence-informed werken om continue leren. Door een cyclus van

onderzoeken, uitvoeren en bijstellen toe te passen, ontstaat een dynamisch en duurzaam aanbod dat écht aansluit bij de ontwikkelingskansen van kinderen. Uit de monitor wordt duidelijk dat dit nog lang niet altijd zo gebeurt. Tegelijkertijd zijn er ook coalities die hier wel bewust op in zetten, bijvoorbeeld door scholen te helpen bij het maken van een startanalyse op basis waarvan gerichte keuzes gemaakt kunnen worden.

Programmakenmerken die bijdragen aan effectiviteit

In de literatuur worden verschillende programmatische kenmerken genoemd die bij kunnen dragen aan de effectiviteit van School en Omgeving. In de monitor zien we deze kenmerken ook terugkomen. Coalities die werken vanuit een gedeelde visie en een organisatiestructuur waarin strategische, organisatorische, administratieve en praktische rollen herkenbaar belegd zijn, zien veel draagvlak bij alle betrokkenen. Coalities die zorgen voor regelmatig overleg, gezamenlijke evaluaties en het vastleggen van afspraken, ervaren dat dat bijdraagt aan een prettige samenwerking. Idealiter ervaren scholen eigenaarschap over het programma, maar ligt de uitvoeringslast niet volledig bij het schoolteam. We zien coalities waarbij een coalitiebrede projectleiding of thematische 'makelaars' deze balans ondersteunen.

Wat betreft de kwaliteit van het aanbod zien we ook in de monitor dat duidelijke kwaliteitseisen, passend bij de ontwikkelingsdoelen van leerlingen, richtinggevend zijn. Pedagogisch vaardige uitvoerders en aanbieders die aansluiten bij de schoolcontext blijken belangrijk voor de ervaren kwaliteit. Regelmatige afstemming, monitoring en professionalisering helpen om samenhang te behouden en tijdig bij te sturen. Toegankelijkheid is een ander belangrijk thema. Veel coalities ervaren dat activiteiten die op school worden aangeboden drempelverlagend werken voor hun doelgroep. Tegelijk laat de praktijk zien dat wijkgericht aanbod óók effectief en toegankelijk kan zijn, maar vaak pas na een periode van opbouw, zichtbaarheid en vertrouwen.

Partners vervullen uiteenlopende rollen binnen coalities. Gemeenten verschillen sterk in hun betrokkenheid; wat passend is hangt samen met capaciteit, expertise en de aansluiting op breder jeugd- en onderwijsbeleid. Als er continuïteit en samenhang in het beleid is, lijkt de rol van gemeenten beter tot zijn recht te komen. Daarnaast is de rol van de gemeente ook afhankelijk van de dynamiek in het educatieve veld. Gemeenten hebben vaak meer met schoolbesturen te maken dan met individuele scholen, en scholen hebben er ook niet altijd behoefte aan dat de gemeente inhoudelijk meedenkt.
In de samenwerking met externe aanbieders is het een voordeel als scholen ervaring hebben met opdrachtgeverschap. Een gelijkwaardige samenwerking, waarin aanbieders serieus worden genomen en affiniteit hebben met de doelgroep, wordt als effectief ervaren. Coalities maken hierin verschillende keuzes - van grote organisaties tot kleine wijkpartners of zzp'ers - maar zijn deels afhankelijk van de beschikbare aanbieders in hun regio.

Effecten van de subsidieregeling

De subsidieregeling is primair gericht op scholen met veel leerlingen die opgroeien in kansarme omstandigheden. We zien dan ook dat veel scholen het buitenschoolse aanbod richten op al hun leerlingen, om er daarmee van verzekerd te zijn dat ook deze doelgroep bereikt wordt en segregatie te voorkomen. Tegelijkertijd is deelname aan de buitenschoolse activiteiten vaak niet verplicht en kunnen kinderen zelf kiezen aan welke activiteiten ze meedoen. De keerzijde hiervan is dat de meest kwetsbare groep leerlingen niet altijd bereikt wordt. Een belangrijk aandachtspunt is dan ook hoe scholen deze leerlingen wel bereiken. Ze zetten daarvoor in op promotie van de activiteiten en persoonlijke benadering van de desbetreffende leerlingen en/of ouders, maar dit blijft een voortdurende opgave.

Uit de monitor komt naar voren dat het verrijkte aanbod helpt om talenten van leerlingen te ontdekken die in de reguliere lessen niet altijd zichtbaar worden. Activiteiten op het gebied van sport, cultuur, techniek of expressie geven leerlingen andere kansen om zichzelf te laten zien. Voor het onderwijspersoneel levert dit nieuwe inzichten op in de brede ontwikkeling van kinderen, wat kan doorwerken in hun pedagogische en didactische aanpak.

Door School en Omgeving ervaren scholen vooral verbeteringen bij hun leerlingen op het gebied van welbevinden, sociaal-emotionele vaardigheden en kennis van de wereld. Effecten op cognitief vlak worden minder ervaren, terwijl daar wel activiteiten voor zijn georganiseerd. Of de regeling tot nu toe heeft geleid tot meer kansengelijkheid is lastig om te zeggen. Het begrip kansengelijkheid is namelijk breed en veelomvattend, waardoor het lastig is om de specifieke effecten van alleen het buitenschoolse aanbod eenduidig vast te stellen. Bovendien is School en Omgeving één van de vele beleidsinstrumenten die zich hierop richten, waardoor het effect zich niet makkelijk laat isoleren. Desondanks wordt in de volgende monitor getracht om scherper zicht te krijgen op wat het programma oplevert.
Tot slot blijkt het huidige aanbod sterk afhankelijk van de beschikbare middelen. Dankzij de subsidie kunnen scholen en partners hun programma uitbreiden, maar zodra de financiering wegvalt, valt een deel van het aanbod ook direct weg. Dit benadrukt dat de huidige ervaren effecten waardevol zijn, maar nog niet altijd duurzaam geborgd.

Wat betekent dit voor beleid, praktijk en onderzoek?

Het opzetten van een effectief programma School en Omgeving vraagt om een aanpak waarin het doel centraal staat en keuzes in het programma daarop aansluiten. De huidige nadruk op tien uur aanbod per leerling sluit daar niet vanzelfsprekend bij aan, omdat dit niet altijd past bij de doelen van scholen en het beschikbare aanbod in de regio. Een programma dat bijdraagt aan kansengelijkheid begint bij het helder formuleren van doelen en het kiezen van activiteiten die specifiek daarop inspelen.
We zien dat het scholen niet altijd lukt om zo'n doelgericht en onderbouwd programma te ontwikkelen. Dit vraagt om gerichte afwegingen op basis van de kenmerken van de school en de wijk. Door de korte periode tussen publicatie, toekenning en start van het programma was er weinig tijd om deze keuzes zorgvuldig te maken. Scholen die al langer binnen een coalitie samenwerken blijken beter in staat om een consistente aanpak neer te zetten. Tijdige toekenning en ondersteuning zijn daarom randvoorwaarden om met School en Omgeving effectief aan kansengelijkheid te werken.

Waar scholen samenwerken binnen een coalitie, zien we dat dit hen ondersteunt bij het organiseren van een sterk programma. Coalities bundelen taken, bevorderen gezamenlijke leerprocessen en versterken strategische afstemming en borging, bijvoorbeeld via een bovenschoolse coördinator, een stuurgroep of betrokkenheid van de gemeente. In de eerste regeling werd deze samenwerking actief gestimuleerd door geld aan coalities van samenwerkende scholen toe te kennen, terwijl scholen in de nieuwe regeling individueel verantwoordelijk zijn voor de aanvraag. Dit zorgt ervoor dat middelen gericht terechtkomen bij de juiste leerlingen en er gedifferentieerd kon worden in het beschikbare bedrag per coalitie. Maar het kan ook leiden tot versnippering, minder efficiëntie en risico op concurrentie, terwijl scholen juist wel meer eigenaarschap ervaren. Het is daarom relevant om te onderzoeken hoe de voordelen van coalitievorming kunnen worden gecombineerd met voldoende eigenaarschap voor scholen en wat dit betekent voor de rol van maatschappelijke aanbieders.

Dit leidt tot de volgende implicaties.

Voor beleid

- Voorzie scholen tijdiger en consistenter van middelen, zodat zij onderbouwde en lange termijn keuzes kunnen maken. Maak de subsidieregeling eventueel flexibeler, zodat ongebruikte middelen kunnen worden doorgeschoven naar volgende jaren. Zo kunnen coalities hun aanbod opstarten, uitbreiden en innovatiever inzetten, zonder dat geld verloren gaat.
- Investeer in ondersteuning bij het ontwikkelen van een evidence-informed aanpak.
  De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) biedt scholen hierbij al ondersteuning en heeft de afgelopen jaren steeds meer handreikingen ontwikkeld om scholen te helpen werken aan kwaliteit. Daarnaast faciliteert de GKA dat coalities onderling van elkaar leren en zo een onderbouwde aanpak ontwikkelen. Deze ondersteuning kan scholen helpen om structureel en doelgericht te bouwen aan duurzaam en passend aanbod voor hun leerlingen. In vervolgonderzoek gaan we nader in op de rol van de GKA en de manier waarop deze ondersteuning in praktijk wordt gebracht.

Voor coalities

- Focus op het doel en de kwaliteit van het aanbod, niet het aantal uren buitenschools aanbod.
- Organiseer samenwerking zó dat de voordelen van coalities worden benut, onderlinge concurrentie wordt tegengegaan én scholen eigenaarschap behouden.
- Betrek maatschappelijke aanbieders en als dat past bij de doelen de kinderopvang structureel en maak hun rol helder in de governance van het programma.

Bijlage 1: Achtergrond subsidieregeling School en Omgeving

Een belangrijk deel van de ontwikkeling van kinderen en jongeren vindt plaats rond en buiten de school. Ouders of andere volwassenen die voorlezen en helpen bij huiswerk, muziekles, voetbaltraining, leren programmeren; allemaal activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Niet alle kinderen en jongeren groeien op in een omgeving die deze brede ontwikkeling optimaal kan ondersteunen[25].

Het programma School en Omgeving heeft als doel de kansengelijkheid van kinderen en jongeren te vergroten, door hen tijdens hun basis- en middelbareschooltijd extra activiteiten aan te bieden naast het reguliere curriculum. Het programma is dan ook bedoeld voor scholen met relatief veel leerlingen die risico lopen op achterstand vanwege bepaalde omgevingsfactoren. De doelen van het programma hebben enerzijds betrekking op het zorgen voor een ondersteunende en stimulerende omgeving waarin alle kinderen hun talenten en vaardigheden kunnen ontwikkelen en anderzijds op het bevorderen van de samenwerking tussen scholen, gemeenten en lokale partijen.

Coalities van scholen, gemeenten en maatschappelijke organisaties konden voor het eerst in het najaar van 2022 een aanvraag indienen voor de subsidieregeling School en Omgeving. In dat eerste jaar van de subsidieregeling was er ruimte voor 130 deelnemers. Deze deelnemers zijn opgedeeld in drie categorieën:

1. Voorlopers die al extra activiteiten aanboden in samenwerken met partners (maximaal ruimte voor 45 coalities);
2. Doorgroeiers met een al bestaand aanbod maar van minder grote omvang dan voorlopers (maximaal ruimte voor 50 coalities);
3. Starters met een ambitie om aanvullend buitenschools aanbod vorm te geven (maximaal ruimte voor 35 starters).

Voor de periode 2023-2025 startte een nieuwe subsidieregeling[26], met een groter budget. De middelen verliepen niet meer via de coalitie, maar per school (brin-nummer). Wel was het vormen van een coalitie nog steeds een belangrijke subsidievoorwaarde. Scholen zijn onderverdeeld in categorieën A en B:

6. Categorie A scholen zijn de 5 procent scholen met de hoogste achterstandsscores. Dit is in april 2024 uitgebreid naar de 10 procent scholen met de hoogste achterstandsscores.
7. Categorie B scholen zijn scholen die al in de regeling van 2022 deelnamen maar niet tot de A-categorie behoren.

In totaal deden ruim 600 po- en vo-scholen mee aan deze regeling in schooljaar 2023-2024.

[25] https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2024/02/08/tweede-subsidieronde-school-en-omgeving-open-in-april-en-voor-meer-scholen
[26] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-18849.html

De verschillen in de regelingen samengevat

Schooljaar 2022-2023
Coalities van starters, doorgroeiers en voorlopers

Schooljaar 2023-2024
Categorie A: Scholen met de 5 procent leerlingen met hoogste relatieve onderwijsachterstandsscores.
Categorie B: Scholen die al deelnemen aan de regeling 2022-2023, maar niet tot de vijf procent behoren (categorie A).

Schooljaar 2024-2025
Categorie A: Scholen met de 10 procent leerlingen met hoogste relatieve onderwijsachterstandsscores.
Categorie B: Scholen die al deelnemen aan de regeling 2022-2023, maar niet tot de tien procent behoren (categorie A).

De middelen voor School en Omgeving worden niet alleen binnen de subsidieregeling uitgekeerd, maar ook als de SPUK[27] Kansrijke wijk. Een aantal coalities valt binnen één van de stedelijke focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV). Deze coalities hebben de mogelijkheid om het geld voor School en Omgeving aan te vragen via die SPUK. Het totale programma School en Omgeving is dus de optelsom van zowel de SPUK als de subsidieregeling. In principe zijn de doelen hetzelfde.

[27] Specifieke Uitkering aan gemeenten.

Bijlage 2: Monitoropzet

a. Doel van de monitor

Het doel van de monitor is het volgen van activiteiten, deelnemers en de samenwerking tussen partijen en toezien op het bevorderen van kansengelijkheid. Om die verschillende aspecten goed in beeld te brengen, voeren Sardes en SEO Economisch Onderzoek een landelijke monitor uit die uit verschillende bouwstenen bestaat:

- Bronnenanalyse:
  - (Inter)nationale wetenschappelijke literatuur, lokale onderzoeksrapporten en -monitoren, relevante documenten van de coalities zoals de subsidieaanvragen en bij OCW beschikbare projectinformatie. Dit deel van het onderzoek biedt vooral achtergrondinformatie voor de instrumentontwikkeling (zie 2).
  - Secundaire analyses op bestaande openbare data. Hier worden cijfers van alle deelnemende scholen betrokken (voor zover beschikbaar).
- Vragenlijsten, voor penvoerders/regievoerders[28],bestuurders, beleidsmakers van gemeenten, scholen en overige uitvoerders en leerlingen[29]. Dit is de kern van het onderzoek, en bestaat uit het type vragenlijsten dat met monitoronderzoek wordt geassocieerd. Alle coalitiepartijen worden bij dit deel betrokken.
- Schouwen bij coalities: bezoeken van scholen met een schouwpanel, met als doel dataverzameling en van elkaar leren.

b. Beknopte onderzoeksopzet

<u>Vragenlijstonderzoek</u>

In het voorjaar van 2024, het najaar van 2024 en de zomer van 2025 ontvangen deelnemers aan de regeling School en Omgeving (bevraagd worden penvoerders/regievoerders van coalities, regievoerders, schooldirecteuren, samenwerkingspartners binnen de coalities, gemeenteambtenaren) een vragenlijst. Het invullen van deze vragenlijsten is onderdeel van de subsidievoorwaarden. De vragen gaan over het proces, o.a. over de samenwerking in de coalitie, (kwaliteit van het) buitenschoolse aanbod en de ervaren meerwaarde van het aanbod voor leerlingen. De resultaten worden beschreven in jaarlijkse openbare rapportages, die geen herkenbare resultaten op school- of coalitieniveau bevatten. Alle coalities ontvangen een benchmarkrapportage met hun eigen gegevens afgezet tegen die van overige coalities.

<u>Schouwen</u>

Een monitor moet informatie opleveren over de voortgang van een proces. Maar idealiter draagt een monitor ook bij aan kwaliteitsverbetering. In de praktijk blijkt de informatie die wordt opgehaald met vragenlijsten, interviews en focusgroepen wel relevante (sturings)informatie te geven op hoofdlijnen, maar in mindere mate direct bij te kunnen dragen aan de diepere laag van kwaliteitsverbetering. De schouwen zijn een middel om én aanvullend op de analyse van bestaande bronnen en het vragenlijstonderzoek dieper gaande informatie te verzamelen vanuit verschillende stakeholders én om betrokkenen direct tijdens de schouwen van elkaar te laten leren en daarmee direct een start te laten maken met kwaliteitsverbetering.

[28] In de eerste regeling School en Omgeving werd de hoofdaanvrager aangeduid met ‘penvoerder’, in de regeling 2023-2025 is dat ‘regievoerder’.

[29] In het kader van deze monitor is een leerlingenvragenlijst ontwikkeld die scholen vrijwillig kunnen gebruiken om hun activiteiten te evalueren en de inhoud van de vragenlijst naar wens kunnen aanpassen. Het is niet bekend hoeveel scholen dit daadwerkelijk gebruik hebben gemaakt van deze vragenlijst en op onze oproep om de leerlingresultaten te delen voor de monitor is nauwelijks iets binnengekomen.

Daarom worden naast de vragenlijsten, in 2024 en 2025 op twintig scholen door het hele land schouwen uitgevoerd. Bij een schouw wordt een coalitie bezocht door twee onderzoekers met een schouwpanel bestaande uit vertegenwoordigers van andere coalities. Het doel van de schouw is om zicht te krijgen op de stand van zaken, op wat er goed werkt en wat minder goed werkt en vooral om van elkaar te leren. De schouw bestaat uit verschillende gesprekken met betrokkenen uit een coalitie, zoals schooldirectie, aanbieders van activiteiten, leerlingen en ouders (po) en het bijwonen van activiteiten die in het kader van de regeling School en Omgeving worden uitgevoerd. De panelleden kunnen daarbij ervaringen uit hun eigen programma School en Omgeving delen. Zo ontstaan uitwisseling en verdieping, wordt relevante diepte-informatie gestructureerd verzameld en verwerkt én leren alle aanwezigen van de schouwdag.

c. Ontwikkelingen gedurende de monitorperiode

In de periode van het opstellen van deze monitoropzet (2022) was nog sprake van de eerste regeling School en Omgeving (2022), in deze regeling werd onderscheid gemaakt in:

- coalities die pas net begonnen (‘starters’);
- coalities die al extra activiteiten aanbieden op of rond de school in samenwerking met verschillende partners (‘voorlopers’);
- coalities met een bestaand aanbod, maar nog niet de omvang en het bereik van voorlopers (‘doorgroeiers’).

Starters stellen met de subsidie een samenwerkingsconvenant op, voorlopers en doorgroeiers konden met de subsidie hun bestaande activiteiten intensiveren en/of uitbreiden.
In de eerste vragenlijstronde hebben we in het type vragenlijsten dan ook onderscheid gemaakt in deze categorieën.
Pas na de start van de monitor werd de nieuwe regeling 2023-2025 gepubliceerd, waarin deze categorieën zijn losgelaten (de starters, doorgroeiers en voorlopers). Dit betekent dat we dit onderscheid ook in de vragenlijsten hebben losgelaten. In de laatste metingen kregen alle coalities dezelfde vragenlijst. We hebben er in overleg met het ministerie van OCW voor gekozen om in het presenteren van de gegevens alsnog onderscheid te maken in de voormalige voorlopers en overige coalities, omdat de categorie ‘voorlopers’ in de regeling dan wel niet meer bestond, maar voor deze coalities alsnog geldt dat zij voorlopen op de rest, doordat zij al langer ervaring hebben met het organiseren van een buitenschools aanbod.

d. Overzicht onderzoeksvragen

Onderzoeksvragen	Vindplaats in rapportage
Input – Bereik subsidieregeling	
1. Hoeveel coalities (specifiek scholen of schoolvestigingen) hebben een subsidieaanvraag ingediend? a. Wat zijn de kenmerken van die scholen? b. Hoe ziet de leerlingpopulatie eruit? c. Wat zijn de kenmerken van de omgeving/wijk? d. Welke leerlingen worden (potentieel) bereikt? e. Zijn er verschillen in kenmerken tussen voorlopers en overige coalities?	De twee eerdere monitorrapportages
Input - Financiering	
2. Op welke manier wordt door de coalities (specifiek onderscheid tussen voorlopers en overige coalities) gebruik gemaakt van de subsidie?	H6
3. Hoe ziet de begroting van het programma eruit? Welke kostenposten zijn er? Van welke financieringsstromen wordt het aanbod neergezet? Denk aan subsidies of bijdrage in natura (bijvoorbeeld bibliotheek)	
4. Is het subsidiebedrag vanuit OCW toereikend en is er sprake van volledig uitputting, of is er over- of onder uitputting? Verschilt dit tussen de voorlopers en overige coalities?	
5. Wat is de kostprijs van de (bso-)activiteiten binnen het programma?	
6. Zijn er verschillen tussen de aanbieders in kosten voor hun buitenschools aanbod?	
7. Wordt er een ouderbijdrage gevraagd voor het programma? Zo ja hoeveel, en wordt onderscheid gemaakt tussen leerlingen?	

8. Daarin specifiek; wat is het verschil in kosten voor ouders met KOT-recht en ouders zonder KOT-recht om mee te doen aan het programma en aan huidige aanbod van bso in de deelnemende wijken?[30]	
Input - Samenwerking	
9. Welke partijen werken samen (bijv. scholen, gemeenten, maatschappelijke organisaties, ouders, kinderen)? a. Is de kinderopvang en/of de bso betrokken?	H2
Proces - Samenwerking	
10. Hoe is de samenwerking ontstaan? Welke rol heeft de subsidieregeling gehad in het ontstaan of intensivering van de samenwerking? Was de coalitie ook ontstaan (overige coalities)/ geïntensiveerd (voorlopers) zonder de subsidieregeling?	H2
11. Wat is de aard van de samenwerking, de rolverdeling, taken en verantwoordelijkheden? Op welke manier zorgen zij samen voor een rijk aanbod? a. Welke partij is verantwoordelijk voor de uitvoering van het aanbod? b. Welke partij ontwikkelt het aanbod? c. Welke aanbieder biedt het aanbod aan?	
12. Wat is de rol van kinderopvangorganisaties? Gaat het om een kinderdagverblijf of een bso? Wanneer wordt de kinderopvang wel betrokken en wanneer niet, bijvoorbeeld bij een bepaald type aanbod?[30]	
13. Hoe verloopt de onderlinge samenwerking binnen coalities?	
14. Welke varianten van samenwerking en inrichting van het programma School en Omgeving laten de coalities zien?	
15. Wat hebben betrokkenen nodig in de samenwerking om het programma te verbeteren en van wie?	
16. Is de samenwerking in de lokale coalitie duurzaam, d.w.z.: gaat deze naar verwachting na de subsidieregeling door en waarom wel of niet?	
17. Hoe ervaren de verschillende medewerkers (o.a. pedagogische medewerker) de werkdruk en het werkplezier?	
18. In hoeverre zijn maatschappelijke factoren zoals personeelstekorten of krimp van invloed op de voortgang van de coalities?	
Proces - Activiteitenaanbod	
19. Hoe ziet het programma eruit? Wat voor activiteiten en hoeveel uren?	H3
20. Wat is de doelgroep van het programma?	
21. Waar op de dag vindt het verrijkte aanbod plaats? Is er sprake van een verplicht programma en is er sprake van een verlengde schooldag?	
22. Welke ontwikkelingsdomeinen raakt het aanbod van activiteiten? (de zes ontwikkelingsdomeinen zijn: cognitieve ontwikkeling, cultuur, oriëntatie op jezelf en de wereld, sport/bewegen en gezondheid en sociaal-emotionele ontwikkeling).	
23. In hoeverre zit er een doorgaande lijn in het aanbod en wordt een verbinding gelegd tussen binnen-buitenschools?	
Proces – Kwaliteit van het activiteitenaanbod	
24. Welke doelen wil de coalitie realiseren met het aanbod? Passen de ingezette activiteiten bij die doelen?	H4
25. In hoeverre en welke (kwaliteits-)aspecten stelt de coalitie aan het aanbod? Zijn er binnen de coalitie afspraken gemaakt over kwaliteit en/of kwaliteitseisen gesteld, wordt daarop toegezien en zo ja door wie?	
26. Wie worden ingezet voor het rijke aanbod (vrijwilligers, in- en externe professionals)? In hoeverre en welke kwaliteitseisen worden gesteld aan de vaardigheden? In hoeverre worden kwaliteitseisen bevorderd, bijvoorbeeld door het geven van cursussen?	

[30] Een aantal vragen blijft onbeantwoord. Zo zijn er nauwelijks scholen die kosten voor ouders in rekening brengen, dus is ook geen onderscheid te maken in bijdrage voor KOT- en niet-KOT. Kinderopvang is nauwelijks betrokken, waardoor we hier geen verdiepende informatie over hebben. Scholen hebben nauwelijks in beeld welke leerlingen wel en niet meedoen, waardoor we niets kunnen zeggen over gebruik van kinderen met en zonder KOT-recht.

27. Wat is de ratio vrijwilligers versus betaalde (vak)krachten? (opleiding, wel of geen vrijwilligers)?	
28. Hoe groot zijn de groepen en hoeveel medewerkers staan er op deze groep (Ratio kind – leiding)?	
29. In hoeverre en met welke redenen zijn de activiteitenplannen van de regio's tussentijds bijgesteld of doorontwikkeld?	
30. Welke verschillen zijn er in kwaliteit tussen de aanbieders van buitenschools aanbod? En in geld?	
31. Hoe kijken de verschillende medewerkers (o.a. pedagogische medewerker) binnen het aanbod aan tegen de kwaliteit die met het programma wordt geboden?	
Output – Bereik activiteitenaanbod	
32. Wat is het aantal deelnemers per groep/klas en school, waarbij er ook onderscheid wordt gemaakt tussen leeftijdscategorieën van deelnemende kinderen?	H3
33. In hoeverre wordt er gebruik gemaakt van het programma School en Omgeving door kinderen met en zonder KOT-recht? Zijn er gemengde groepen?[30]	
34. In hoeverre wordt de beoogde doelgroep met het aanbod daadwerkelijk bereikt?	
Output – Resultaten/impact	
35. Welke resultaten behalen de programma's van School en Omgeving in termen van aanbod, kwaliteit, samenwerking en waardering? In hoeverre sluiten deze resultaten aan op de gestelde doelen? (kwalitatief/ valt dit uit lokaal onderzoek te halen?)	H5 en H9 H7
36. Welke succesfactoren en knelpunten zijn van invloed geweest op de realisatie van de resultaten? Wat zijn mijdbare risico's voor de toekomst?	H6, H8 en H9
37. Wat zijn de ontwerpeisen waaraan een programma onder School en Omgeving moet voldoen om effectief bij te dragen aan het vergroten van kansen van kinderen? Denk aan samenwerking binnen coalities, toename ouderbetrokkenheid en deelname leerlingen aan sport, cultuur etc.	H9
38. In hoeverre draagt de subsidieregeling bij aan (het stimuleren van) de doorontwikkeling van de Rijke schooldag op basis van onderzoek en kwantitatieve gegevens?	H9
39. Is er een verband tussen de geïdentificeerde varianten van coalities, de tevredenheid over de samenwerking en de ervaren meerwaarde van het programma School en Omgeving?	
Outcome – Verwachte en ervaren meerwaarde	
40. In hoeverre zijn kinderen en ouders tevreden over het programma? Wat is volgens hen de meerwaarde van het programma en onbedoelde (neven)effecten?	H5
41. Wat is de verwachte en ervaren meerwaarde en wat zijn onbedoelde (neven)effecten van het rijke aanbod voor het welbevinden en de ontwikkelingskansen van de deelnemers volgens de uitvoerders en de andere betrokken partijen?	H5
42. Hoe kijken scholen naar de invulling en resultaten van het programma? Wat levert het hen op? Welke voor- en nadelen zien zij? Wat kan anders/beter? Wat moet blijven?	H5 en H7
43. Hoe kijken gemeenten die betrokken zijn aan tegen het programma? Wat levert het hen op? Welke voor- en nadelen zien zij bij de huidige invulling? Wat kan anders/beter? Wat moet blijven?	H2
44. Hoe kijken kinderopvangorganisaties aan tegen de huidige rol die zij spelen binnen het programma? Wat levert het hen op? Welke voor- en nadelen zien zij bij de huidige invulling? Wat kan anders/beter? Wat moet blijven?[30]	
45. Hoe kijken (lokale) aanbieders/organisaties aan tegen de huidige rol die zij spelen binnen het programma? Wat levert het hen op? Welke voor- en nadelen zien zij bij de huidige invulling? Wat kan anders/beter? Wat moet blijven?	H2, H5 en H7
46. In hoeverre draagt de subsidieregeling bij aan het bevorderen van kansengelijkheid in het onderwijs? Zijn er effecten te meten of waarnemingen te zien?	H9
47. In hoeverre kunnen leerlingen hun talenten dankzij de subsidieregeling beter ontplooien en kunnen zij hun vaardigheden beter ontwikkelen?	H5
Outcome - Ervaren resultaten en impact op het gebied van mentale en fysieke gezondheid	
48. Wat zijn de ervaren effecten op cognitief vlak, gedrag (sociaal-emotioneel) mentaal en fysiek?	H5
49. Hoe worden de bereikte resultaten geborgd/vastgelegd in beleid?	H5

50.	Welke activiteiten dragen volgens betrokkenen bij aan betere prestaties van leerlingen in het onderwijs op sociaal, mentaal, fysiek en/of cognitief vlak?	H5
51.	Worden er neveneffecten gesignaleerd?	H5
52.	Welke domeinen (cognitief of juist niet-cognitief) en interventies (voor welke doelgroep) worden als invulling van de rijke schooldag bijzonder kansrijk ervaren?	H9

Bijlage 3 Deelname aan de monitor

Analyse plannen subsidieaanvragen

Plannen deelnemende coalities subsidieregeling 2022

We hebben op basis van de toegekende subsidieaanvragen van de doorgroeiers en voorlopers in 2022 een analyse uitgevoerd op de doelen, doelgroepen en (huidige en beoogde) activiteiten in het programma voor School en Omgeving[31]. In totaal hebben we 49 aanvragen voor doorgroeiers en 44 aanvragen voor voorlopers geanalyseerd, aan de hand van een codeboek.

Tabel B3.1 **Geanalyseerde aanvragen van doorgroeiers en voorlopers naar sector**

	PO	VO	PO/VO	PO/VO/(V)SO
Doorgroeiers	30	16	2	1
Voorlopers	24	4	14	2
Totaal	*54*	*20*	*16*	*3*

Plannen deelnemende coalities subsidieregeling 2023-2025

Ook voor de subsidieperiode 2023-2025 hebben we op basis van de toegekende subsidieaanvragen van voorlopers en overige coalities de analyse zoals in 2022 uitgevoerd. In totaal zijn 39 aanvragen van voorlopers en 83 aanvragen van de overige coalities geanalyseerd, aan de hand van een codeboek[32].

Tabel B3.2 *Overzicht geanalyseerde aanvragen van coalities*

Categorie coalitie	PO	VO	PO/VO	PO/VO/(V)SO	VSO	PO/VSO	*Totaal*
Voorlopers	21	5	9	1	0	3	*39*
Overige coalities	65	15	1	1	1	0	*83*
Totaal	*86*	*20*	*10*	*2*	*1*	*3*	*122*

Deelname aan de schouwen

In Tabel 2.3 staat weergegeven hoeveel coalities per schouwronde deelnamen, hun kenmerken en in welke periode de schouwen hebben plaats gevonden.

Tabel B3.3 *Overzicht kenmerken deelnemende coalities schouwen*

Kenmerk	Schouwen meetronde 2	Schouwen meetronde 3
Periode van schouwen	Juni – oktober 2024	Maart – juni 2025
Totaal aantal geschouwde coalities	9	10
Ligging	8 stedelijk (waarvan 2 in de Randstad)	9 stedelijk (waarvan 3 in de Randstad)
Type coalitie (ervaring)	5 voorlopers (meerdere jaren actief met buitenschools aanbod)	4 voorlopers
Samenstelling onderwijssoorten	4 alleen po-scholen; 2 alleen vo-scholen; 3 gemengd po en vo	6 alleen po-scholen; 2 alleen vo-scholen; 2 gemengd po en vo
Omvang coalities	2 met 1 school; 3 met 2–5 scholen; 4 met ≥5 scholen	7 met 2–5 scholen; 3 met >5 scholen

[31] Starters hoefden slechts contactgegevens aan te leveren, waardoor een inhoudelijke analyse hier niet van toepassing is.
[32] SPUK-coalities zijn niet in de cijfers meegenomen, omdat zij hun gegevens op een afwijkende manier hebben aangeleverd. Wij geven bij elk onderwerp een kwalitatieve duiding van de stand van zaken bij de SPUK-locaties.

Totaal aantal bezochte scholen	11 (7 po-scholen en 4 vo-scholen)	15 (11 po-scholen en 4 vo-scholen)

Aantal en type gesprekspartners per schouw, per meetronde

Per coalitie verschilde de samenstelling van de gesprekspartners, afhankelijk van de samenstelling van de coalitie. In de tabel hieronder werken we dit verder uit. In meetronde 1 is de schouw bij één coalitie door omstandigheden komen te vervallen en is een uitgebreid interview met de regievoerder gehouden. In meetronde 2 zijn alle tien de schouwen volgens plan uitgevoerd.

Tabel B3.4 *Aantal en type gesprekspartners per meetronde, per schouw*

Meetronde	Schouw	Aantal Gesprekspartners								
		Regie-voerder	Directie	Coördinator	Aanbieders	Leraren	Leerlingen	Ouders	Gemeente	School-bestuur
1	A	2	2		1		5			
	B	2	1	2		2	2			
	C	2	3	1	3		6	2	1	
	D	2	2	1			1			
	E		1	1	1	2	6	2	1	
	F	1	1	1		15	6	6		1
	G		1	1	1		5			
	H	1	1	1	2		4	6		
	I	1	1		2		4	3	1	1
	J	1								
2	K		1	2	3		4	3		
	L	1	1	1	2		4	4		1
	M	1	2		3	3	10			
	N		2	2	2		4	4		1
	O		2	1		3	2			
	P	1	2	2	2		4			
	Q	3	3	3	6		14			
	R	1	2				4	8		
	S	1	1		2	2	10		1	
	T	2	2	1	2		8	8		

Deelname aan de vragenlijsten

Deelname vragenlijst meting 1 (over schooljaar 2022-2023)

In de eerste meetronde zijn de vragenlijsten door omstandigheden pas uitgezet in het schooljaar 2023-2024. Dat betekent dat aan de betrokkenen is gevraagd om een terugblik op de ontwikkelingen in het voorafgaande schooljaar. De behaalde respons op de vragenlijsten in meetronde 1 is weergegeven in Tabel 2.5.

Tabel B3.5 *Overzicht van de behaalde respons op de vragenlijsten over schooljaar 2022-2023*

	Soort coalitie		
	Voorloper	**Doorgroeier**	**Starter**
Penvoerders			
Totaal aantal	44	49	35
Respons*	20 (45%)	18 (37%)	22 (63%)
Projectleiders			

Totaal aantal	~44	~49	-
Respons	19	14	-
Coalitiepartners - scholen			
Totaal aantal	452	118	-
Respons	170 (38%)	62 (53%)	-
Coalitiepartners - andere partijen			
Totaal aantal	191	135	-
Respons[#]	31 (16%)	20 (15%)	-

* De respons op de vragenlijst penvoerders is representatief bevonden wat betreft geografische verdeling. Dat wil zeggen dat de respons evenredig is verdeeld aan de verdeling van de coalities zelf (getest met een chi-kwadraat test, 5% betrouwbaarheidsinterval).

Dit betreft 11 welzijnsorganisaties, 8 kinderopvangorganisaties, 7 cultuurinstellingen, 6 schoolbesturen, 6 gemeenten, 4 sportaanbieders, 2 bibliotheken en 7 andere coalitiepartners.

Bij de coalities van voorlopers en doorgroeiers zijn vragenlijsten uitgezet onder drie verschillende responsgroepen, namelijk penvoerders, projectleiders en coalitiepartners. Van ongeveer 23 procent (21 van de 93 coalities) hebben we respons binnen van alle drie de responsgroepen. Van 32 procent (30 van de 93 coalities) hebben we respons binnen van maar één responsgroep. Van 15 procent (14 van de 93 coalities) hebben we geen respons binnen van de penvoerder, projectleider, of van een coalitiepartner. Van de overige 30 procent (28 van de 93 coalities) hebben we respons ontvangen van twee groepen.

Deelname vragenlijst meting 2 (over schooljaar 2023-2024)

In de tweede meetronde zijn de vragenlijsten uitgezet in de periode oktober-november 2024. Deze vragenlijsten gingen over de inzet van de subsidieregeling School en Omgeving in schooljaar 2023-2024. Hierin zijn de volgende thema's opgenomen: de samenwerking binnen coalities, het activiteitenaanbod, de kwaliteit van het aanbod, de ervaren effecten en de financiering. Ook zijn succesfactoren, verbeter- en knelpunten opgehaald.

Alle coalities kregen dezelfde vragenlijst, waarbij in de vragenlijst zelf een routing was aangebracht zodat respondenten vragen kregen die pasten bij hun situatie. Het onderscheid in starters, doorgroeiers en voorlopers in het type vragenlijst is losgelaten, omdat de nieuwe subsidieregeling (2023-2025) niet meer volgens deze categorieën was ingericht.

Er zijn vragenlijsten uitgezet onder vier verschillende respondentgroepen (op basis van de nieuwe subsidieregeling en ervaringen van de monitorronde het jaar ervoor):

1. Projectleiders van de coalities;
2. Scholen die deelnemen binnen de coalities;
3. Gemeenten;
4. Overige coalitiepartners zoals sportverenigingen, aanbieders van kunst en cultuur en welzijnsorganisaties.

De typen vragen in de verschillende vragenlijsten verschillen, passend bij de rol van de bevraagde respondentgroep. Onderstaande tabel toont de respons per respondentgroep.

Tabel B3.6 *Overzicht van de behaalde respons op de vragenlijsten over schooljaar 2023-2024*

	Totaal aantal aanvraagronde 1	Respons aantal	Respons percentage
Projectleiders coalitie: totaal	**132**	**81**	**61%**
Projectleiders coalitie: voorlopers	43	34	79%
Projectleiders coalitie: overige coalities	89	47	53%
Scholen: totaal	**626**	**422**	**67%**
Scholen: voorlopers	437	286	65%
Scholen: overige coalities	189	136	72%
Scholen: po	475	327	69%

Scholen: so[33]	32	17	53%
Scholen: vo	119	77	65%
Scholen: categorie A	326	217	67%
Scholen: categorie B	300	205	68%
Gemeenten: totaal	**78**	**47**	**60%**
Overige coalitiepartners: totaal	**?**	**58**	**?**
Overige coalitiepartners: voorlopers	?	15	?
Overige coalitiepartners: overige coalities	?	43	?

Deelname vragenlijst meting 3 (over schooljaar 2023-2024)

In de derde meetronde zijn de vragenlijsten uitgezet in de periode juni-september 2025. Deze vragenlijsten gingen over de inzet van de subsidieregeling School en Omgeving in schooljaar 2024-2025. De opzet van de vragenlijsten sloot grotendeels aan bij de vragenlijsten van meting 2.

Tabel B3.7 *Overzicht van de behaalde respons op de vragenlijsten over schooljaar 2024-2025*

	Totaal	Respons	Respons percentage
Projectleiders coalitie: totaal	**231**	**148**	**64%**
Projectleiders coalitie: voorlopers	47	33	70%
Projectleiders coalitie: overige coalities	184	115	63%
Scholen: totaal	**889**	**652**	**73%**
Scholen: voorlopers	494	339	69%
Scholen: overige coalities	395	313	79%
Scholen: po	644	473	73%
Scholen: so[34]	51	37	73%
Scholen: vo	194	142	73%
Gemeenten: totaal	**105**	**52**	**50%**
Overige coalitiepartners: totaal	**?**	**104**	**?**
Overige coalitiepartners: voorlopers	?	6	?
Overige coalitiepartners: overige coalities	?	98	?

[33] De groep so-scholen is dermate klein dat er geen aparte analyse op is gedaan. De so- en sbo-scholen zijn ondergebracht bij po en de vso-scholen bij vo.
[34] Idem als voetnoot 31.

Colofon

Titel	Meerjarige landelijke monitor School en Omgeving. Eindrapport.
Auteurs	X
Versie	def
Datum	25-12-2025
Project	Monitor School en Omgeving (SAR2309)